

Dr. Borsos Szabolcs

ÉN - TE LOGIKA

– kreatív terápiás módszertan –

Marosvásárhely
2014

© Dr. Borsos Szabolcs, 2014

Tördelés

Székely Szilárd-János

Olvasószerkesztő

Borsos Kinga-Erika

Borítóterv

A borítón:

*Freskótöredékekből rekonstruált arcrészlet – Csíkszenttamás
(Forrás: BOTÁR I. 2009: KISS L. munkája alapján)*

Kiadja

az **Editura Studium Kiadó,**

Marosvásárhely, Trébely u. 85, 540083,

kiado@studium.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BORSOS, SZABOLCS

Én - Te logika : kreatív terápiás módszertan / dr. Borsos Szabolcs ; pref.: dr.

Köllő Gábor. - Târgu-Mureș : Studium Kiadó, 2014

Bibliogr.

Index

ISBN 978-606-8349-24-4

I. Köllő, Gábor (pref.)

16

1

A kötet megjelenését támogatta:

Metamorphosis Nova Transylvaniae Egyesület - Marosvásárhely

www.metanova.ro

Tartalomjegyzék

Bevezető	5
<i>Első rész – Az elvek világában</i>	7
Bevezetés	9
Alapelvek	11
A logikai síkon túl	21
Mit is jelent a konkrét logikaterápia?	24
A vélelem	25
Még egy feltétel	26
Bevezetés a logika világába	27
A fogalmak világában	28
Terminus mentalis	30
Még valami: az universale	31
Az élet oldalán	32
Általános módszertan	33
Hol is kezdjük el?	34
Apa, miért élünk avagy az interakciók világában	39
Miért is fontos az analógia?	92
Az egyediség vizsgálata	93
<i>Második rész – Az én-te reláció</i>	97
Bevezetés	99
Az én-te relációban a kérdés	100
Interakciók és egyéb dolgok	104
Mert van...	109
Mert mi is az interakció?	112
Az én-te reláció módszertani perspektívája	143
<i>Függelék – Az érvelésről még néhány szóban</i>	151
Nyelvi szofizmák	154
Az érvelés lényege	160
Konklúzió helyett, avagy a logikai modell tételezése	180
Bibliográfia	182

Az elmúlt két év interakciói ihlették ennek a könyvnek a megírását.
Külön köszönöm az együttműködését a Bolyai Farkas Elméleti
Líceum diákjainak és azoknak a munkatársaknak, akik által
beigazolódott: az élő kapcsolat többféleképpen
fenntartható valóság!

Előszó

A tisztelt Olvasó egy olyan könyvet tart a kezében, amelyet a logikai megfontolásokon túl, szellemi-bölcsességi miliő is átsző. A szerző, aki tanárként, kellő tapintattal „hangol” rá bennünket arra, hogy a tapasztalat ránk nehezedő ereje és a vele szemben álló logikai elvek – mindig úgy ölelkeznek – mint a tánc lépéseiben a figurák. Ezek a tánc elemei ugyan, de maga a tánc „megvillantó” ereje, belső „arany-öltözete” sokkal többet emel felszínre a valóságból és tesz tudatossá – mint a figurák rendje. Azt hiszem azért, mert itt magáról az életről van szó. Az élet olyan dialektika, amely a mindenkinek odaajándékozott kultúra szívéből táplálkozik. Ebben a mozgástérben több az intelligens spontaneitás mint a megfontolás. A magam spontaneitását megfigyelve és tetten érve, mindig úgy éreztem, hogy könnyebben eljuthatunk önmagunk működésének titkához s ezáltal a másokéhoz. Aki képes saját működését jól megbecsülni, az hamar ráébred arra, hogy az ÉLET sokkal szervezettebb bennünk annál, mint ahogy azt „föls egónk”-kal menedzselni szeretnénk. Hogyan lehet mégis megközelíteni ezt a szervezett valóságot?

Nagyon jól érzékelhető, hogy az önszerveződés ereje mindenkiben ott van. Ez akkor válik egyetemes értékévé, ha ezt meg tudjuk osztani másokkal. A könyvben az olvasó többek között utalást talál a székely tízesek megtartó erejére is, amely szintén egyfajta önszerveződésből vált működőképes valósággá. Ebben a gondolatban nemcsak a logika munkál, hanem az egyénileg megélt tudatosság közzé tétele. Ez több mint törvény, mert benne a személyesen megszólított és társát ugyanilyennek tekintő ember szövetsége tárulkozik fel. Tovább lépve azt is mondhatjuk, hogy lényünk legmélyén ez a tisztesség mozzanataiban

jelentkezik. Ha pedig ezt közel engedjük, megengedjük magunknak, akkor az akaratunk is rácsatlakozik. A tisztesség ereje fog bennünket erre felhatalmazni. Tulajdonképpen ezt is egy megszólító logika mentén tesszük, amelyben tetten érhető a dolgok spiritualitásának kiáramlása. Életszagú ez a könyv, az embert szívében irányítja, az önszerveződés minden aspektusára reflektál. Talán ezért is mondható egyfajta terápiás módszertannak!

Ha itt-létünk erejét nem véletlenszerűnek és nemcsak logikai megfontolások sorozatának tekintjük, akkor maga az Élet szegődik mellénk. Ebben pedig sokkal több a játékos értelem mint a pusztán logikai elvek projekciójában.

Az életünk tudatos megfigyelése helytállást jelent és ez tulajdonképpen komoly erőket szabadít fel bennünk. Ez jelenti az egyenként megteendő lépéseket. Érthetővé kell váljon magunkban hangulatilag és értelmileg, hogy csak a közösséget szolgáló jó cselekedet szül tudatosságot, tudományt, kultúrát, saját életünkben és másutt. Ha az én-te relációban ráébredünk egymás lényegére, akkor ez a lehető legmélyebb dialektika, amely minden ügyeskedést felülmúl és az életről szól, helyre igazítva minden félresikerült mozdulatot, gondolatot. Ez az út – tegyük hozzá – őseink útja, amelyen nekünk is haladnunk kell.

Ezt a könyvet iskolai oktatásra is ajánlom.

Nyárádremete, 2014 szeptember

Dr. Köllő Gábor

római-katolikus lelkipásztor, plébános

Első rész

Az elvek világában

Bevezetés

Évek óta már tünődöm azon, hogy meg kellene írni a logikával kapcsolatos észrevételeimet, immár 19 év pedagógiai tapasztalat után. Talán most jött el az ideje ennek. Olyan dolgot szeretnék elmondani, ami egyrészt a tankönyvek világán túl közli, hogy az emberi méltóság miként kapcsolódik a helyes gondolkodás rendszeréhez, másrészt pedig hozzá szeretnék járulni a szellemi frissesség fenntartásához és bármilyen természetű csüggedt állapot megelőzéséhez.

Ilyen értelemben, ez a logika leírja a helyes gondolkodás klaszszikus rendszerét olyan élethelyzetek bemutatásával, amelyekben alkalmazhatók a logika eszközei.

Mindenekelőtt, tegyük hozzá: ennek a logikának az a célja, hogy az ember kilátástalan helyzetekből (is) kiutakat találjon, a beszűkülés helyett alternatívákat vegyen észre. A radikális szemléletmód helyett mások létezésének türelmét tanulja meg.

Kipróbált és naponta gyakorlatban edzett gondolkodási rendszer ez a logika, amit több ezren tanulmányoztak már, megismerve azt a sajátos stílust, amely talán ezen könyv lapjain is visszaköszön.

Összegzésként elmondható, hogy a személyes hangvételen túl olyan általánosnak vélt megjegyzéseket teszünk, amelyek reményeink szerint segíteni fognak a fentebbi célkitűzésben.

Alapelvek

Minden embernek szüksége van arra, hogy jól meghatározott vonal mentén haladjon előre; megtett útjának akkor van célja, ha tudja, hogy milyen szempont szerint, milyen alapelvet követve gondolkodik.

A gondolkodás szabályrendszerét elemezve, az ókori görög filozófusok már bevezetik az alapelveket, azokat a dolgokat, amelyek napjainkban is működnek, érvényesek.

Tegyük hozzá, hogy a gondolkodást már eleve három logikai formaként képzelték el, így jött létre a fogalom, a kijelentés és a következtetés hármasságának felosztása. Ehhez a három formához kapcsolódnak az alapelvek, amelyekből négyet tartunk számon.

Első alapelv

Azonossági elv (principium identitatis)

Ez a lehető leglogikusabb elv, ami létezhet a világon. Vegyük például azt, hogy tetszőlegesen adott egy alma. Nos, mivel azonos ez alma? Kizárólag csak az almával lehet azonos. Ez az elv kimondja, hogy bármiről beszélhetünk a világon, az kizárólag csak önmagával lehet azonos. A fogalomalkotásban van különös szerepe ennek az elvnek, amikor el szeretnénk mondani valamiről, hogy mi is az. Ez az elv

„...bármiről beszélhetünk a világon, az kizárólag csak önmagával lehet azonos.”

a névadásban játszik még fontos szerepet. Általában összemoszák a fogalmat a névvel - egyébként nem véletlenül teszik ezt, mert a fogalmak általában nevek formájában, mindenképpen nyelvi képződményként állnak rendelkezésünkre. Ha jól belegondolunk, ak-

kor könnyen belátható, hogy bizony a fogalomalkotás folyamata egy dolog, a fogalom mint fogalom más dolog és a fogalom a nyelvben pedig harmadik dolog. Mindenképpen szükség van az azonosság elvére, az A egyenlő A-val, mert nélküle teljesen felfordulna a világ körülöttünk.

*Második alapelv***Az ellentmondás elve (principium contradictionis)**

Ez a folytatása az első elvnek, amely pusztán megerősíti azt. Hogyan? Nagyon egyszerűen: kimondja azt, hogy van, ami nem azonos valamivel, akkor annak kötelező módon különböznie kell tőle, vagyis ellentmondó viszonyban kell állniuk. A nem lehet egyenlő B-vel! Miért? Mert B csak B-vel lehet egyenlő, A pedig az A-val. Ez az elv is a fogalomalkotást segíti, mert pontosítja azt a helyzetet, amikor A nem egyenlő A-val. Kinyitja a világot és rámutat arra, hogy a B egyenlő B-vel, érdemes tovább kutatni a világban. Pontosít és tágít egyszerre, ezért jó ez az elv. Ellentmondás-mentességnek is szokták nevezni, ami arra utal, hogy soha nem történhet meg az A egyenlő B-vel verzió. Kizárólag a nyelvi világban fordulhat ez elő, amennyiben konszenzus alapján tudjuk, hogy A mégis egyenlő lett B-vel.

Persze, a világ számunkra eleve nyelvi közegként, nyelvi valóságként tárul elénk, tehát eleve arról beszélünk, hogy a fogalom nem azonos a nyelvvel, valójában utólagos és mesterséges konstrukció. Az nyilvánvaló, hogy utólag kerül szétválasztásra egyfajta belátás eredményeként. Ez a logikai elv rámutat arra, hogy mesterséges világban élünk, amelyben nagyon nehéz kiválasztanunk azt, ami értékes, azt, ami értéket hordoz és példaértékűség lehetne, esetleges minta. Mégsem lehetetlen, talán ez a lényeg!

„...a fogalom nem azonos a nyelvvel, valójában utólagos és mesterséges konstrukció.”

Harmadik alapelv

A harmadik kizárásának elve (principium exclusi tertii)

Ez az elv folytatva az előző kettőnek a lényegét, azt mondja ki, hogy valami vagy A vagy nem A, harmadik lehetőség nincs. Nagyon fontos tényre hívja fel a figyelmet, ami talán nyugati világunk legsajátosabb vonása. Ez pedig racionalitásunk azon vonása, hogy a kételkedésnek semmiféle helye nincsen. Háromszoros biztosíték van arra, hogy a racion

„... nem lehetséges egy olyan harmadik variáció, amelyben esetleg összevegyülne az A és a B.”

---

nalitásunk el ne hagyjon. Azt is mondhatjuk, hogy egy kissé túlzott módon került megerősítésre a dolgok értelmének a folyamata. Ez a kétértékűség gondolatvilágát vezeti be, nem lehetséges egy olyan harmadik variáció, amelyben esetleg összevegyülne az A és a B. Ha mégis történik valami hasonló fo

lyamat, az kizárólag non A, azaz második variációként jöhet szóba. Nem fordulhat elő az, hogy egyszerre érvényes legyen az A, a B és a kettő ötvözete.

Képzeljük el az almát, a banánt és a kettő ötvözetét, az al-ánt. Bármelyikről is beszéljünk, kizárólag csak úgy létezhet, hogy az alma egyenlő alma, banán egyenlő banán és ha létrejön az al-án, akkor az al-án egyenlő al-án. Ezért kizárólag csak két lehetőség van: A vagy non A, harmadik lehetőség nincs. Egy kissé radikálisan járul hozzá ez az elv a világrendezéshez, értelmezéshez, ugyanakkor az is igaz, hogy nélküle még önmagunkat sem lennénk képesek felismerni, meghatározni. Itt a radikális megoldásnak megvan az értelme, mert a pontosítás valójában

egy információkkal terhelt világban, felgyorsult időnkben az egyértelműséget és így a megismerést segíti elő, a fogalmak helyes megnevezése által. Mégis feltehető a kérdés: vajon az embernek nincsenek olyan pillanatai, amikor másként kellene, hogy teljen az idő? Ha ez így van, ha létezik ez a másik idő, akkor joggal vitatható a harmadik elv radikalizmusa. Nos, egyelőre az információkon nyugvó világban, a tájékozódás miatt és a gyors reagálás miatt talán elfogadható.

Negyedik alapelv

Az elégséges alap elve (principium rationis sufficientis)

Ez az elv már a kijelentések és a következtetések világába vezet minket. Kimondja azt, hogy bármilyen kijelentésünk vagy következtetésünk csak akkor tartható fenn, ha elégséges megindoklással rendelkezik. Ha létezésének értelme belátható, észérvekkel és főleg a tapasztalat útján ellenőrizhető, akkor érvényes módon létezhet. A negyedik elvre szükség van, mert ha ebben az esetben félreértések lennének, akkor bizony esélye sem lenne annak, hogy emberek közelebb kerüljenek egymáshoz.

Tudnunk kell, hogy a kijelentések és a következtetések világában élünk, előbb találkozunk szövegszerű képződményekkel és ha itt félreértések vannak, akkor hogyan juthatunk tovább? Ezért, a későbbiek során jött létre ez az elv, valamikor a 16. században, elsősorban matematikusok hozzájárulásával, mégis talán a legfontosabb. Ha esik az eső, akkor ténylegesen meg kell legyünk győződve erről a tényállásról, és egyértelműen jeleznünk kell, hogy mire gondolunk.

A továbbiakban olyan kísérletnek lehetnek tanúi, amely a logikából indul ki, logikai ihletettséggű, ugyanakkor a mindennapi élet dolgait tárja elénk, annak lehetséges logikai háttereit. Az a kérdés, hogy van-e vagy vannak-e még alapelvek a felsorolt négy alapelven túl? Hogyan juthatunk el valamiféle alapelv belátásához? Mi az a mechanizmus, ami hozzásegít bennünket valamiféle logikai rendszer működtetéséhez? A létező klasszikus logikai rendszeren belül kiépíthetünk-e valamit, amiről elmondható, hogy sajátos, mert a miénk, működik, mert követi az általános

törvényeket? Hogyan lehetséges ez? Megtaníthatók-e az emberek valamiféle belátásra, aktivitásra és az értelem keresésére?

Sokszor olyan a helyzet, hogy ami kötelező, azt csak takaréklán-
gon éltetjük. Ha néhány kérdés feltehető ezzel kapcsolatban, akkor már
talán belátható: logikai alapelvek gyárt-
hatók, létrehozhatók. Azt kell megfejtenuk, hogy milyen mechanizmus szerint működhet ez a rendszer, amely folyamat is egyben, a gondolkodás folyamata. Le kell szögeznünk azt, hogy a logika általános alapelveivel

**„Sokszor olyan a helyzet, hogy ami kötelező, azt csak takaréklán-
gon éltetjük.”**

összhangban létezhetnek még olyan alapelvek, amelyek az ember aktuál pszicho-szociális helyzetére nyújtanak megoldást. Állandó mozgásban, de kiegyenlített rezgésben, egyfajta harmóniában mutatkozik, matematikailag is leírható szimmetriában.

Ha ez így van, akkor minden bizonynyal léteznie kell végtelen számú alapelvnek az emberek gondolkodásában, persze alávetve az alapnégynek. Ha az új és sajátos elvek nem lennének összhangban a régi alapelvekkel, akkor nem is létezhetnének. Kérdés: hogyan juthatunk el erre a belátásra? Mikor mondható el az, hogy szükségünk van valami-féle logikai rendszerre? Milyen állapot az, ami magába rejti ennek a szükségességét? Egyáltalán van-e ilyen állapot? Több kérdés is feltehető ezzel kapcsolatban, de egy dolog biztosra mondható: az emberi személy méltóságának védelmében, minden embernek joga van tudni az alapvető logikai törvényeket és joga van sajátos rendszer kiépítéséhez is.

Az én-te reláció mint elv

Sajátos törvényként beszélhetünk róla, de tegyük hozzá, hogy általános jellegű szabályrendszerként is felfogható, amennyiben elfogadjuk az emberi lény társas-mivoltát.

Jó lenne elsőként tisztázni azt, hogy mit is jelent az én-te reláció. Nagyon röviden, Martin Buber filozófiájából ismerhetjük azt, hogy van az Én-Te relációnak az a változata, ami az Isten-ember viszonyról szól. Ez egy olyan kapcsolatra utal, amelyben az ember elmondhatja magáról, hogy rátalált önmagára, hazaérkezett, most már nem érheti őt semmiféle bántódás. Most már nincs egyedül, rátalált arra a közösségre, a másik

**„Mélyre jutunk,
hogy aztán onnan belátva összefüggéseket, új életet kezdünk.”**

emberre, arra a személyre, aki őt elfogadja feltételek nélkül és létezik az az ember, akit ő is elfogadhat feltételek nélkül. Tulajdonképpen látható, hogy az én-te reláció ezen formájában működik egyfajta tükörmechanizmus, amely mégsem hasonlít hétköznapi

tapasztalatunkhoz, mert az Istenről úgy gondolkodunk, hogy fölöttünk lévő tökéletesség, ahonnan jöhetnek jó és rossz dolgok, végső soron a létezés értelmét fenntartó kontextusban, ami legtöbb esetben új kezdetet jelent. Mélyre jutunk, hogy aztán onnan belátva összefüggéseket, új életet kezdünk. Ez kizárólag az Isten és énközöttem való kapcsolat belátásából származhat.

Természetesen beszélünk kell az emberek közötti én-te reláció fontosságáról is, amelyben a tükörmechanizmus a jól bevált és ismert módon működik, azaz olyan mértékben vagyok, aki vagyok, amilyen mértékben

a másik ember elmondja ezt rólam. Ezen a szinten vannak a játszmák, a kiengesztelődések és a kommunikációs trükkök sokfélesége. Az én-te reláció mint logikai elv a következőket jelentheti:

1. Ez egy olyan minta, ami minden emberben feltételezhető módon jelen van. Hogyan? Különbéféle módon, különféle tapasztalatok formájában. Történetekből építhető fel.
2. Az én-te reláció tudatosítása olyasmire utal, hogy az ember végre rátalált létezésének végső értelmére, azt is mondhatnánk, hogy végre hazatalál és ebből a perspektívából szemlélve életének eseményei teljesen átértékelődnek.
3. Az én-te reláció olyan elvként „működik”, hogy sok esetben nem is tudjuk, csupán sejtésünk van arról, hogy jól cselekszünk, amikor odafigyelünk a másik emberre.
4. Az én-te reláció a kölcsönösség alapján működik, amelyre van egy különös tapasztalatunk Székelyföldön: a falutízesek erről az én-te relációról tesznek tanúbizonyságot, ráadásul közösségi szinten és formálisan a Csíkszereda környékén levő falvakban.
5. Az én-te relációnak az élet különféle területein funkciója van, ezért mondhatjuk, hogy általános jellegű, még akkor is, ha első gondolat-kísérletünkben homályosan látjuk a lényegét. A lelki életben, a gazdasági életben, védelmi helyzetben és egyáltalán a szolidaritás különféle színterein „jelen” van az én-te reláció.
6. Az én-te relációnak a belső, lényegi magváról tudhatunk, de azt, hogy pontosan milyen gyümölcs származik majd ebből, tanulási folyamat eredménye.
7. Az én-te reláció felülírhatja a logika alapelveit és ha ez így van, akkor átmenetileg így van jól. Nincs közöttük ellentmondás.

Alapelvek

---

8. Az én-te reláció nem kötelező, elutasítható, de az egyedüllét is létrehoz virtuális társat, társakat.
9. Az én-te reláció nem hasonlítható semmiféle más kapcsolathoz, valójában olyan lényegiség, ami valamiképpen „megjelenik” többé vagy kevésbé minden kapcsolatban.
10. Az én-te reláció az emberi személy méltóságának jele.

A LOGIKAI SÍKON TÚL

Az én-te reláció mint kölcsönösség azt is jelenti, hogy a másik ember nem mond igazat rólam, akár szándékosan is félretájékoztat engem. Ugyanezt tehetem én is vele. Kérdés: mi a biztosítéka annak, hogy a dolgok jó irányba működnek, hogy ebből a nagy relációból nem jutunk zsákutcába? Mindennek, úgy ennek is kell legyen ellenőrizhetősége: erre élő példa a tízeskultúra, amellyel még találkozhatunk Székelyföldön. Minden kölcsönösségnek ellenőrizhetőnek kell lennie. A cselekvés akkor jó, ha a kölcsönösség alapján a szolidaritásról szól.

Pontosan ebben rejlik az én-te reláció, mint elv fontossága. A mindennapi életben, a cselekvések hálójában, az emberek közötti kapcsolatban, a közösségépítésben játszik fontos szerepet. A gondolkodás szintjén kezdődik el a belátás, de a gyakorlat mutatja meg, és az ellenőrizhetőség tárja elénk azt a kudarc-történetet vagy kreatív perspektívát, amely mögött ott rejtőzik az én-te reláció. Olyan ez az elv, hogy nem tudjuk pontosan körülírni, mégis úgy érezzük: fontos dolog ez, az emberi méltóság védelméről beszélünk és főleg annak a tanúbizonyságáról, hogy értelmes dolog a közösségi létezés.

Napjainkban talán a legnagyobb kihívás az, hogy folyamatosan bomlanak fel családok, közösségek, valóságnak vélt összefüggések válnak illuzorikussá és fordítva, virtuálisan létrehozott személyek próbálnak ki emberi funkciókat. Az elidegenedés olyan méreteket ölt már, hogy az ember nem tud különbséget tenni önmaga és a másik iránti elidegenedés között.

„... az ember nem tud különbséget tenni önmaga és a másik iránti elidegenedés között.”

Mindkettő szinte azonos mértékű. A közömbösség, a másik iránti érdektelenség olyan nagy mértékű elmagányosodást jelent, hogy kétségbeejtő jövőképet vetít elénk egy ilyen jellegű társadalom mikro és makro összefüggésekben.

Tegyük hozzá, hogy ez az elv mindenképpen „felkavarja” az állóvizet a gondolkodásunkban. Előfordulhat, hogy megtagadjuk és úgy gondoljuk, hogy személyiségünk akkor teljes, ha magányos utazóként élünk, így talán boldogan élhetjük néhány évtizedes életünket. Nos, éppen ez az elv mutat rá arra, hogy mennyi pótcselekvés van az ilyen magányos életfolyamban. Egyfajta hiányként is funkcionál, mert rámutat arra, hogy **keresni kell** az én-te reláció lényegiségét életünkben. Előfordulhat, hogy jólnevelt ember módjára elfogadjuk az én-te reláció fontosságát. Ha ez így van, akkor a következő dolog történhet: helyre teszi a meglévő relációkat, tisztábban látjuk összefüggéseinket, pontosabban észleljük saját korlátainkat és saját lehetőségeinket. Elsősorban a felgyülemlett képmutatásoktól szabadíthat meg az én-te reláció, illetve nagyon sok félreértést tisztázhatunk általa. Be-

„Vándorlásban vagyunk, ami azt jelenti, hogy tökéletesíthető pályán mozgunk, ugyanakkor ennek az ellenkezője is előfordulhat.”

látható az, hogy semmi sem tökéletes az emberek közötti világban. Vándorlásban vagyunk, ami azt jelenti, hogy tökéletesíthető pályán mozgunk, ugyanakkor ennek az ellenkezője is előfordulhat. Lecsúszhatunk olyan mértékben, hogy nem leszünk képesek már semmire.

Az emberek valamikor „tudták”, hogy a józan ész belátásához szervesen kötődik valamiféle én-te reláció is. Erről szólt a közösségi létezés, amelynek komoly szabályai voltak. Ma már ezekről sem beszélhe-

tünk, mert a világunk annyira individuálissá vált, hogy egyszerűen érthetetlen például a kaláka fogalma. A városi létezés magával hozta az elidegenedést és azt a fajta individualizmust, amelynek során az elmagányosodás szinte kötelező módon előírt helyzet. A kapcsolatok virtuálisak, közösségi oldalakon találkozunk, fotók által ismerjük egymás szokásait, egymás bórszínét, mosolyát, sőt még udvarolhatunk is ebben a térben. Ha nincs hús-vér ember a másik gépnél, akkor majd egy operációs rendszer lép be helyette. Eljátszhatja azt a szerepet, hogy nem fog kényelmetlenkedni, mindennel egyet fog érteni.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy az én-te reláció elvként való tételezése elsősorban az ember közösségi mivoltára mutat rá, a megtagadása felhívja a figyelmet a magányosság veszélyeire, a csüggedés, az önmagunktól való elidegenedés szomorúságára. Talán az utolsó pillanatokban magunkhoz ragadhatjuk a kezdeményezést és elindulhatunk az úton, amelyen legalább egy ember minden bizonytal várhat még ránk. Könnyen lehet, hogy többen vannak! Ha nem indulunk kifelé saját ajtónkon, akkor soha nem tudhatjuk meg, hogy hányan lehettek volna mellettünk. És főleg hány ember mellett lehattünk volna mi magunk, a saját értékeinkkel, sajátos humorunkkal, egyedi lelkivilágunkkal.

MIT IS JELENT A KONKRÉT LOGIKA-TERÁPIA?

Két dolgot kell tisztáznunk:

1. A hagyományos logika által kínált összes információt rendelkezésre kell bocsátani, ez az első feltétel. Játékosan, szimbolikusan.

2. A kommunikáció világát konkrét élethelyzetekből származó történetek, mint szövegek értelmezésével tárjuk fel. Ez a módszer nyitott, állandóan bővíthet, amennyiben bárki úgy gondolja, hogy szívesen kipróbálná. Gyűjtőfogalomként azt mondhatjuk, hogy ez kreatív szövegértelmezés, amelynek számos formája lehetséges. Itt pusztán néhányat mutatunk be.

Ezért a továbbiakban, a hagyományos logikával kapcsolatos információkat ötvözzük azokkal a hétköznapiak vélt történetekkel, amelyek megítélésünk szerint mégis tipikusak. Képzeljünk el egy olyan helyzetet, amelyben valaki első látszatra érthetetlen módon viselkedik. A szakorvosi beavatkozáson túl (ha szükséges), beszélni kell arról az időről, ami a környezethez való visszaútról szólhat. Hogyan telik ez az idő? Feltételeznünk kell: az ember valamiképpen „képes” arra, hogy előjelezzen olyan dolgokat, aminek a megfejtése későbbi feladat ugyan, de a jelzés jó előre megvolt. (Talán az emberi méltóság hangja ez.) Akkoriban még érthetetlennek bizonyult, most már pedig beépül az értelmezésbe, az élő kapcsolati háló szövetébe. Ez a logikával történő gyógyulás folyamata. Egy teljesen értelmetlennek látszó viszonyulásra az ember visszaemlékszik, sőt táplálkozhat is belőle, abban az esetben, ha később krízishelyzetbe került! Minél inkább az lesz a meggyőződésünk, hogy képtelenek vagyunk normális emberi kapcsolatok ápolására, annál inkább bevésődik lelkünk mélyére az a kezdetben teljesen értelmetlennek látszó, de meghatározó élmény és erőforrásként kezdi el működését. Így indulhat útjára az alkotás.

A VÉLELEM

Az a meggyőződés vezet bennünket, hogy az emberben lévő mozgás, amely a sejtek által valósul meg elsősorban, NEM állhat el-lentmondásban azzal a tudatos törekvéssel, miszerint a gondolkodásunk révén is eljuthatunk valamiféle ritmikus mozgáshoz, amelyet elsősorban harmóniaként élhetünk meg. Ennek külsődleges formája tetszés szerinti megnyilvánulás, amelynek lehet esztétikai vonatkozása, de itt most ezt nem tárgyaljuk. El kell jutnunk azonban a gondolkodás azon pontjára, amikor „beindul” a gépezet bennünk, amikor elindul valami folyamat, ami kor felbukkan bennünk az a bizonyos létforrás és csupán annyit érzünk, hogy nem tudnak leállítani, most már végérvényesen. Jöhetnek a nehéz kérdések, nehéz élethelyzetek, valójában azt a diszpozíciót megtaláltam, ami szerint helyesen kell gondolkodnom. És mindezt nem kell egyedül, magányosan tennem. Fontos dolog mindig idejében nyilatkozni, idejében beszélni, idejében megfogni egymás kezét, mert az elidegenedés itt van az előszobában.

MÉG EGY FELTÉTEL

A gondolkodásunknak rugalmasnak kell lennie ahhoz, hogy egyáltalán elfogadjuk az én-te reláció elvszerű tételezését. Ezt a rugalmasságot hogyan alakíthatjuk ki magunkban? Erre nincsenek receptek! Minden bizonnyal elmondható, hogy az emberi élet tudatos megélése, a tapasztalatszerzés növeli az esélyét a rugalmasság kialakulásának. Minél több élmény és ezen belül kudarc ér bennünket, annál nagyobb eséllyel alakul ki a másik helyzetébe való beleélés képessége és ezzel egyidőben a rugalmasság.

„A rugalmasság azt is jelenti, hogy létezik megbocsátás, létezik újrakezdés, létezik megújulás.”

Ez valami olyasmit jelent, hogy nincsenek véglegesen lezárva dolgok, nincsenek kategórikusan kimondva ítéletek. A rugalmasság azt is jelenti, hogy létezik megbocsátás, létezik újrakezdés, létezik megújulás.

Létezik a reménytelenség és kilátástalanság utáni első logikus lépés. Ennek a gyökerében kell felfedeznünk ezt a bizonyos rugalmasságot. Ha nem ezt tesszük, akkor csak a pusztulás és pusztítás ügynökei lehetünk, amely a halál kultúráját jelentené.

Ez a feltétel, amely növelhető, elsősorban úgy kell „létezzen”, hogy alkotó módon elképzeljük a létét az életünkben, úgy teszünk, mintha már itt lenne. Úgy kell tekintenünk erre a feltételre, mint az én-te relációra, mely ott kell legyen minden ember életében, talán az életöszton legelső rezdülésében, amikor elkezd valamiféle ritmus alapján mozdulni. A legnagyobb szomorúság az, amikor ezt a mozgást félreértjük, mert a kezdeti gondolat néha lehet kétségbeesés vagy kérdés, amire ha mi (segítőként) nem tudunk helyesen reagálni, akkor bizony könnyen zsákutcába torkollhat az egész mozgás! Ezért ezt a feltételt úgy kell fogadnunk, hogy ott van minden emberben, aztán erre rakodnak rá az információk.

BEVEZETÉS A LOGIKA VILÁGÁBA

Két irányból működik a gondolkodásunk: 1. Egyrészt az általános irányból haladunk a részleges, az egyedi felé, 2. Másrészt pedig az egyedi lényegből haladunk az általános felé. Az elsőt nevezzük deduktív megközelítésnek, a másodikat pedig induktívnak.

Bármelyik következtetési módot vesszük szemügyre, azt világosan láthatjuk, hogy ebben a fázisban már vannak gondolataink, már vannak fogalmaink, sőt igazán kiforrott kijelentéseket is alkothattunk. Nos, ha ez így van, akkor szinte tökéletes állapotban vagyunk, nincs szükségünk semmiféle segítségre. Tudjuk azonban, hogy ez nem így van. Hogyan jönnek létre a fogalmaink? Előbb a fogalmak keletkeznek-e bennünk vagy a kijelentések és következtetések? A továbbiakban ilyen és hasonló kérdésekre keressük a választ.

A FOGALMAK VILÁGÁBAN

A logikának három alapvető formája létezik: fogalom, kijelentés, következtetés. A fogalom az a rész, amely alapját képezi a másik kettőnek is, ezért kezdjük ezzel.

Mi is a fogalom? Olyan gondolati tartalom, egység, amely valamiféle lényeget fejez ki, valamiféle értelemre utal és jól körülhatárolható, ami azt is jelenti, hogy belátható a létezése. Szerkezetileg a fogalom két részből tevődik össze: van a tartalmi köre, ami az adott dolog lényegére utal, a funkcióját mutatja meg és van a kiterjedési köre, ami azt mutatja meg, hogy az adott fogalom miként jelenik meg tapasztalati világunkban, milyen formát ölt stb. Vegyük példának az almát, amelynek tartalmi köre az, hogy gyümölcs és elmondjuk azt a lényegi dolgot, amittől különbözik mástól, majd a kiterjedési körben elmondjuk, hogy milyen fajta almákat ismerünk. Ennyi az egész. Persze, mégsem ennyire egyszerű a dolog, mert a fogalom megjelenési formái után nyomozva, azt láthatjuk, hogy lehetnek gondok: a fogalom valamilyen nyelven válik kifejezhetővé, de ez nem jelenti azt, hogy már előtte „ne létezne” valamilyen formában! Még mielőtt kimondanánk magyarul az alma fogalmát, előtte már megfogalmazódik bennünk valamiféle lényeg, amit vagy kimondunk vagy elhallgatunk, mindenképpen magunkkal hordozunk! Azt, hogy pontosan mi is az a „menyiség”, amit magunkkal viszünk egy ilyen folyamat során, nem tudhatjuk! Még a mértékegységet sem tudjuk behatárolni, ezért pusztán kérdéseink lehetnek! Minden bizonnyal a nyelvnek a lehető legnagyobb erőtere van ebben a gondolkodási folyamatban. Hozzá kell tennünk, hogy anyanyelv nélkül nem működne ez a rendszer, fogalmaink elsősorban valamilyen

nyelven, legjobb esetben anyanyelvünkön „születnek” meg és fejtik ki hatásukat. Ha a nyelven megszólaló fogalomról beszélünk, akkor terminus oralis-ról van szó, ha a leírt fogalomról, akkor terminus scriptus-ról, ha pedig csupán elgondoljuk az alma fogalmát, akkor nyilvánvalóan a terminus mentalis-ról beszélünk. Mégis, józan belátásunk alapján nem gondolhatjuk komolyan, hogy ezek a fogalmak azonosak lennének a nyelvünkkel. Mert mi van azzal az emberrel, aki valamilyen oknál fogva nem lesz képes verbális kommunikációra? Ő is valahogyan rögzíti, elsajátítja az alma fogalmát, aztán valamilyen nyelven kifejezi azt. De a nyelv általi közlés nem lehet azonos magával a fogalommal. Egy adott nyelven csak a fogalom neveit ismerjük.

TERMINUS MENTALIS

Mindenképpen, ami elsőként ott van, az a terminus mentalis, amely kialakul az emberi tudatban. Tétélezzük, hogy magyar nyelven gondolkodva kezdjük el tanítani a kisgyereket arra, hogy mi a kenyér, megmutatva azt neki, ami alapján bizonyára tudni fogja: ez a kenyér. Ennyi az egész: idejében kell kezdeni a mutatást, a kísérést és lehetőleg nullára kell csökkenteni a manipulációt. Hol történhet befolyásolás? Bárhol, amúgy is történik! A legjobban ott lehet kiszűrni, hogy lehetőleg nem szabad mellébeszélni, ha pedig nem tudok konkrét tárgyat mutatni neki, illetve annak csak torz változatát tudom előhúzni, akkor minél előbb ki kell alakíttatni az analógiákra való reflexiós képességet.

Látható, hogy nem kevés fejtörést okoz nekünk ez a terminus mentalis, mert ettől függ valójában az emberi gondolkodás folytatása vagy esetleges becsődölése. Azt, amit feltételezhetünk joggal: külső eszközökkel befolyásolható az emberi nevelés, ilyen értelemben a fogalomalkotás folyamatát is akár évszázadokon át befolyásolhatták, akár tudatosan, akár nem teljes tudatossággal.

Most jutottunk el arra a pontra, hogy rekonstruáljuk: az emberi gondolkodás folyamatában bármikor történhet olyan beavatkozás, ami közel sem mondható természetesnek. Éppen ezért, erre hívjuk fel az olvasó figyelmét és pusztán annyit mondunk ki: egyszerű önkritikai magatartással minden szándékosan vagy véltlenül ejtett hiba kiküszöbölhető. Az önkritika mellett ott van a kritika is, amely természetesen vonatkozhat társadalmi rendszerre, bármilyen intézményre vagy emberekre.

MÉG VAN VALAMI: AZ UNIVERSALE

Úgy kell megfogalmaznunk az alapvető lényegét, hogy az mindenki számára érthető legyen. Az elveknek kizárólag akkor van értelmük, hogy ha feltételezünk valamiféle mozgást, olyan folyamatot, amelyben két tényezőt lehet beazonosítani. Az egyik az UNIVERSALE METAPHYSICUM (UM), a másik pedig az UNIVERSALE LOGICUM (UL). Az első tényező olyan általános természetet jelent, amely alkalmas arra, hogy több dologban is létezzen. A második pedig azt a logikai viszonyt fejezi ki, amely az általános természet és a világban levő dolgok között található.

Az UNIVERSALE METAPHYSICUM olyan egyetemes természet, amely struktúraként, összefüggésként „áll rendelkezésünkre”. Nyomait észleljük a közös lényeggel rendelkező egyedi dolgokban. Sőt, a létezésére úgy tudunk utalni, hogy az egyedi dolgokban fellelhető közös-természetűséget felismerjük. Az a helyzet, hogy gondolkodásunk szinte ösztönszerűen úgy működik, hogy harmonikusan váltakozik benne az induktív és a deduktív megközelítés. Mindkettő elvezet az UM-ig. Ezt természetesen nem tudjuk empirikusan tálcán kínálni, mert sokkal többről van itt szó. Ugyanakkor az is igaz, hogy bármi, ami eddig empirikus adatként szolgált a tudományos világot, valahogy átkodifikálható, áthelyezhető egy szélesebb kontextusba, olyan széles sávba, amelyen keresztül a fentebb említett UM és UL belátható.

A lényeg az, hogy saját testünk ugyanolyan anyagi felépítésű, mint a világ. Ebben a testben tapasztalható valamiféle harmónikus mozgás, amely úgy tűnik, hogy az élet forrásánál is „jelen van”. Talán joggal

Még valami: az universale - Az élet oldalán

---

feltételezhető, hogy ugyanez az anyagi apparátus játszik fontos szerepet a gondolkodás folyamatában is, így hasonló mozgás kellene, hogy legyen. Ezt a mozgást UM nélkül elképzelni sem tudnánk, persze így is nehéz elképzelni magát ezt az általános természetet. De logikailag az a helyzet, hogy már eleve benne vagyunk ebben a nagy természetben, nem tehetünk másként, persze pontos leírása nem lehetséges éppen azért, mert túl közel vagyunk hozzá.

AZ ÉLET OLDALÁN

A legfontosabb megjegyezni való, hogy az élet forrásánál való létezés a lehető legjobb dolog és a logika mindezt elősegítheti számunkra pusztán azzal, hogy a gondolkodás helyességére megtanít bennünket. Ez a lehető legjobb állapot talán segíthet a csüggedés elleni küzdelemben, talán segíthet az alkotó folyamatok felerősítésében. Az a reményünk, hogy az elmagányosodás és az elidegenedés elleni küzdelemben is hatékony módszer.

ÁLTALÁNOS MÓDSZERTAN

Mindenkinek életében legalább egyszer van esélye arra, hogy valakin segítsen, hogy katalizátor legyen a másik ember életében, hogy gyújtózsínorként működjön és elérje: a másik ember „beindul”. Kevés racionális eszközünk van arra, hogy kifejtsük, miként is történik mindez. Mégis működik, egyelőre ez a lényeg! Nos, arra kell törekednünk, hogy a gondolataink célba érkezenek, akár konzultációról van szó, akár egyéni gyakorlatról.

Valójában azt kell belátnunk, hogy olyan mozaikszerű társadalomban élünk, amelyben szinte megfoghatatlan a többség fogalma, nem létezik, pusztán kisebbségek vannak. Minden ember a maga kis életében talál olyan minőséget, amely alapján kiválaszthatja magának azt a kisebbségi csoportot, amelyhez tartozni szeretne. A mindennapi életnek vannak olyan eseményei, amelyek akár tipikusnak is felfoghatók. Kérdés az, hogy mit kezdünk ezzel? A tipikus történetek mindig tanulságosak, mindig találunk bennük olyan részletet, ami másoknak is hasznos olvasmány. Ez a gondolati mozgás kell, hogy jellemezzen bennünket: saját életünknek van olyan rész(let)e, ami tipikusnak mondható és éppen ezért megosztható, elmesélhető. Ezáltal segítő funkciót töltünk be, talán észrevétlenül, mert amikor önmagunkról beszélünk, a másik önkéntelenül is felfedezi saját magát bennünk. Ez a kölcsönösség és az én-te reláció elvként való működése.

HOL IS KEZDJÜK EL?

Ott kell kezdenünk, hogy előbb az embert logikai értelemben (is) definiálnunk kell, és itt elsősorban az ember egyediségére gondolhatunk. „Individuum est essentia singularis, incommunicabilis”, azaz az egyén egy egyedi és közölhetetlen lényegiség. Minden ember a maga valóságában olyan megismételhetetlen értéket képvisel, amelynek alapján azt kell gondolnunk, hogy szinte csodának számít minden perc az életünkben. Az én-te reláció mint elv a kölcsönös létbentartást jelenti, tehát ha jókat gondolok a másikról, akkor kötelező módon saját magamról is csak jót

„Amilyen mértékben növelhető a másik emberre való pozitív ráhangolódás, olyan mértékben szállhat vissza rám ugyanazon áldás vagy pozitív megerősítés. ”

gondolhatok. Ez az az elv, amely feljogosít a reménykedésre. Sőt, fokozhatom ezt a gondolkodást olyan értelemben, hogy miközben a másik iránt pozitív érzéseket ápolok, valójában önmagamon is segítek. Amilyen mértékben növelhető a másik emberre való

pozitív ráhangolódás, olyan mértékben szállhat vissza rám ugyanazon áldás vagy pozitív megerősítés. Fontos tényező tehát, hogy az én-te reláció mint elv önmagunkra is legalább olyan hatással van, mint a másik emberre. Minél erőteljesebben ragaszkodunk a másik emberhez, annál biztosabbak lehetünk benne, hogy végül magunkat is mentjük a bajból, végül saját magunkat (is) szeretjük ezáltal. Mert tegyük hozzá becsülettel – nem várható el a másik embertől semmiféle érzelmi ráhangolódás, főleg úgy, hogy semmit nem tud erről az én-te dologról.

Ez lehet küzdelmes, mert riasztónak is tűnhet az elején, amikor valakit „csak úgy” elkezdnek szeretni, elkezdnek érte rajongani, akár viszolygást válthat ki. Miért is éppen engem ér ez a nagy szerencse? - jöhet a kérdés. Mégis, van ennek egy áldással járó logikai rendszere, mert az emberek alapvetően nem bánják azt, ha szeretik őket! Egy kis szeretet-többlet még nem ártott senkinek! Nincs teljesen kizárva, hogy ebben a relációban rejtőzik az élet forrása, az, amit

„...az emberek alapvetően nem bánják azt, ha szeretik őket! Egy kis szeretet-többlet még nem ártott senkinek! ”

már évek óta keresünk magunkban, a másokban, a gondolatban, és nem találjuk. Az eredményeket látjuk, észleljük a szép dolgokat, de az élet pezségése valahogy elhaladt mellettünk, mi pedig csak maradtunk a magunk beidegződéseivel, jól bejáratott sémákkal.

Az én-te reláció mint elv belátása ugyanakkor olyan gondolkodást indíthat el bennünk, ami egyrészt átértékeli a világhoz való viszonyunkat, másrészt teljesen megújítja az emberekhez való viszonyunkat. Jogos kérdés, hogy pontosan mi is a tartalma ennek az én-te relációnak? Mi a lényege? Milyen viszonyra kell itt gondolni? Mindenképpen nem virtuális kapcsolatról beszélünk, hanem konkrétan két ember közötti együttműködésről, amelynek aztán lehetnek irányai többféle vonatkozásban, a legjobb példa erre a barátság. Az egyik fél a másik félnek segíteni szeretne egyszerű kérdések megoldásában, így egyszerű odafordulásról van szó, semmi egyébéről. Mindenképpen tipikus a történet, mert a szakmai érdeklődésen túl, a legfontosabb gondolat a kapcsolat minősége, amelynek fenntartása addig fontos, ameddig értéket teremt, tanít, gondolatokat alkot, kreatív erővel segítve valamilyen cselekvést. Minél inkább padlóra

Hol is kezdjük el?

---

kerül az egyik fél, annál inkább oda kell fordulni hozzá, annál inkább ragaszkodni kell az élet forrásához és alkotó módon elképzelni, hogy „még eljöhet az idő” arra, hogy oda közös erővel visszataláljunk. Egyedi tapasztalat lehet az ilyen, mégis tipikus, mégis tanulható, tanítható, más helyzetekben is alkalmazható. Nyilvánvaló, hogy mindenki irányába azonos „hőfokon” égni egy ilyen segítő helyzetben nem lehet. A legjobb dolog az, amikor egy ember van, akivel kipróbálhatod, hogy mit is jelent? És nyilvánvalóan kölcsönös alapon működhet.

Az én-te reláció tartalmi köre tehát két ember közötti együttműködés, amelynek kölcsönösség az alapja. Kiterjedési köre ugyanakkor sokféle lehet, mondhatjuk azt, hogy állandóan bővülő és véget nem érő történetek sorozata, amely természetesen különféle ágakon éli az életét tovább, hirdetve a létezés örömét. Elvként kezeljük, ami azt jelenti, hogy minden gondolatkísérletben tetten kell érünk, keresnünk kell a hiányát (is), mert ha nem létezik, akkor is létezik, csak hiányként van jelen. Valahogy minden ember lelke mélyén „keresi” azt a másikat, akivel megélheti én-te relációját a lehető legnyíltabb és legőszintébb módon. Ez több, mint bármilyen érzésvilág. **Ez az, amikor azt nemcsak érzed, hanem tudod is, hogy otthon vagy, hazaérkeztél végre!** Ez a „vágyakozás” olyan erő,

„...nem tudok segíteni a másik emberen, mégis itt vagyok, jelen akarok lenni az ő életében, legalább könnyeimel, imáimmal szeretném kísérfni az ő létének mozgását.”

ami elsősorban újszerű, nehezen hasonlítható máshoz. Az emberi léthelyzet iránt „érfzett” mély együttérzéshez hasonlítható, amelynek van egy olyan mozzanata, hogy sajnos valójában nem tudok segíteni a másik emberen, mégis itt vagyok, jelen akarok

lenni az ő életében, legalább könnyeimmel, imáimmal szeretném kísérni az ő létének mozgását. Vele együtt közösen szeretném megtenni azt, hogy fogalmakat alkotunk, gondolkodunk és nyomorúságunkon nevetgélünk. Miközben a háttérben egyszerűen létrejön valamiféle csoda, ami hálót, békességet jelent, valami olyan jellegű közösséget, hogy oda érdeemes majd elmenni, megpihenni, talán örökre ott-ragadni. Innen láthatjuk, hogy az én-te relációban legalább az egyik félnek tudnia kell erről, mert egyébként semmi sem történhet. A másik fél majd szép lassan rácsatlakozik erre a gondolkodásra. Legtöbb esetben olyan a helyzet, hogy segítségre szorulna a másik, miközben nem lehetek ott mellette, sőt talán annyira kevés információm van, hogy ez már önmagában kétségbeejtő, mert közben érzékelem: talán baj van. Mit tehetek ilyen esetben? Ami marad, az a következő: az én-te relációból fakadó mély ragaszkodás a másik lényének értékéhez, ahhoz a csodához, ami öntudatra ébredt és most éppen krízisben van, szenved és kiáltását én hallom. Ezért – talán- amit tennem kell, a következő: egyre erőteljesebb módon ragaszkodni hozzá; és ha nincs már lehetőség a verbális kommunikációra, akkor a képzelet síkján folytatni kell a fentebbi technikát; nyugodtan be lehet ismerni minden kudarcot, a puszta jelenlétet kell felmutatni,

„Bármilyen konfliktus legyőzhető, ha az élet kerülhet előtérbe! Bármilyen gondolkodásbeli probléma legyőzhető, ha az életet tekintjük mindennél előbbrevalónak! ”

mint erősséget, azt, hogy van még remény, érdemes élni! Bármilyen konfliktus legyőzhető, ha az élet kerülhet előtérbe! Bármilyen gondolkodásbeli probléma legyőzhető, ha az életet tekintjük mindennél előbbrevalónak! És az élet tételezése az én-te relációban van jelen. Mindenkinél egyedi

módon nyilvánul meg ez a dolog, mégis van ennek valamiféle egyetemes ismérve: az én-te relációban levő reláció, ami mindenkinél ugyanaz. Ezt valahogy elérni, ebbe valamiképpen belekóstolni jelenti azt a bizonyos „tartózkodást”, elidőzést az élet forrásánál. Aki rátalál erre a relációra, annak a gondolkodása olyan logikai séma alapján kezd el működni, hogy tudja: mindig van valaki, aki az én-te reláció szereplője lesz és ilyen értelemben ellátható jó gondolatokkal, miközben – észrevétlenül – mi magunk is tanulunk a másiktól. Mit is? Képzeljük el, ha padlóra került és a vele együttjáró stigmákat hordozza lelkében, akkor az alázatot, a szelídséget és a sebzettség áldását tanulhatjuk meg tőle. Vagy előfordulhat, hogy a puszta jelenléte olyan felkavaró, hogy ez már önmagában ösztönző erő. Ezért jó tudnunk: amikor segítünk valakin, akkor éppen mi vagyunk az elsők, akik tanulunk tőle valamit. Becsüljük meg ezt a helyzetet. Ez a kölcsönösség. Ez mondja ki azt, hogy azonos értékű felek vagyunk. Bármikor szerepet cserélhetünk, ha most ő van lent, holnap éppen fordítva is lehet.

AZ INTERAKCIÓK VILÁGÁBAN

Apa, miért élünk?

Megkérdezted tőlem, hogy miért élünk és be kellett vallanom, hogy valójában nem tudom! Te nem hagytad magad, tovább faggattál, mert valamit sejtettél, legalábbis – most utólag elemezve – arra kell gondolnom, hogy nagyon szeretted és bíztaál bennem. Igazolni szeretted volna ezt a bizalmat és nem akartál csalódní bennem. Ugye, erről van szó? A nagy sejtésed mögött a belém való kapaszkodás görcsei és ösztönei működtek, egyébként kölcsönösségről van itt szó, mert ugyanez rólam is elmondható. Nem szerettelek volna elveszíteni, fájt volna, ha többé nem kérdezel és nem támasztod fel bennem a vágyakozást arra, hogy kimondjuk végre már azt, amiről egyébként hallgatni szoktak. Te voltál a nagy kezdeményező és a te kitartásod segített nekem, hogy megírjam – most már – nemcsak neked ezt a zsebkönyvet.

De, tényleg apu, miért élünk? Miért vagyunk itt? – tovább kérdezed. Szégyen, hogy minduntalan le kell ráznom ezt a témát, most már ideje lenne felkészülnünk a nagy beszélgetésre. Könnyű kérdezeni, a válaszra pedig évekig kell felkészülnöm. Egy dolog mégis mozgat ebben a kérdésben: kettőnk között van valami kimondhatatlan és megmásíthatatlan lelki kapcsolat. Apa és gyermeke nem tudnak kilépni ebből a kötelékből. Ha már megszülettél, akkor tartozom annyival, hogy elmondom mire jutottam én az élet dolgaival és az élet nagy kérdéseinek megválaszolásával.

A te kérdésed, tulajdonképpen a lehető legnagyobb kérdés, mert ahány ember annyiféle válasz lehetséges. Az én válaszom neked szól, szeretetből és a megnyugvás bizalmával, egyébként nem kötelező olvasmány. Ha felkészültél a beszélgetésre jelezd, mert én igyekszem a válaszadás-sal. Előre is talán meg kellene állapodnunk néhány játékszabályban. Ha kérdezel, akkor lehetőleg csak egy dologra irányuljon a kérdés, hogy tudjuk megbeszélni részletesen. Ne vágj a szavamba, még akkor se, ha látszólag úgy tűnik, elkalandozunk a témától. Próbálj megbarátkozni a gondolattal, hogy a miért élünk kérdésed – talán – mindörökké kérdés marad. Ettől függetlenül nekivágunk a nagy kalandnak, mert végtére, engem is érdekel, hogy milyen eredményre jutunk. (Titokban jelzem, hogy serkentő kérdéseidben reménykedem, mert talán segíteni fognak nekem a válaszadásban. Ezért kérdezhetsz, csak türelmesen, mert a kérdéseink kezeléséhez türelemre és kitartásra van szükségünk.)

- *Apu, légy szíves, mondd már meg, hogy miért élünk? Ha tudnám a választ, akkor eséllyel pályázhatnék az irodalmi kreativitás-versenyre.*

- Bocs, de erre a légy szíves kérdésre nincs válasz, talán jó lenne vissza kanyarodnunk a játékszabályokhoz: türelem és kitartás, ez a kérdés olyan kérdés, amelyre életünk bármely szakaszában újabb és újabb válaszok adhatók. Egyébként is az a véleményem, hogy ebből a kérdésből hasznot húznál könnyűszerrel! Azt hiszed, kaphatsz rá egy matek-választ, amelyet esetleg kivirágoztathatsz majd egy fogalmazás keretében. Ha megengeded, én ezt a kérdést, a lehető legnagyobb csendben és a lehető leghalkabban tenném fel, illetve várnék vele addig, amíg lecsendesülnek bennem a külvilágból származó zajok. Ilyen zajnak számít az a törekvés, hogy „nem baj, mert én úgyis bebizonyítom, hogy én leszek a legjobb mindenben”. Az egyik legnagyobb ellentmondással kell szembenézned:

ezzel a kérdéssel azt gondolod, hogy valami hatalmas tudás birtokosa lehetsz, mert – jeleztem már neked – a lehető legnagyobb kérdésről van szó. Elhiszed-e nekem azt, hogy nem mindegy miként viselkedsz, hogyan képzeled el magadban ezt a kérdést. Képzeld el egy kört, amelynek központjában találhatjuk ezt a kérdést. Mozgásba hoz minket ez a kérdés, vonzz és bármiről lemondunk, csupán a kérdésre válaszolhassunk. Nem a mi életünk, hanem a kérdés válik a lehető legfontosabb tényezővé. Azt is mondhatnánk, hogy a kérdés formálja életünk menetét. Minél közelebb kerülünk e kérdés lényegéhez, annál inkább be kell látnunk, hogy mennyire kicsinyek és gyengék vagyunk. Ez a kettősség, miszerint van egy hatalmas kérdés és ezzel szemben mi csak törpülünk, egy fontos viselkedésbeli mintát állít elénk, aminek rövidítése: alázat. Tudom, nagyképpően hangzik, mert erről a szóról neked más dolgok jutnak eszedbe, mégis hidd el, hogy valami nagy és szép dolgot szerettem volna mondani.

Arról van itt szó, hogy a „miért élünk?” kérdés vezeti és irányítja életünket.

- *Hogyan lehetséges az, hogy egy kérdés vezesse életünket? Hogy vezeti, mint az autót?*
- Megkértelek, hogy egyszerre csak egy dolgot kérdezzél. A vezetés szót nem csak kizárólag az autóval hozhatjuk összefüggésbe. Jelen esetben a vezetés inkább azt szeretné jelezni, hogy életünkben vannak fontos, nagyon fontos és lehető legfontosabb dolgok. Képzeld el ezt mint egy hármass lépcsőt: az elsőn vannak a fontos dolgok, nevezzük ezt a lépcsőt Testinek, a második lépcsőn lennének a nagyon fontos dolgok, nevezhetnénk ezt a lépcsőt Lelkinek, és a harmadik lépcsőn találnánk a lehető legfontosabb dolgainkat, talán nevezzük ezt Egynek. A Testi fo-

kon képzelj el mindent, ami létfenntartásodhoz szükséges: táplálék, mozgás, környezet, iskola, sport stb. A Lelki fokon pedig képzelj el mindazt, ami számodra a megnyugvás örömét adja. Miről van itt szó? Arról, hogy időben elkészíted a házi feladatodat, felkészülve mész iskolába, jó jegyekkel örvendeztetsz meg és baráti kapcsolataid gyarapodnak. Az Egynek nevezett fokon pedig mit találhatunk? Valójában ugyanazt, amit az előző kettőn, csupán egyfajta egységben. Nem összekeverve, hanem olyan csoportosulásban, hogy különbséget tudjunk tenni a kettő között. A test és lélek összhangja vagy harmóniája, illetve egysége érdekel minket az Egynek nevezett lépcsőfokon. Amikor kérdésünkre azt mondtam, hogy vezeti és irányítja életünket, akkor valójában erre az Egynek nevezett lépcsőfokra gondoltam. Végére is, ezen a lépcsőfokon jutunk el a miért élünk kérdés valódi magaslatára. A légszi-próbád, hogy segítek, mert jó pályázatod lehet, talán a Testi lépcsőfokon rekedt. Ezért, ne haragudj, de többször hangsúlyoznom kell, hogy nem hétköznapi dologról van itt szó, próbálj nem hétköznapi módon közeledni kérdésünkhöz.

- *Mit tegyek, talán öltözzek templomi ruhába és húzzak lakkcipőt?*
- Ha szó szerint gondoltad, akkor nevetséges ötlet, ha pedig hasonlatról beszélsz, akkor nagyszerű gondolat, mert képzeletben talán én is magamra ölténém fehér ingem. Ünnepi öltözékben várjuk, hogy az életünket vezető és irányító kérdés hasson ránk. Felkészülésnek is mondhatnánk ezt a cselekvést, lelkileg és gondolatban megtisztítjuk bensőnket. Ez a megtisztulás azt jelenti, hogy mindenkivel, még önmagammal is békét kötök, ha valakit megbántottam, akkor bocsánatot kérek. Ez jelentené a fehér inggel való hasonlóságot. Fel kell készülnöm a kérdés befogadására. Tudod mit? Ez soha nem volt könnyű feladat, mindig készülni kellett rá.

- *Mire? Na, ebből nekem elegendem van! Tudsz-e válaszolni vagy sem?*
- Nem bújhatok önmagam árnyékába, mert az árnyék mindig a fényről tanúskodik. Próbáld ki: nézd meg, hogy a napsütésben mi történik az árnyékkal. Bármennyire szeretnél saját árnyékodba bújni, csak a fény erőssége és átvilágító ereje hat rád. Így van ez a kérdésünkkel is: ha elkezdtek boncolgatni, most már nem hagyható abba! Szeretnénk menekülni a kérdés elől, úgy gondoljuk, hogy csak saját árnyékunk nyújthat menedéket, miközben egyre erősebben perzsel és világít bennünk, illetve – egy idő után – általunk az emberi élet lehető legnagyobb kérdése: miért élünk? Nem tudom tudsz-e követni? Vagy lazítsunk egy kissé?
- *Mi az, hogy téged követni, még elképzelni se tudom azt, amikor valaki saját árnyéka mögé bújna! Esetleg, ha lerajzolnánk közösen, mit szólna hozzá?*
- Jó ötlet! Képzeld el egy embert, akinek elég nagy csomagja van. Ezt a csomagot mindenhol vinnie kell magával, mert ez jelképezi az ő életét. Ebben a csomagban megtalálható emberünk életének minden fontos eseménye: gyermekkor, serdülőkor, fiatal felnőttkor stb. Mondjuk, hogy ez az ember felnőtt, tehát csomagjában találnánk néhány dolgot. Rajzoljunk a csomagba sikereket és kudarccokat, kedvenc tárgyakat illetve olyan jelképes figurákat, amelyek emberünk akaratát fejezik ki. Élményvilágról és a tudás birodalmáról van szó. Feltételezzük azt, hogy emberünknek közepesen nagy csomagja van, éppen az ő hátára faragta az élet. Minél nagyobb a csomag, annál inkább mögé lehet bújni. Követsz engem, ugye? Ha kisebb a csomag, akkor mire törekszik általában mindenki: arra, hogy növelje, mert végtére is mögé bújhat alkalomadtán. Emberünk, akit nevezzünk Akárkinek, most már tudja, hogy növelnie kellene csomagját, mert ez biztonságot nyújthat neki, ha esetleg kínzó napsütés-

ben vándorol. Végére is belátja azt, hogy nem növelheti a végtelenségig ezt a csomagot, mert a kezdeti előny hátrányt okozhat. A nagy csomag egyrészt gátolja Akárkit a menetelésben, másrészt tudja: ami a másé, az nem lehet az övé, csak akkor, ha igaztalanul szerzi meg. Ha ilyen cselekvéshez folyamodik, akkor önmaga ellen fordítja a külvilágot és csomagja sokkal nehezebbé válik. Jobban jár, ha saját maga szerzi meg, saját erőből alakítja ki csomagját. Legfontosabb lenne, ha Akárki jól érezné magát saját csomagjával a hátán. Ezt úgy is mondhatnánk, hogy Akárki, belátva saját lehetőségeit és korlátait, igyekszik önmagát elfogadni és elfogadtatni. Tehát csomagja akkora amekkora. Nem érdekes a méret. Most képzeljük el azt a helyzetet, amikor Akárki vándorol és átvilágít rajta a miért élünk kérdés. Az előbbieken azt mondtam, hogy arra törekszik általában mindenki, hogy e kérdés hallatán, saját árnyéka mögé bújjik. A rajz kapcsán most már világosan láthatjuk, hogy a saját árnyék mögé bújás megvalósítható, mert ott a csomag. A csomagban megtaláljuk Akárki kedvenc tárgyait, sikereit, kudarcait, ezek pedig olyan dolgok, amelyek mögé bújhat. Kérdés az, hogy véglegesen elbújhat, mert valami azt súgja nekem: ez nem lehetséges. Egyrészt a miért élünk kérdés fénye teljes mértékben átvilágítja Akárki csomagját és lényét. Ez az átvilágítás azt jelenti, hogy Akárki bármilyen kedvenc tárgya vagy bármilyen teljesítménye előbb-utóbb beleütközik ebbe a kérdésbe. Tehát, nem menekülhet a végtelenségig, mert ha megfigyeled, önmagába botlik. Ha kedvenc Mackója mögé bújna, akkor ezt világotaná át a kérdés.

- *Mit tegyen ez a szerencsétlen Akárki? Kezdem sajnálni! Te nem?*
- Talán sajnálhatnánk, mégis az a helyzet, hogy Akárkiről van szó, vagyis rólad, rólam és bárkiről. Azt gondolom, – és bocsáss meg, ha újból okoskodásnak tűnik – Akárki a leghelyesebben akkor dönt, ha látszó-

lag lemond csomagjáról, leteszi ezt a nagy battyut. Mit jelent ez az el-
lentmondás? Hogyan tehetné le azt, ami őt magát meghatározza? Ezért
használok – ha megengeded – a látszólag kifejezést. Ez olyasmi mint-
ha teljesen elfelejtené azt, hogy csomagja van, alapvetően azonban
mégis tudja: csomagját senki el nem veheti tőle. Ez egy olyan folyamat,
amelynek során végiggondolja sajátos csomagjának történetét. A leg-
fontosabb dolga most már ez: milyen cselekvések, helyzetek, emberek
és kedvenc tárgyak határozzák meg csomagja mondanivalóját. Nem a
csomag tartalma az érdekes, hanem az, ahogyan belekerültek az élet
dolgai. Ez jelenti a csomag történetét. Hidd el nekem, Akárki legfonto-
sabb feladata, hogy feltérképezze ezt a történetet. Ezért mondtam azt,
hogy látszólag le kell mondania a csomagról, mert valójában mellékes a
Mackó, az autó, a jóbarát, a siker vagy a kudarc. Hogyan jöttek létre a
csomagba került dolgok? Erre a kérdésre kellene Akárkinek válaszolnia.

- *Ha jól értem, akkor ez az Akárki végiggondolja életének legfonto-
sabb eseményeit és ehhez időre van szüksége? Ezt az időt neve-
zed folyamatnak? Csak azért, hogy értsem miről beszélsz! De mi van
azokkal a dolgokkal amiről ő nem tehet? Gondolok arra, hogy ez az
Akárki bizonyos adottságokkal vagy esetleg hiányosságokkal szüle-
tik, például menet közben megsérül? Erre milyen okos válaszod van?*

- Serkentéseidnek örvendek és megpróbálok – veled együtt – vá-
laszt találni, mert a miért élünk kérdés közös ügy. Nem lehet okosko-
dással kibújni, vagy a hasonlatot felhasználva, nem bújhatok az okos-
kodás mögé, mert csúnyán megszégyenülnék. Akárki magával hoz
néhány alapvető emberi tulajdonságot, de sajnos azt is meg kell álla-
pítanunk, hogy a környezetnek nagy felelőssége van emberré válásá-
ban. Veled együtt, elismerem, hogy Akárki csomagjába bekerülnek

olyan dolgok is, amiről ő bizonyára nem tehet. Ezek lehetnek jó és rossz dolgok egyaránt. Az emberek ilyenkor szokták használni a sors kifejezést.

- *Hallottam már ezt a suliban! A tanárok néha példálózna k és gyakran használják ezt a kifejezést. Úgy tudnám elképzelni mint valami nagy cipőt, ami bármikor letaposhat és akkor valami nagyon rossz dolog történik. Nem így van ez?*

- Hidd el – nagyon komolyan mondom – nem tudom, hogy mit jelent a sors! Vannak emberek, akik a sorsot csakugyan valami nagyon rossz, rajtunk kívüli erőnek képzelik el, ami ellen semmit nem tehetünk. Ezt még végzetnek is mondják, mert nem tudjuk kivédeni a kívülről jövő, be nem látható eseményeket. Vannak emberek, akik számára a sors egy olyan erő, amellyel érdemes szembeszállni, mert érzésük szerint a sors minden esetben legyőzhető.

- Hol van az igazság?

- Ha van sors, akkor azt mondanám, hogy az igazság a kettő között van. Óvatosak lehetünk, mert el kell fogadnunk, hogy vannak olyan események, amelyek tőlünk függetlenül lépnek be élményvilágunkba, viszont nem gondolom legyőzhetőnek azt, amiről mégcsak fogalmat sem tudok alkotni. A sors mint kifejezés számomra üres fogalom, merthogy konkrétan semmivel nem tudom – tiszta szívvel – azonosítani. Mégis létezik az emberek gondolatvilágában, használják nagyon sokan. Ha engem kérdezel, akkor a sors helyett valamimásról beszélnék. Ne haragudj rám, hogy újból egy furcsa szót használok, de érzésem szerint megbarátkozol vele. Ez a szó: léthelyzet.

- Ezzel a szóval menekülsz a sors elől, mert valójában nem ez történik, hogy újabb szavak bevezetésével, általában menekülni szoktak a megválaszolatlan kérdések elől?

- Kemény voltál! De még talpon vagyok és szeretem a provokációt. Ha hiszed, ha nem, a léthelyzettel mégsem menekülnék a kérdés

elől. Léthelyzet, az én olvasatomban két dolgot jelent. Egy kellemes témát és egy kevésbé kellemeset. Ha megfigyeled, akkor láthatod, hogy ez a szó valójában két részből áll. Az első része lét, a második pedig a helyzet. A lét valami nagyon jóra vonatkozik, mert képzeld el, ez a szó minden létező dolgot végigkísér, ez a legtöbbet használt kifejezés. Ezt a szót nagyon szeretem, ezért ez lenne a kellemes téma. A helyzet pedig sajátos, mert ahány ember annyiféle helyzetről beszélhetünk. Kevésbé kellemes a helyzetre való gondolás, mert ebben az esetben is működik az önmagunk mögé bújás gyakorlata. Alapvetően nem az a lényeg, hogy kinek milyen az élete, kinek mennyi keserve illetve öröme van, hanem a legnagyobb dolog: ezekkel szembenézni. Ez a folyamat az önismeret.

- *Attól félek, hogy mellébeszél, mit jelent az önismeret?*

- Bocsáss meg, de nem kenyerem a mellébeszélés, csupán annyit jeleznék, hogy az önismeret a legnehezebb dolog, mert benne vagyunk nyakig és főleg akkor nyomasztó ez, amikor csakugyan menekülünk valami megválaszolatlan kérdés elől. Ha nem vennéd észre, én még itt vagyok melletted, nem menekültem el. Helyzetem, ami lehet sikeres vagy lehet kudarcokkal terhelt, olyan történet, amely a csomagot hordozó kilétét veszi célba. Ki vagyok én, milyennek látnak engem az emberek, függetlenül attól, hogy mekkora csomagom van? A sorskérdés, ha észrevetted, akkor önismereti kérdéssé vált. Helyzetemen bizonyos mértékig változtathatok, de vannak külső tényezők is, amelyek befolyásolják döntéseimet. Hol vannak a változtatás határai? Erre a kérdésre is válaszolnia kell Akárkinek. Azért mondtam a helyzetet kevésbé kellemesnek, mert több kérdésre is kell válaszolnunk. Ezek a kérdések pedig teljesen átvilágítják az embert mint embert és nemcsak a csomagját illetve csomagjához való viszonyát. Sejtésem szerint, akkor szerencsés a helyzet felmérése, ha belebotlik az általam

használt fogalom első és kellemes részébe, amit három betűvel jelöltem: lét. Bármilyen rossz helyzet, ha a léthez kötődik, akkor jobbá és szebbé válhat.

- *Ez egy mese, nem tudsz meggyőzni!*

- Szögezzük le, én nem szeretnék meggyőzni, csupán az én álláspontomat közölném arról, hogy a sors fogalmi csapdájából miként kerülhetsz ki. Ez nem egy általános recept, ha megfigyelted, akkor feltételes módot használtam. Ha elfogadod a léthelyzet fogalmát, akkor ezt a megoldást gondolnám. A helyzet belátása sokszor siralmas és komoly erőfeszítéseket igényel, mégis a létbe való kapaszkodást elmagyarázom, ha türelmesen meghallgatod. Képzeld el, hogy Akárki egy olyan ember, akinek nagyon sokat kellett szenvednie. Egyrészt fizikai sérülései vannak, másrészt pedig barátai sincsenek. Milyen álláspontra helyezkedhet? Sajátos helyzetét hogyan mérheti fel? Többféleképpen dönthet. Az én véleményem az, hogy sajátos helyzetéhez köthetnénk egy fogalmat: a reményt. Vagyis ez az ember, reménykedhet, kinyithatja élete kapuját és bizalommal fordulhat a világ felé. Ez a reménykedés jelenti a létbe való kapaszkodás lehetőségét. Nincs erre kötelezve. Főleg, mi kívülről semmit nem mondhatunk. Ezért nehéz az önismeret, mert Akárki csak egyedül hozhatja meg döntéseit. Komoly helyzetfelmérés után általában az emberek a remény útjára lépnek, fogalomhasználatunkkal élve, a létbe kapaszkodnak. Ez pedig valamiként igazolja elméleti okfejtésemet. A legnehezebb dolog az önismeret útján, önmagunk elfogadása. Ez nem mindenkinél sikerül. Vannak akik többet és vannak akik kevesebbet képzelnek el magukról. Egyik álláspont sem szerencsés. Ha megtalálod a középutat, akkor bizonyára észreveszed majd lehetőségeidet és korlátaidat egyaránt. A kettőt egyszerre kell elfogadnod, miközben senki nem gátol abban, hogy tovább bővítsd lehetőségeid tárházát. Egyébként is, meg kell súgnom, hogy a miért élünk kérdés lényegéhez

érkeztünk, mert láthatod mennyire fontos a felkészülés. Nem mindegy hogyan tesszük fel ezt a kérdést! Nem akarlak bántani, de van egy sejtésem.

- *Mit motyogsz nekem a bajszod alatt?*

- Az az érzésem, hogy amikor rám kérdeztél, miért élünk, akkor erre a kérdésre úgy gondoltál, mint a miért esik az eső típusú kérdésre? Ha válaszolok, akkor valószínű felhasználhatod az irodalmi pályázaton, ha pedig nem válaszolok rá, akkor úgyis mindegy, mert az eső előbb-utóbb elcsendesedik és a kérdés érvényét veszíti. Nem hitted kezdetben, hogy erre a kérdésre nem tudunk egyértelműen és kiszámíthatóan válaszolni. Elbizonytalanodtál, mert azt gondolod, hogy csak játszunk a szavakkal és egyre távolodunk kezdeti témánktól. Komolytalannak tartod ezt a párbeszédet, mert türelmetlenül várod, mi lesz a vége. Ezzel magyaráznám tisztelettel azt, hogy néha közbevágysz az illendőség határát súrolva. Ha elfogadod ezt a visszatükrözést jelen viselkedésedre és ettől nem válsz még tuskésebbé, akkor folytathatjuk. Mit szólnál hozzá?

- *Szajátva várnám a folytatást, de nem fogadom el azt, hogy komolytalanul indultam neki a témának. Engem legalább annyira komolyan érdekel ez a kérdés mint téged, csupán eddig senki nem akadt, akivel megbeszélhettem volna. Végre komolyan kérdeznék valamit, s erre teljesen félreértesz!*

- Bocsáss meg, én is tévedhetek! Általában arról van szó, hogy komoly témákhoz nincs elég komolyság bennünk. De erre most már én is kacagok, nem tudom értesz-e? Nagyon komoly témákkal szemben úgy próbálkozunk védekezni emberek, hogy röhögés éri utol őket. Talán én is védekező álláspontra helyezkedtem volna? Lehetséges, de mindezt te hoztad ki belőlem. Megpróbálom mégis összegezni eddig megtett utunk fontosabb állomáshelyeit. A miért élünk kérdés a lehető legnagyobb kérdés, ami egyáltalán feltehető, ezért komolyság nélkül nem érdemes belevágni. Kezdetlege-

sen, láthatod, hogy szükséges egy, minden szándéktól mentes alap-hangulat. Ha ez hiányzik, akkor a kérdést teljesen félreérthetjük.

- *Miről beszélsz apu, mit jelent az, hogy minden szándéktól mentes?*
- Kösz a kérdést! Arra gondoltam, hogy különféle szándékból is feltehető ez a kérdés. Például az iskolában, osztályfőnöki órán, erre a kérdésre mit válaszolnál?
- *Hát, azt mondanám, azért élünk, hogy tovább tanuljunk, mert ezáltal a társadalom hasznos tagjai lehetünk.*
- Ha a baráti körben hangzik el ez a kérdés, éppen a legjobb barátod vagy barátnőd szájából?
- *Azt mondanám, azért élünk, hogy minél több időt együtt tölthes-sünk, jó nagyokat bulizzunk, élvezzük az életet.*
- Mi történik akkor, ha te kérdezel? Többféleképpen kérdezhetsz. Többféle embertől. Mi van akkor, ha olyan embertől kérdezed, aki éppen válságos helyzetben van, mondjuk súlyos műtét előtt áll?
- *Ennek az Akárkinek nem tudnék válaszolni. Esetleg hallgatnék, de attól félek, hogy a hallgatás is nyomasztóvá válhat ilyen esetben. Tény-leg ezt is megkérdezem, ha már kezdünk bemelegedni a beszélgetés-be, hogy a hallgatásnak vannak módoszatai, vagy mindig ugyanaz?*
- Első benyomásként annyit mondhatok, hogy különféle hallgatások vannak, de erre még visszatérünk a kellő időben. Emlékeztess rá! Ho-gyan kérdeznéd meg azt az embert, akit elhalmoztak minden jó holmi-val, mégis elégedetlenségét hangsúlyozza? Ennek az Akárkinek a miért élünk kérdést egyfajta közönnyel tenném fel, mert tudom, hogy úgy-sem fog válaszolni rá, illetve valami nagy-nagy butaságot mondana, valamiilyesfélét: „azért élek, mert az apám és az anyám még nem ismer-ték a családtervezés fogalmát, ezért lelkifurdalásukat csökkentem az-

által, hogy az örökös jogán mindent kikövetelek magamnak.” Nem mondanék le olyan könnyen erről a fickóról, de most már kezdem érteni, hogy miért nem mindegy miként kérdezünk, helyesebben: hogyan és milyen hangsúllyal tesszük fel a kérdést. Kímélj meg a további Akárkiktől, felfogtam, hogy többféleképpen kérdezhetünk.

- *Szándéknélküliség tehát azt jelenti, hogy a lehető legkomolyabb szándékkal veszem célba ezt a kérdést. Ez egy alaphangulatot jelent. Semmissé nyilvánítom mindennapi szándékaimat, indítékaimat, azért, hogy érvényre jusson a lehető legkomolyabb szándék: én most tényleg akarom tudni, minden hátsó szándék ellenére, miért is élünk? Ezeket a szándékokat képesek vagyunk teljesen elnyomni?*

- Nem! Őket csupán zárójelbe tesszük, mert arra várunk, hogy a kérdésönmagában megmutatkozzék a lehető legtisztább formában. Ez a megmutatkozás nem egy konkrét megjelenés, hanem inkább felfedezés, amit anyanyelvünk használata biztosít számunkra. Legnagyobb csodának tartom saját anyanyelvünket, mert nagyon sok érzés és gondolat kifejezhető általa.

- *Többen mondták már ezt a magyar nyelvről. Nincs ez egy kissé lejáratva?*

- A magyar nyelvet nem tudjuk lejáratni. A magyar nyelvet mi beszéljük, de nemcsak ezt tesszük, hanem magyar nyelven gondolkodunk és akár tetszik akár nem, kérdésünk is magyar nyelven hangzott el.

- *Ez a kérdés magyar kérdés és csak magyarul válaszolhatunk rá? Ezzel mire céloz? Ez nekem gyanús!*

- Azt mondom, hogy a miért élünk kérdésre mi legalábbis, magyarul keressük a választ. Ennek a válaszadási folyamatnak kulturális és nyelvi összetevői vannak, ezektől nem függetleníthetjük magunkat. Tehát, a magyar nyelv és kultúra sajátosságait valamiképpen hordozza. Ez ugyanak-

Az interakciók világában

---

kor nem jelenti azt, hogy csak magyarul tehető fel ez a kérdés. Bármilyen emberi nyelven feltehető és ahány kérdés annyi válasz lehetséges.

- *Ez annyit jelent, hogy soha nem tudjuk meg ennek a kérdésnek a lényegét? Nincs egy általános válasz, amit végülis minden nyelvre lefordíthatnánk?*

- Nagyon jól kérdezel! Valószínű, hogy ennek a kérdésnek van egy általános mondanivalója, amely minden nyelvi kultúrában nagy vonalakban hasonló dolgokra utal, legalábbis ezt szeretném. Alapvetően mégis az a helyzet, hogy minden nyelv és kultúra a maga sajátos elemeivel feldíszíti ezt a kérdést és főleg a rá adott választ. Nem tudom sejtet-e, hogy elérkeztünk beszélgetésünk talán egyik legfontosabb pontjához!

- *Kíváncsivá tettél! Mire gondolsz?... Nekem lenne egy ötletem! A miért élünk kérdést, magának csak az ember teszi föl. Tovább nem tudom...*

- Tudnád, ha türelmesebb lennél! Nagyon jó megállapításod volt, mert csakugyan kizárólag az emberre vonatkozik ez a kérdés, amit kizárólag csak az ember fogalmazhat meg önmagának. Ha eljutottunk az ember fogalmához, akkor nem azt kellene megvizsgálunk, hogy ki az ember?

- *Köszönöm a felvilágosítást, ezt egyébként sejtettem volna nélküled is!*

- Érdekes visszakanyarodnunk erre a kérdésre, mert az emberről különféle vélemények és megközelítések vannak. A könnyítés kedvéért, amit mármegszokhattál, bevezetnék egy újabb fogalmat: az emberkép fogalmát.

- *Kösz, de szép lassan megtelt már a hócipőm, mégis folytasd, mert kíváncsivá teszel.*

- Az emberkép azt jelenti, hogy minden kultúrának van egy általános, íratlan szabályok által kialakított elképzelése az emberről, ezt nevezném emberképnek. A kultúra tág fogalom, sok mindenre gondolhatunk. Röviden annyit mondanék, hogy nagy vonalakban két nagy kultúrkör létezik a Földön: az egyik a zsidó-keresztény kultúrkör, a másik pedig a keleti

kultúrkör. Eddig azt gondoltuk, hogy a muzulmán hitvilág a zsidó-keresztény kultúrkörhöz tartozik, sajnos nem így van. (Erre még visszatérünk később.) A zsidó-keresztény kultúrkör szülte meg az európai és általában a nyugati civilizációt, ezért gyűjtőnéven nyugati kultúrának is mondják. Mi egyébként ebben élünk. A keleti kultúrkör, amely több kultúrát foglal magába, a 20. századig szinte ismeretlen volt a nyugati átlagember előtt. Tudtunk különféle keresztény hittérítők tevékenységeiről, vértanúságairól. Beszámoltak néhányan az ott tapasztalt dolgokról. A világban zajló kereskedelem bővülése sokat segített ebben a megértésben. Az elmúlt száz évben azonban felgyorsult a kölcsönös megismerés lehetősége. Ezt nevezzük a kultúrák átjárhatóságának. Ha érdekel a buddhizmus, akkor már nyugati egyetemen is lehetőség van e hitrendszer tanulmányozására. Hangsúlyoznám azért, hogy a keleti kultúrkört a maga tisztaságában nem tudjuk megérteni, csak annak a nyugati értelmezése lehetséges.

- *Ez nem spekuláció?*

- Talán annak tűnik, mégsem az, mert bármilyen új tanítás befogadása csak úgy lehetséges, ha már előzőleg létezik egy alapkultúra, amihez viszonyíthatom, amihez hasonlíthatom az újat. Ha nem így lenne, akkor nem érteném meg, vagy teljesen félreérteném az új tanítást. Tudsz-e követni?

- *Ha jól értem akkor minden ember beleszületik egy kultúrába, magába szívja annak a kultúrának az alaptémáit, ezt nevezhetnénk réginék és erre épülhet valami új, valamilyen más kultúra felfogása.*

- Valahogy így kellene elképzelned!

- *Volt egy olyan érzésem, mintha idegenkednél az újabb kultúrákkal szemben. Azért szisszentem fel. Ez így van? Fejtsd ki részletesebben.*

- Nyitott vagyok bármiféle kulturális téma felé, csupán nagyon halkán és szégyenkezve vallom be, saját kultúránkat sem ismerem elég

mélyen ahhoz, hogy kellő bátorsággal belevágjak valami új téma őszinte tanulmányozásába. Figyeld meg, mennyire elkalandoztunk már. Tulajdonképpen az emberképről kellene beszélnünk. A nyugati kultúrkör emberképét kellene valahogyan behatárolnunk. Mit szólsz hozzá?

- *Szóhoz se jutok! Mit mondhatnék? Annyit talán, hogy az ember nagyon értékes és fontos lény.*

- Jól mondd, a nyugati kultúrában az ember a lehető legnagyobb érték. Mi az, hogy érték? Mihez hasonlítsam? Az érték először is egy állapotot feltételez. Arról van szó, hogy az embernek az értéket értékelnie kell. Mikor teheti ezt meg a leghitelesebben? Akkor, ha éppen az érték hiányát tapasztalja. Gondolj az egészségre, általában akkor kezdjük óvni és ápolni egészségünket, amikor az már veszélyben van. Tehát az érték fogalma szükségállapotra utal, olyan állandósult helyzetre, amelynek következtében az ember belátta: saját jövője bizonytalanná vált. Ember-mivoltát fogja elveszíteni, ha nem változtat pusztító és ezáltal önpusztító magatartásán. A 20. században születtek meg azok a nemzetközi egyezmények, amelyek egyértelműen ki mondják az emberre vonatkozó jogokat és általános rendelkezéseket.

- *Ezek szép mesék, de hol van az érték, mi az érték alapja?*

- A mi kultúrkörünkben az emberképhez kötődő bármilyen értékelés, a zsidó-keresztény vallásokból származik. Az ember értékes és fontos lény, mert valójában Isten képmásaként van jelen a világban. Bizonyos szempontból azt is mondhatnánk, hogy minden ember egyfajta istenhordozó. Ezért nem pusztítható el büntetlenül és büntetlenül, de mivel az életét nem kérte, hanem ajándékba kapta – végső összefüggésben – az Istentől, nem büntethető halállal. Az érték alapja – ebben a kultúrában – a vallási életből fakad, de hozzá kell ten-

nem, hogy elvilágiasodott az utóbbi száz év alatt. Ez azt jelenti, hogy a mindennapi életben többször is használjuk ezt a szót, mégsem gondolunk a vallási életre. A joggyakorlatban is mindennapi téma ez, mégsem kötik a valláshoz. Az alapokról kérdeztél, ezért bátorkodtam visszakanyarodni a tényleges alapra, amely a zsidó-keresztény vallási életből fakad.

- *Ettől még nem lettem okosabb, ha egyáltalán megengeded ezt a megjegyzést, az értéket talán nem kellene valamihez, valakihez kötni?*

- Helyesen látod! Az érték így önmagában üres fogalom. Minden esetben összekötő szerepe van. Emberek és eszmék, emberek és emberek, illetve emberek és tárgyak között. Végző összefüggésben az érték Istenre vonatkozik, aki a zsidó-keresztény kultúrkörben 10 parancsolattal ajándékozta meg az emberiséget.

- *Miért mondod, hogy aki...*

- Azért, mert ebben a kultúrkörben az Istent személynek tartjuk, aki azáltal, hogy megteremtette az embert, valójában a szeretet csodáját mutatta meg.

- *10 parancsolatról beszéltél, amelyet betéve tudok a hittanóráról, de mi erről a te véleményed?*

- Azt gondolom, hogy ennek a kultúrkörnek a lehető legfontosabb alapkijelentéseiről van szó. Olyan törvények ezek, amelyek nélkül elképzelhetetlen lenne a világ, a társadalom, a szabadság stb.

- *Ez egy kissé túlzás nem? Hogy kerül ide a szabadság és a törvény egy mondatba? Ezt ellentmondásnak érzem!*

- Első látásra valóban az! Mégis mondanék egy példázatot: van egy közkedvelt játék, amit sakknak nevezünk. Nemcsak ismered, hanem előszeretettel sakkozol is, amikor éppen időd engedi, tehát ismered a játékszabályokat. . Azt is tudod, a játékszabályok betartása által erős

van az ellenfél legyőzésére. Szinte végtelen lehetőség van erre. A játékszabályok jelképeznék Isten tízparancsolatát és a lépések variációja lenne a szabadság. Úgy kell felfognod, hogy van egy fenntartó keret, amely segíti a szabadság megélését, megvalósulását.

- *A szabadságról az jut eszembe, hogy valahonnan menekülök, semmiképpen sem variációkon gondolkodom!*

- Igazad van! A szabadságról úgyis gondolkodhatunk, hogy valahonnan felszabadulunk, kiszabadulunk, de ennek lenne még egy folytatása, éspedig: szabadság valamire! Nemcsak szabadság valahonnan, hanem szabadság valahová! Nem árt, ha tudjuk milyen irányba indulunk szabad cselekvéseink forgatagában. Egyébként, hasznos az is, ha különbséget teszünk többféle szabadság között: szerintem létezik politikai szabadság, amelynek jól meghatározott keretei (játékszabályai) vannak, létezik gondolatszabadság, amely igazából minden szabadság alapja. A gondolatszabadságot úgy fogd fel, mint gyűjtőfogalmat, amelyből származtatható a lelkiismeret szabadsága, a kreativitást jellemző szabadság, a társadalmi életben megvalósítandó bármely szabad cselekvés.

- *És, ha azt gondolnám, hogy kilépek ebből a társadalomból?*

- Gondolatban megteheted, csoportokat is szervezhetsz, ezekre mondjuk azt, hogy anarchisták. Több formája van ennek is. Ha egy olyan társadalomban élnél, ahol az alapvető emberi jogokat lábbal tiporják, akkor bizonyos mértékig érthető lenne a társadalomból való kilépésed. Akkor lenne értelme, ha tudnád, hogy milyen társadalmi formát szeretnél az előző helyett. Bármilyen politikai rendszerben és társadalmi berendezkedésekben is lehet létjogosultsága az ilyen típusú akciónak. Hozzá kell tennem azonban, hogy olyan anarchisták is léteznek, akik üzenetüket

nem tudják egyértelműen közölni, ezért inkább a tömegek ellenszenvére számíthatnak. Mindenképpen az a helyzet, hogy az anarchistákat is címkézzük, vagyis beazonosítjuk, tudjuk róluk milyen elképzeléseik vannak, ezáltal, ha észrevetted, nem léptek ki ebből a társadalomból. Benne vannak, ha pedig törvénybeütköző cselekvést hajtanak végre, akkor büntetésben részesülnek. Szögezzük le, a társadalomból való kilépés lehetetlen.

- *Van egy érzésem, hogy nagyon elkalandoztunk, mit szólsz ehhez.*
- Nem tettünk hiábavaló kitérőt, mert így az ember legfőbb jellemvonásai kerülhetnek hozzánk közelebb. A mi kultúrkörünkben, az emberről Arisztotelész a következőket mondotta: olyan létezőről van szó, aki önmagában hordozza a célját. Ebből a meghatározásból származik az intelligencia (en –telosz-ekhein) szavunk. Innen ered a nyelvi kultúra, a társadalmi berendezkedés, a tudomány, továbbá az ember társas-mivolta és örökös igénye arra, hogy – időzőjelbe – otthon legyen. Megszokhatad már, hogy egyfajta rendszert hozok létre – észrevétlenül – a témák letisztázása érdekében. A segítségedre jövök, mert jelzem beszélgetésünk további forgatókönyvét.
- *Kösz, azt jelenti, hogy meguntad már a beszélgetést? Nekem minden okoskodásnál és filozófiánál fontosabb a párbeszéd, mert végre egyenlőség van közöttünk. Tudom nagyjából, hogy melyek azok a kérdések, amelyekről kimerítő és véglegesen megnyugtató választ hiába várunk! Jó együtt lenni veled és ezekkel a kérdésekkel, mert így közelebb kerülhetek hozzád és önmagamhoz. A miért élünk kérdést szinte viccnek szántam, lelőhettem volna egy nagy poénnal. Elhiszed nekem.*
- Mondd, mert kíváncsivá tettél.....
- *Azért élünk, hogy a filozófusokat is eltartsa valaki?*

- Kösz! Értem mire célsz! Igazad van, filozófiából megélni csak gazdag és többé-kevésbé igazságos társadalomban lehetséges, olyan világban ahol nincsenek éhes gyerekek, nincsenek halálos betegekből álló falvak, nincsenek írástudatlan emberek. Valóban így lenne? Tegyük hozzá, hogy a filozófus a gyakorlatból, a mindennapi életből is veheti témáit. Ahol éheznek, a filozófusnak valamiképpen tennie kell ellene, ahol betegek vannak ott valamiképpen gyógyítónak kell lennie, ahol írástudatlanság van, ott pedig tanító kell legyen. A világ összes országát, illetve társadalmát nem ismerjük. Annyit tudunk, hogy vannak nagyon szegény országok, ahol a fenti dolgok a mindennapi élet valóságához tartoznak. Vannak fejlődő országok, amelyekben különféle módon kezelik a szegénységet és vannak gazdag országok, ahol talán a legtöbb kérdés és probléma még csak ezután tehető fel. Ezzel csak annyit jeleznék, hogy filozófusokra szükség van bármilyen időben és bármilyen körülmények között. A filozófus mindig értelmezi a környezetében zajló eseményeket, összegzi a tanulságokat, aktívan részt vesz a közvélemény és a jövő alakításában. Fogalmakat alkot, meghatároz bizonyos jelenségeket és helyes következtetéseket von le alkalmas-alkalmatlan időben egyaránt. Ezért történhetett meg az, hogy némely társadalomban, a politikai vezetés számára kényelmetlen tanácsadóvá váltak filozófusok.

- *Kanyarodjunk vissza a te képletedhez, miről is van itt szó?*

- Első lépésként, ha az emberről beszélünk, akkor feltételeznünk kell egy nyelvi kultúrát. Ez egy keret, amely magába zárja a többit: a társadalmi berendezkedést, a tudomány helyzetét és az ember társas-mivoltát. Hozzátenném, a nyugati kultúrkörben külön-böző nyelvi kultúrák jelzik a miért élünk kérdés többértelműségét. Valószínű, hogy erre a kérdésre különböző válasz adható, attól függően,

hogyan melyik nemzetiséghez tartozik az illető. Magának a kérdésnek mint kérdésnek is más lehet a karaktere, jelentése.

- *Ez már túl van bonyolítva, nem gondolod...?*

- A karakter azokra a helyzetekre és kulturális eseményekre vonatkozik, amelyek lehetővé teszik a miért élünk kérdés feltehetőségét. Például, érdemes lenne megvizsgálni, hogy milyen események hozzák létre ennek a kérdésnek az aktualitását. Vannak-e olyan, évente többször megismétlődő események, ünnepek, amelyek ezt a kérdést természetessé alakítják. Ha van ilyen, akkor ennek a kérdésnek milyen jelentése van. Gondolj például arra, hogy egy nép évente megünnepli saját szabadságát, illetve kegyelettel emlékezik meg saját hőseiről. Egy ilyen ünnep jelzi a miért élünk kérdés karakterét. Attól függően, hogy ki miként ünnepel vagy emlékezik, a kérdésnek valamilyen jelentése lesz. Gondolhatsz közösségre, gondolhatsz egyénekre. A jelentések változhatnak. A társadalmi berendezkedést megelőzően jön létre a kérdés, addig a pontig, amíg a nemzeti identitással kerül összefüggésbe. Miért élünk mi itt magyarok? Feltehetné a kérdést a német: miért élünk mi itt vagy ott németek? Erre a történelem és a nyelvi kultúra szokott „válaszolni”.

- *Élvezem, mert egyre bonyolodik a dolog, egy kissé mesterkéltnek tűnik, mégis érthető....*

- Látszólag bonyolult. Azzal egyetértek, hogy mesterkéltnak tűnik, de első perctől kezdve nem ígértem neked teljes érvényű és minden esetre alkalmas választ az ember által megfogalmazható legnagyobb kérdésre. Felépítjük – a magunk módján – azt a házat, amelynek aajtájan belépve, nem riadunk vissza semmitől, így ettől a kérdéstől sem. A ház jelképes, jelzi az általam felvázolt rendszert. Ha gondolod, folytatnám...

- Csak tessék....
- Felépítendő házunk második építőköve a társadalmi berendezkedés. Tegyük hozzá, még a legelején, hogy ez a dolog szorosan kapcsolódik az elsőhöz, nevezetesen a nyelvi kultúrához és a történelemhez. Bizonyos értelmű fejlődésnek köszönhetjük azt, hogy különböző társadalmi berendezkedések jöttek létre. Be kell vezetnünk néhány fogalmat. Például, beszélnünk kell az államról, az egyházzal és a civil társadalomról.
- *Hogy kerülnek ezek ide?*
- A társadalom olyan közösségek szövetsége, amelyben bizonyos szabályok teszik lehetővé az együttélést. Az együttélés szabályaival foglalkozik az állami apparátus. Ennek fenntartói különböző hatalommal és jól meghatározott státussal rendelkeznek: ilyen a törvényhozói hatalom, a végrehajtói hatalom és a törvényességet fenntartó hatalom. Negyedik hatalomnak számítják a médiát, vagyis az írott és az elektronikus sajtót. Az állam után az egyházzal kell beszélnünk, mert ez is egy nagyon régi társadalmi intézménynek számít. A mi kulturánkban, valójában egyházakról beszélhetünk, merthogy több vallási felekezetről van szó. Harmadjára, de nem utolsó sorban a civilszféráról kell szót ejtenünk. Ide sorolhatjuk a különféle kezdeményezésre létrejövő alakulatokat és társulatokat.
- *Nem akarod felsorolni az egészet, remélem?*
- Dehogyan, csupán arról van itt szó, hogy képzelj magad bármilyen helyzetbe, majd utána kérdezd meg: miért élünk? Próbáljuk ki hogyan működik?
- *Igen.*
- Képzelj magad egy állami alkalmazott szerepébe. Mondjuk, te egy jól fizetett beosztásban végzed a dolgod és hűséges munkása vagy az állami apparátusnak. Megbecsült helyzetekben mire gondolnál, ha

éppen eszedbe jutna a miért élünk kérdés?

- *Azt hiszem, nem gondolnám komolyan végig ezt a kérdést. Összefüggésbe kerülhetne esetleg azzal, hogy miként élhetnék kényelmesebben. Azért élek, hogy gazdagabb legyek és egyre nagyobb hatalmam legyen. Egyszerűen csak ennyit mondanék. Egy helyzetet leszámítva.*

- *Mi lenne az?*

- *Ha elveszíteném munkahelyemet stb..., barátaim elhagynának..*

- *A kérdés pedig ugyanaz, nyelvileg ugyanannyi betűből, szóból áll. Vagy mégsem?*

- *De igen, csupán ugyanaz a kérdés másképpen szól nyomorult helyzetben. Más az ember, aki éppen felteszi, mert más helyzetbe került. Kezdek belebonyolodni, jó lenne, ha segítenél...*

- *Igyekszem! Képzeld magad most egy munkanélküli szerepébe, akinek ráadásul családja is van. Azt hiszem nem kell részleteznem, előző példánk ellentétéről van itt szó. Mit tennél?*

- *Gondolkodnom kell, mert több variációt forgatnék a fejembe!*

- *Részletezd, kíváncsivá tettel.*

- *Első kép: a miért élünk kérdés elől elmenekülnék és kétségbeesnék. Második kép: mindennap ezen a kérdésen törném a fejem és cselekvéseimmel kitörési pontokat keresnék aktuális helyzetemből. Harmadik kép: mindenkinek panaszkodnék és a környezetemet, a világot hibáztatnám sajátos helyzetem kialakulásáért.*

- *Nem kevés! Láthatod ebből a megközelítésből, hogy ahány ember szinte annyi válaszkiérlet fogalmazható meg. Emlékeztetnék arra, hogy a társadalmi berendezkedésről beszélgettünk. Azt mondtam, nem mindegy milyentársadalmiszerepben vagyunk, amikor éppen feltesszük a kérdést.*

- *Ez olyan mint egy csalamádé! Azt hittem, hogy a filozófia va-*

Az interakciók világában

---

lami komolyabb dolog, ha nem is éri el a teljességet, de legalább törekszik az egyetemességre, az általánosságra. A miért élünk kérdésre, a filozófia nem törekszik valami általános igazságot tükröző válaszra? Ha nem így van, akkor felejtsük el ezt a beszélgetést.

- Tetszik nekem ez a kitérés. Jelzi számomra azt, hogy erről a kérdéstről komolyan kezdte gondolkodni.

- Kösz a bókot!

- Beszéljek most már egyenesen: a miért élünk kérdés, bármilyen helyzetben, nagy vonalakban ugyanarra a lényegi témára kellene vonatkozzon. E kérdés lényegi magva a következő meggyőződés: értelmes a mi életünk, van rendeltetésünk, tudjuk azt, hogy hasznosak vagyunk stb. Ezekről nem tudunk lemondani. Legtöbbször kimondatlanul maradnak ezek a meggyőzések, néha tagadjuk is ezeket, főleg, ha kilátástalan helyzetbe kerülünk. Talán jó lenne azzal kezdenünk, hogy sajátos meggyőzéseinket elsősorban pozitív módon fogalmazzuk meg. „Én tudom, hogy életem értelmes, mert engem szeretnek és én szerethetek.” Ilyenyszerűen kellene fogalmaznunk. A miért élünk kérdés ugyanarról szól: ki az ember valójában és milyen rendeltetése van a világban? Erre a kérdésre kizárólag pozitív választ adhatunk.

- *Ez nem lehet igaz, mert mi van akkor ha tagadjuk az általad felsorolt meggyőzéseket?*

- Nincs semmi a tagadással, meg lehet tenni, csupán egy dologra hívnám fel a figyelmedet: bármilyen negatív kijelentésed, illetve meghatározásod nem lehet pusztán tagadó, mert értelmetlenné válna. Képzeld, ha az autót úgy határoznád meg, hogy az nem villamos, nem repülőgép és nem kerékpár. Ebből még nem tudhatjuk, mi az autó. Ha minden alapvető meggyőződésedet kérdéses formában vállalod fel, akkor számolnod kell azzal, hogy ez a magatartás válik léted pozitív

hordozójává. Minden negatívum és minden tagadás, végső soron egy jól meghatározott és viszonylag könnyen felfogható pozitív létben válik értelmezhetővé. Itt vagy te is, illetve léteznie kell annak az embernek is, aki megfogalmazza negatív érzéseit. Minden társadalmi berendezkedésben kialakulnak azok a meggyőződések, amelyek nélkül – hidd el nekem – nem tudnánk élni. A demokratikus játékszabályokba, az erkölcsökbe, az emberi jogokba vetett hitünk arról szól, hogy meggyőződésünk szerint ezek örökérvényű dolgok. Meggyőződésünk alapján minden, ami az emberi étellel összefügg, örökérvényű, ezért maga a meggyőződés mint a megismerés és belátás fenntartásának eszköze is örökérvényű. Az örökérvényűség nem jelent örökkévalóságot, de a nyelvi kultúrán belüli, emberhez méltó megmaradást mindenképpen. Szervesen kapcsolódik egybe a nyelvi kultúra a társadalmi berendezkedéssel. Minél többet időzöl saját nyelvi kultúrádnál, annál inkább kihasználhatod az adott társadalmi berendezkedés által felkínált lehetőségeket arra vonatkozóan, hogy miként válaszolsz feltett kérdésünkre.

- *Van egy érzésem, mintha ez a filozófia egy kissé nagyképű lenne? Nem körvonalazódik itt egy csapdahelyzet?*

- Bizony jól látod, ez a filozófia állandósult problémája. Egyik oldalról vádolható elitizmussal, vagyis egyfajta felsőbbrendűséggel, hogy kizárólag csak a képzett és művelt emberekhez szól és a kevésbé képzett tömegek ebből a folyamatból ki vannak zárva. Másik oldalról óriási a kísértés arra, hogy a filozófia bizonyos értelemben a tömegek befolyásoló tényezőjévé, az ideológiák gyártójává váljon. Hol van az igazság? Valahol a kettő között. Mert igaz ugyan, hogy bizonyos szempontból képzettségre is szükség van, de ez a képzettség nem jelenthet szakadást. Minden embernek, iskolai végzettségétől függetlenül joga van

arra, hogy önmaga létének értelmességével kapcsolatban kérdéseket tegyen fel és válasz kísérelteteket fogalmazzon meg. Ugyanakkor az is igaz, hogy tömeglélektanná, vagy államvallássá sem válhat a filozófia. Ez a helyzet! A 20. századi filozófia legmarkánsabb irányzatai egy elég jól meghatározott utat jelölnek: az emberi egzisztencia útját. Számomra ez követhető a 21. században is.

- *Milyen út ez?*

- Olyan út ez, ahol kérdésünk alapvető témaként jön szóba és kiegészül az ember méltóságának és élhetőségének a megfogalmazásával. Eddigi beszélgetésünk is tulajdonképpen ilyen szellemben zajlott. Az a tény, hogy kérdésünket komolyan vesszük és megpróbáljuk magunkból kibeszélni mindazt, ami hozzátartozik és mindazt, ami ráakódott, arról győzhet meg: az egzisztencia útján vagyunk.

- *Ennek az útnak van-e valamilyen vége? Nem mintha beleuntam volna, csak kezdünk újból belebonyolodni valamibe, ami számomra homályos és bizonytalan.*

- Nem szeretnék ilyen érzéseket kelteni benned, inkább hallgassunk valami zenét, próbáljuk ki, hogy van-e felfrissítő hatása?

- *Bármilyen zenére gondolhatok? Elég nagy a választék, hiszen tudod, végülis neked köszönhetem, hogy annyiféle zenei stílust ismerek és fogyasztok.*

- Bármilyen zene jöhet. Tudod, hogy miért?

- *Még nem, de attól tartok, hogy nem sokáig maradok a tudatlanság sötét kamrájában, mert valami filozófikus magyarázat következik.*

- *Ez telitalálat. A zene, számomra akkor zene, ha összhangot azaz harmóniát közöl és továbblépésre, továbbgondolásra, kreativitásra készítet. Még mielőtt megkérdéznéd, hogy mi a harmónia, rögtön jelzem: az emberi*

személy egészére kiható, nyugodt állapot, ami valami egészet, egységet óhajt kifejezésre juttatni. A görög filozófiában többen foglalkoztak a harmónia kérdésének megválaszolásával. Püthagorász és tanítványai arra a megállapításra jutottak, hogy a zene világa és a számok világa között szoros összefüggés van. A zene hallgatásától eljuthatunk a számok birodalmába. A számoktól pedig milyen irányba léphetünk tovább? Azt hiszem sejtet már?

- Tán kíváncsi lennél a bizonyítványomra, a benne levő számokra? Azt hiszem a benned levő harmónia egy kissé felborulna és még csak finoman fogalmaztam. Komolyra fordítva, azt hiszem valami filozófiai bonyodalmat forgatsz a fejedben. Sejttem miről van szó. A számokból valami irányba szeretnél következtetni. Ha megengeded, akkor a számokból vezetném le a tudományokat, azokat a dolgokat, amelyek nélkül nem kérdezhetsz azt, hogy miért élünk? Eljutottunk arra a pontra, amikor a filozófia megállásra kényszerül és száj tátva figyeli azt a mérhetetlen fejlődést, ami átszövi életünket, álmunkat, reményeinket és beteljesülésre váró vágyainkat.

- *A filozófia tán kudarcot vallott?*

- Bizonyos értelemben, – becsületesen be kell vallanom, – igen. Elfelejthetjük a hagyományos értelemben vett filozófiát, amikor a világhálón keresed a kapcsolatot, a postaládád a szobádban levő számítógép. Az orvostudományban megtörténik az, hogy több száz kilométer távolságból végeznek el életmentő műtéteket. Nincs felkészülve a filozófia arra, amit manapság virtuális valóságnak neveznek. Benne vagyunk, de azért mégsem egészen, mégis érinti életünket a maga teljes valóságában. A következő évtizedek tudománya itt kezdődik, vagy talán itt ér véget? Nem tudom. Mi lenne ez? Teljes kétségbeesés, talán depresszióknak mondható.

- *Látszólag ez igaz is lehetne, mégis azt mondom neked, hogy*

Az interakciók világában

---

visszakanyarodva alaptémánkhoz, a miért élünk kérdéshez, elsődlegesen próbáljuk meghatározni a tudomány fogalmát. Mi a tudomány?

- Melyik tudományra gondolsz? A természettudományra, a társadalomtudományra, a humántudományokra?

- Nagyon felvilágosult vagy, ez tetszik nekem. Ennek ellenére megfogalmaznám kételyeimet: az az érzésem, hogy ismereteid felületesek. Próbáljunk visszakanyarodni az alaptémához: miért élünk? Erre a kérdésre mit mondhat a tudomány? Mi a tudomány valójában? Mire való?

- Azt hiszem arra, hogy segítse az ember boldogulását és könnyítse életét. Talán igazad van, amikor kételkedsz, de kezdetben a tudomány nem volt éppen ennyire bonyolult.

- Ne haragudj, várnak rám, ezért nincs időm arra, hogy tudománytörténeti előadásba bocsátkozz. Ha megengeded, akkor egyértelműen megkérdezném: mi a tudomány rendeltetése ma és holnap? Mit kell tudnom erről a csodabogárról?

- Sietős neked az idő!

- Az idővel semmi bajom, csupán látom, hogy telik és közben esteledik!

- Még versbe szedetten is kifejezed mennyire unod ezt a párbeszédet. Kösz! Még mielőtt megszólal a mobilod, igyekszem röviden válaszolni feltett kérdésre. A tudomány ma már gyűjtőfogalom. Egyrészt az emberi élet minőségének javításával foglalkozik, másrészt pedig – a maga módján – felteszi ugyanazt a kérdést, amire, mi közösen keressük a választ. Ezt a tudományos módot úgy képzeld el mint egy hálót, amelyből kikaparható többféle válasz.

- Ezzel a kaparással és a hálóval felhívod magadra a figyelmet. Provokálsz? Tetszik ez, mert az osztálytársaimat juttatja eszembe, azokat, akik valahogy húzzák az időt, szinte észrevétlenül az agyamra mennek!

- Dehogyan provokállok, csupán annyit jeleznék, hogy ahány tudomány létezik szinte annyi válaszról tudunk. Minden tudomány, valójában a nagy hálóból kikaparja magának a miért élünk kérdésre saját válaszát. Néha előfordul, hogy egymásnak ellentmondanak. Erre a leglátványosabb példa az örökzöldnek számító vita arról, hogy az ember teremtés útján-e vagy a tudományos fejlődés útján jött létre? Erről ne kérdezz engem, mert indulásból elhibáztam tartom ezt a kérdésfeltevést. Visszatérhetünk rá, de csak később. Most inkább a tudományról beszéljünk. Fogadjuk el végre, hogy nagyon sok tudomány létezik, mint ahogy nagyon sokféle fajta halat foghatunk a tengereken. Minden halnak joga van a léthez, ezért minden tudomány kifejtheti vélekedését a miért élünk kérdéssel. Nagyképűség nélkül egy dolgot kijelentek.

- *Türelmetlenül várom!*

- Arról van szó, hogy a jelképes hálót valakinek össze kell tartania. E nélkül a halak sokaságát nem észlelhetnénk. Egyáltalán mi is ez a háló? – tehetnénk fel a kérdést. Azt gondolom, a filozófiát kell elképzelnünk ebben a háló-szerepben, mert végső soron a filozófiából nőtte ki magát minden, amit manapság tudománynak nevezhetünk. Ennek a hálónak, – ami napjainkra már eléggé kopott és szakadt lett, – vajon mi lehet a szerepe? Filozófusodként, ha megengeded ezt az öncímkezést, egy dolgot vállalhatok: fölteszem ezeket a kérdéseket, még akkor is, ha nem érkeznek rá válaszok!

- *Honnan várod a válaszokat? Arra gondolsz, hogy az égből lepotyognak bizonyos megoldások, ötletek?*

- Tudom, hogy kíváncsi vagy és nagyon remélem, nem tartasz éppen ennyire balszerencsésnek, hogy finom legyenek... Tudod, ezt a műfajt, amit most filozófiának nevezünk, az én olvasatomban párbeszédés dolog. Ha

nincs legalább két ember, akik párbeszédre alkalmas helyzetbe kerülve, valamiféle közös tudásra törekszenek, akkor filozófiáról sem beszélhetünk. A filozófiát párbeszéddel és alkotó vitával lehet élővé tenni. Amikor a válaszok érkezéséről beszéltem, akkor valójában arra gondoltam, hogy minden párbeszédben létrejönnek bizonyos válaszok, még akkor is, ha kérdéseinkre csupán kérdésekkel válaszolhatunk. Nagyon égető dologra gondolsz, látom a szemeidben, mert félbehagytam a tudomány kérdésénél egy témát.

- *Hát persze, Isten alkotta-e a világot vagy a tudomány szülöttei vagyunk?*

- Igen, erre mondtam azt, hogy ennek a kérdésnek számomra nincsen jelentése, értelme! Azt gondolom, hogy a filozófia annyiban segíthet, amennyiben igyekszik mindent – így a tudományokat is – a maga helyére tenni. Kénytelenek vagyunk felállítani egy rangsort, amely nem minősíti a különféle tudományokat, csupán céljuk szerint igyekszünk hatásterületüket behatárolni. Nem egymás után következnek a tudományok, hanem inkább egymás mellettségükről beszélhetünk. Szükséges egy bizonyos helyzet és állapot ahhoz, hogy a különféle tudományok hatásairól értekezzünk. A helyzet és az állapot két külön dolog, de a kettő kölcsönösen feltételezi egymást. A helyzet elsősorban azt jelenti, hogy egy bizonyos tudományon belül, kellő ismeret birtokában, magabiztos kijelentéseket teszünk és hipotéziseket vállalok fel, illetve tudományos érdeklődésemet állandóan ébren tartom. Helyzetben van az a fizikus, aki saját területét jól ismerve, újabb témák felé tájékozódik, mert állandóan érez valamiféle nyugta- lanságot, valamiféle be nem teljesülést. Ez az érzés szinte tulajdonságaennek az embertípusnak, ha egyáltalán van ilyen. Nyugtalan az ilyen ember, mert meggyőződése szerint nem jutott mondanivalójának a végére.

Valahogyan bezárja őt éppen saját tudománya. Micsoda ellentmondás ez, figyeled? Tudományos kutatását egyre csak tágítja és bővíti, szinte szárnyakat kapna, miközben saját tudományának racionalitása utasítja mértéktartásra és kellő fegyelemre. Ebben a mértéktartásban fejeződik ki nyugtalansága. Tovább lépne, de nem lehet. Tudod, miért nem?

- *Kíváncsivá tettél!*

- Mert beleütközik egy kérdésbe: a mi kérdésünkbe! Az „apu, miért élünk?”- kérdésedre a fizikus barátunk, a maga tudományos eszközeivel nem tud válaszolni. Ugyanez mondható el a biológusról, a matematikusról, a társadalomkutatóról stb. Mindenik tudós válaszolhat a maga módján a mi kérdésünkre, de saját tudományos módszereivel nem közelítheti meg. Helyzetéből fakadóan, amit saját tudományos státusának is nevezhetünk, nem válaszolhat. Így jutunk el az állapot fogalmának belátására. A helyzetből fakadó folyamatról van szó, vagyis arról, hogy a fentebb említett nyugtalanság mint befejezetlenségi érzés váltja ki tudós barátunkból az állapotot. Ez az állapot különös létérzés, mert eljuttatja bármelyik tudományterület képviselőjét a miért élünk kérdés belátására. Tehát arról van szó, hogy a fizikus, a matematikus, a társadalomtudós vagy akár a biológus, valamennyien eljuthatnak kérdésünkhöz. Azt is mondhatnám, hogy tudományok közötti párbeszéd gyümölcseként is felfogható ez a belátás. De talán fölösleges bonyolítanunk ezt a dolgot!

- *Ha már ennyire belebonyolodtál, akkor légy szíves próbálj kijutni ebből a helyzetből vagy állapotból, hogy kifejezéseidet használjam, mert kezdem elveszíteni a türelmemet. Észre sem veszed és faképnél hagylak, ugye? Mit szólnál hozzá? Semmit, mert észre sem vennéd!*

- Köszönöm, hidd el, nem vagyok könnyű helyzetben és ezért állapotom sem a legrózsásabb. A párbeszéd lehetőségét a legnagyobb emberi

cselekvésnek tartom, mert ezáltal van egy olyan érzésem mintha alkotó tényezője lennék a Világmindenségnek.

- *Nem vagy te egy kissé nagyképű és túlzottan is magabiztos?*
- Ez az érzés bennem is megfogalmazódott, de rájöttem, hogy ez főleg, mert anyanyelvem használata közben mindig boldog vagyok és ez a boldogság benső nyugalmat jelent, ami erősebb minden egyébnél. Nevek és szavak, illetve a mögöttük levő fogalmi rendszerek és a hozzájuk kapcsolódó értelmezési horizontok jelzik, hogy mennyi mindenről kellene még beszélnünk. A filozófus nyugtalansága és befejezetlenségi érzése ez, amelyből felbuggyannak gondolatok és párbeszédre alkalmas témák. Ez a lehető legnagyobb ellentmondás, amit egy filozófusnak hordoznia kell. Egyrészt tudja, hogy kérdéseivel nem juthat a felvetett témák végére, másrészt felbuggyanó és nyugalmat jelző benső érzésével tovább léphet. Továbblépését és felbuggyanó nyugalmit nevek, szavak és jelentések, illetve értelmezési horizontok hozzák létre. Megkockáztatnám azt a kijelentést, hogy minden tudományterület képviselője, ha eljut a miért élünk kérdésig, akkor egy kissé filozófussá is válik ezáltal. Az előbb jelzett állapotnak talán ez is jellemzője.

- *Jéé, nem is hittem volna, hogy észrevétlenül filozófust faragsz belőlem! Kezdem most már jobban érezni magam. Engedj meg, most már kollegiális szinten, egy komolyabb kérdést: nincs egy olyan érzésed, mintha kérdésünk körül kerülgetnénk a forró kását?*

- Jó észrevétel, mert önkritikára sarkall és elismerem, hogy van benne valami. Teljes mértékben azonban nem vállalhatom fel. El kell ismerned, hogy törekszünk – mert immáron közösen tesszük – valahogyan a végére járni. Legutóbb azt mondtam, hogy számomra a lehető legnagyobb boldogság az, ha párbeszédet folytathatok bármiről, mert a

nyelv használata egyfajta teremtés, alkotás. Ezért, a tudományok elemzésekor, a helyzet és az állapot mellett szót ejtettem még a hatásról. Mi is ez a hatás, kérdezhetnéd? Valami olyasmire gondolj, amitől általában beindulsz. Sajátos helyzeted és az ebből kialakult állapotod következtében megvan a kellő impulzusod arra, hogy valamiféle cselekvésre szánd el magad. Cselekvési stratégiád jelzi a hatás mértékét, mert különböző szintekre juthatsz el. A miért élünk kérdésről beszélek most történetesen és arról, hogy valamiképpen cselekvési ütemtervet kell készítened magadnak, de mindehhez végig kell járnod a helyzet és az állapot útját. A helyzet – csak emlékeztetőül – bármelyik tudományos terület magasszintű képviselőjét jelenti, egyfajta profizmust. Ebből következik az az állapot, ami lehetővé teszi kérdésünk felvállalását, s majd ezután beszélhetünk a hatásról.

- *Ennek a hatásnak vannak benső és külső jellemzői?*
- Nagyon jó kérdés! Úgy gondolom, hogy a hatásnak elsősorban benső jellemzői vannak. Benső világunkban – agyunkban, lelkünkben és akaratunkban – fogalmazódik meg először a hatás lehetősége. A hatásról többféleképpen beszélhetünk. Hatással vannak ránk különböző dolgok, jelenségek, események, információk stb. Mondhatjuk azt is, hogy egyrészt a külvilágból származnak a ránk hatással levő témák. Hatás-témának nevezhetjük azt a hírt, ami esetleg valamilyen cselekvésre készítet, hatás-témának számít gyakorlatilag minden, ami valamiképpen kimozdít bennünket éppen aktuális helyzetünkből. A hatás valójában ellenhatásként is felfogható vagy hatásfokozóként is elgondolható. Ha egy reklámszöveg tetszett, akkor hatással volt rád, még akkor is, ha esetleg nincs pénzed arra termékre. Röviden, hatásokkal körülvett világban élünk. Hatással vannak ránk dolgok, hatással vagyunk másokra, de magát a

hatást mint hatást nem tudjuk önmagában megragadni, mindig valamihez kötődik. Követhető vagyok-e vagy kezdek önmagam köré bonyolodni?

- *Van egy érzésem, de ezt már megszoktam, végül is kibonyolítod magad, ha éppen szükséges. De, ha kéred, akkor tisztázó kérdéssel fordulnék hozzád, szabad?*

- Tisztelettel megköszöném.

- *A hatásról annyit megértettem, hogy egész életünket körülvevő témáról van szó, de létezik-e valamilyen rangsorolás? Van-e jó hatás és van-e rossz hatás, illetve a kettő között milyen összefüggés van?*

- A hatás – amint mondtad te is – többértelmű fogalom, helyesebben talán azt mondanám, hogy analóg fogalom, mert ennek a szónak van egyértelmű magva és van szöveggörnyezettől függő része is. Egyértelmű magnak tekintem azt, hogy az ember létezésével szoros kapcsolatban álló fogalom a hatás és az emberi cselekvésben játszik fontos szerepet. Ez egyértelműen jelen van, bármilyen hatásról beszéljünk. A szöveggörnyezet pedig mindig más, ezért mondjuk analógnak. Nem egyértelmű, nem többértelmű, hanem a kettő között mozog. Jelen pillanatban a hatást, a miért élünk kérdéssel hozzuk kapcsolatba. Válaszolnék arra a kérdésre is, hogy van-e jó illetve rossz hatás? Nyilvánvalóan igen. Mindkettőből van bőven. A hatásokat akkor minősítjük, ha valamilyen konkrét cselekvésben játszik szerepet. Tulajdonképpen életünk minden pillanata ilyen sorozat, vannak benne jó illetve rossz hatások. De mit nevezhetünk jónak vagy rossznak? Jó az, ami nekem jó, vagy jó az, ami esetleg másnak is jó lenne? Rossz az, ami nekem rossz, vagy rossz az, ami másnak sem jó? Nem szeretnék körben forogni, csupán annyit jeleznék, a hatás több arcú, függ attól is, hogy mikor milyen szempontból ért engem hatás és milyen gyakorlatot óhajtok kidolgozni ezzel kapcsolatban, mert ez a gya-

korlat további hatások gyökere lehet. A jelenlegi helyzetben, amikor a miért élünk kérdéskör áll előttünk, fontos leszögeznünk, hogy a hatásnak különös jelentősége van.

- *Mi az, hogy különös jelentőség?*
- Arról van itt szó, hogy a hatás az ember jövőjére és befejezettségére utáni létlehetőségére vonatkozik.
- *Ez már számomra szinte követhetetlen, mit jelent az, hogy befejezettség utáni létlehetőség?*
- Elindultunk a tudományok világából és abból, hogy az ember igyekszik bizonyos értelemben nyugvópontra kerülni saját léthelyzetével kapcsolatban. A tudományok valójában a külső világ szempontjait veszik figyelembe, kiszámítják hogy mi mennyi és mennyire kell komolyan venni. Mindeközben mérhetetlen fejlődést tapasztalunk, ami szerintem másodlagos dolog, mert elsődlegesen a miért élünk kérdésre keressük a választ. Ebben a folyamatban fedezünk fel bizonyos témákat és megoldásokat, amelyek a fejlődés építőköveit jelentik. A fejlődés következtében figyelniünk kell önmagunkra, mert sok esetben nem tudjuk éppen hol tartunk és milyen hatással vannak ránk különféle felfedezések, újítások. Tehát, a tudományok világa külső hatás-témákból indít és valójában mindig oda tér vissza, miközben az ember önmagával és önmagában egyedül marad. Ma már túl sok információ és ilyen értelemben hatás éri az embert, nem tudjuk mi az ami hasznos és mi az ami kevésbé hasznos számunkra. A tudós akkor érkezik el a miért élünk kérdés lényegéhez, ha rádöbben magányos mivoltára, arra az egyértelmű helyzetre, hogy bármerre tekint, csupán önmagára mint önmagának feltett kérdésre talál. Ez a magatartás annyit jelent, hogy tudós barátunk kilép saját tudományának köréből, felfedezve önmagában egy különös dimenziót.

Az interakciók világában

- *Ezzel a különös dimenzióval most engem falhoz állítottál, mert nem értek semmit. A tudós félreteszi minden tudományát, mert eljutott tudásának a végére, esetleg kiábrándult önmagából, a világból. Azt is elhiszem, hogy valamiként magányos ez a tudós, önmagának teszi fel a kérdést önmagától, de miként léphet ki saját tudományának köréből, ráadásul felfedezve egy különös dimenziót!? Mi ez, szerintem butaság?!*

- *Érthetőek a kifogások, de visszakanyarodva eredeti kérdésünkre, azt kell mondanom, hogy tételezhető az emberben egy olyan dimenzió, amit személyes és társas-mivoltnak nevezhetünk. Ez a dimenzió egy olyan hely, amelynek nincs kiterjedése, tehát elképzelhetetlen fizikai törvények által, mégis létezik, mert az ember itt nézhet szembe önmagával, életével, sikereivel, kudarcaival, társas helyzetével, és itt válaszolhat a legkülönfélébb kérdésekre. Például arra a kérdésre válaszolhat, hogy mit jelent az emberi méltóság, mit jelent a szeretet, a hit és a remény, a halál-jelenség nagy témája? Ezen a helyen, illetve ebben a dimenzióban válaszolhat arra a kérdésre, hogy van-e Isten és ha van, akkor milyen kapcsolatba kerülhet vele? Ha jól megfigyeled ezeket a kérdéseket, végső soron eredeti témánkról szólnak.*

- *Azt akarod mondani, hogy minden embernek, még a tudósnak is el kell jutnia egy ilyen személyes jellegű és magányos telített állapotba? Milyen ez az állapot, van egy olyan érzésem, mintha kiváltságos dologról lenne szó, jól sejtem én ezt?*

- *Bizonyos szempontból igen. Először is igaz, hogy minden embernek el kell jutnia erre a személyes hangvételű pontra, amit különös dimenzióknak neveztem. Szerintem ez nem kiváltság, mert minden embernek vannak személyes kapcsolatai, ebből pedig fakad némi tapasztalás és kép a szeretetről, a kudarcról, a sikerről, a hitről és a reményről stb.*

Ezen témák végén pedig, – valószínű – hogy minden ember belebotlik az Isten-kérdésbe, amit előbb-utóbb fel kell tennie önmagának és amire előbb vagy utóbb választ kell adnia. Most jutottunk oda, hogy reagáljak korábban feltett, provokációs jellegű kérdéssedre. Azt kérdezted még korábban, hogy Isten teremtette-e a világot vagy talán a fejlődés nyomán jött létre? Azt hiszem az Istenig meg kell tennünk egy utat, ami nem akármilyen út. Elindultunk valahonnan és eljutottunk valahová.

- *Úgy kell ezt értenem, hogy bizonyos lelki állapotba jutunk, majd esetleg belebotlunk az Istenbe? Elég furcsának találom ezt a találkozást!*

- Bizonyos lelki állapotról beszéltél, ami részben igaz, mert szükséges egy bizonyos érzékenység, egy bizonyos belátás vagy rálátás, azt is mondanám, hogy ez egyfajta háttértapasztalat.

- *Újból egérutat nyertél, de nem sokáig, mert elkaptalak. Miket mogyosz, próbálsz filozófiai szakfogalmak mögé bújni, miközben kikerülsz a kérdésre való választ?*

- Ez a látszat tiszteletlenül viselkedő, mégis mélyen tisztelt kolléga úr. Érzékenység azt jelenti, hogy az ember eljut arra a pontra, amikor felteszi a kérdést: én személyesen miért élek, mi az én életemnek az értelme, annak az életnek, ami a Világegyetem idejéhez mérten mégcsak lehelletnek sem mondható. Belátásról beszéltem, ami azt jelenti, hogy az ember kidolgozza cselekvési tervét önmaga létértelmezése vonatkozásában. Háttértapasztalatról is beszéltem, ami gyakorlatilag annyit jelent, hogy az ember felfogta: életének minden pillanata a lehető legnagyobb érték, amit őrizni, óvni kell. Háttérről beszélhetünk, amelynek gyökere az elmúlásból származik, mert a halál-jelenségről minden embernek van valamilyen tapasztalata. Ez az a pont, ahol az ember találkozhat Istennel. Tehát a háttértapasztalat

Az interakciók világában

---

arra is rávezeti az embert, hogy önmagával szembenézzon, illetve saját elmúlására is gondoljon, miközben felteszi a kérdést: remélhető-e valamilyen létezés a halál után vagy sem? Ebben a kérdésben rejtőzik az Isten!

- *Elég naiv dolognak tartom ezt!*

- Nem csodálkozom ezen, mert az életünk és a világ tele van olyan fölösleges védőbástyával, ami gyakorlatilag eltorlaszolja előlünk ezt a kérdést. Az Újszövetség egyik könyvében olvashatod azt a kedves paszszust, amikor a Mester azt mondja a körülötte levőknek, hogy ha olyanok nem lesztek mint a kisdedek, akkor nem kerültök be Isten Országába. Ez a kisded állapot hasonlít a fentebb leírtakhoz. Ez valószínűleg valamilyen különös látásmódra utal, azokat a témákat jelzi, amiket próbáltam megmagyarázni az érzékenységgel, a belátással és a háttér tapasztalattal.

- *Beszéltél valami védőbástyákról és torlaszokról...*

- Így van! Az ember elsősorban értelmes lény és nagyon jól tudja, hogy képes olyan kérdéseket feltenni, amelyekre nincs igazán válasz. Ezeket pedig úgy kerüli el, hogy menekül. Tehát a védekezés, a körülbástyázás valójában menekülés a kényelmetlen témák elől. Most már oda jutottunk, hogy intellektuálisan elutasítunk bizonyos kényelmetlennek számító kérdéseket és azt mondjuk ezekről: naiv dolgok. Ez a menekülés, amikor elutasítunk kérdéseket, olyanokat amelyek talán a leginkább az emberi lényegre utalnak. Azt hiszem nagyon fontos, hogy az ember társas lény. Személy-mivoltát a legeredetibb módon társas-helyzetben élheti meg.

- *Jó lenne, ha egy kissé részleteznéd ezt a társas-helyzetet! Mire gondolsz, valami társaságra, társulásra vagy egészen másra...Egyébként sejtem, hogy valami egészen másról van szó, ugye?*

- A társas-helyzet azt jelzi, hogy eleve közösségi létben vagyunk.

Közösség a család, ahol elsőként kipróbálhatom, anélkül, hogy megfogalmaznám a magam számára, a társas helyzetet. A későbbiek során több emberről elmondhatjuk, hogy társunk lett: az iskolákban, a sportpályákon, a különféle közösségi helyeken, templomok és imaházak környékén. A társas helyzetről tehát van tapasztalatunk. Azt mondhatjuk, hogy a társas-helyzet nem egyszerű állapot. Akkor érezhetjük át ennek a jelentőségét, amikor rádöbbenünk életünk értelmetlenségére és hiábavalóságára.

- *Honnan pottyant ide ez a rosszság?*

- Ez valójában nem rosszság, mert abban segít, hogy feldolgozzuk életünk rövidegét, vagyis múlandóságunk szomorúságát. Az ebből fakadó értelmetlenség és hiábavalóság gondolata csupán az első lépcsőfok, amely nem végleges állapot. Ezután következik az a kérdés, amire azt mondtam, hogy benne rejtőzik az Isten. Fontos látnunk azt, hogy rejtőzik az Isten. Nem kell tenned egyebet, csupán fel kell vállalnod ezt a kérdést, válaszolnod sem kell rá, mert az Isten létével kapcsolatban nincsenek kérdések és válaszok.

- *Nagyon bonyolult ez, mert ha felteszek egy kérdést, akkor általában azért van ez, hogy válaszoljak rá. Mi a különbség egy kérdés felvállalása és a válaszadás között? Mit jelent az, hogy Isten létével kapcsolatban nincsenek kérdések és válaszok?*

- Azt mondtam, hogy eljutva a legvégső kérdésig, miszerint várható-e valamilyen létezés a halál után, az ember számára – vagyis az ő szempontjából – itt rejtőzik az Isten. Amikor válaszokat alkotunk, akkor legtöbbször olyan kérdések állnak előttünk, amelyek úgy önmagukban is hordozzák a válaszadás lehetőségét. Ha nem válaszolnál arra a kérdésre, miért esik az eső és miért fúj a szél, akkor önmagában ez a kérdés elégséges arra, hogy válasz nélküliségében is megmaradjon egy jó kérdésnek. Előbb-utóbb valaki válaszolni fog, talán az időjárás-jelentésben.

Ha nem válaszolnak rá, nem okoz különösebb fejtörést. Ezek a kérdések racionalitásunk számára elérhető és megbízható módon ellenőrizhetők. Tehát, a válaszadás olyan kérdésekre vonatkozik, amelyekre már szinte nem is lenne érdemes válaszolni. Önmagunk megnyugtatóra mégis válaszolunk, elhítelve önmagunkkal, hogy mennyire profik vagyunk. A filozófiában, általában olyan kérdések vannak, amelyeket elsősorban felvállalunk. Ez elég nagyképpően hangzik, talán részletezném! Korlátozódjon vizsgálódásunk arra a kérdésre, amelyben rejtőzik az Isten! Gondold végig azt az utat, amit végigjártunk. Elég hosszú volt ahhoz, hogy alázattal és kellő tapasztalattal rendelkezve, szembenézünk olyan kérdésekkel is, amelyek látszólag értelmetlenek, illetve racionalitásunkat és polgári neveltetésünket kínosan érintik. A felvállalása azt jelenti, hogy életem minden napján a kérdéssel együtt-élek.

- *Elég nagy butaság ez, nem gondolod?*

- Pontosítom! Együtt-élek a kérdéssel de nem értelmetlenül és nem ostoba ember módjára, aki magán visel olyan dolgot, amiről tudja, hogy semmit sem fog megérteni belőle. Ezzel a kérdéssel úgy lehet értelmesen együtt-élni, hogy igyekezetem szerint minden cselekvésem tanúságot tesz valamiről, amit egynek, amit igaznak, amit szépnek és amit jónak is mondhatnék. Mindezeket lebonthatjuk életünk bármelyik szeletére, a hivatásunkra, a családi állapotunkra, a baráti körünkre stb.

- *Hogyan történik mindez?*

- Nem tudom. Csupán sejtés az, hogy ennek így kell működnie. Valamiről tanúságot teszünk, racionálisan nem boncolgatjuk, mert fölösleges, tulajdonképpen benne van minden kezdet és vég. Erre a pontra eljuthat mindenki, nem szükséges a vallási magatartás, ezért mondtam azt, hogy e kérdésben rejtőzik az Isten. Van olyan ember aki nem is-

meri fel az Istent, aki egyébként is rejtőzik, mégis élete olyan mintha istenhívő lenne. Mert kérdéseivel együtt-élőként és felvállalóként, minden cselekvése valójában valamiféle tanúságtevés mindarról ami egység, igazság, szépség és jószág. Nem tudom követhető vagyok-e vagy sem?

- *Hát..igen! De pontosítanod kellene azt, hogy milyen ez a kérdés, amelyben – többször kihangsúlyoztad már, hogy – rejtőzik az Isten!*

- Ennek a kérdésnek a természete nem ugyanaz mint annak a kérdésnek, amelyre általában válaszolunk, mert tudjuk, hogy ellenőrizhető, ha nem válaszolunk, akkor is értelmezhető. Ennek a kérdésnek egészembert érintő jellege van, kényszerítő hatása van. Például mire kényszerít? Önismeretre, a másik ember elfogadására, türelemre, a megélt perc kihasználására. Ez a legfontosabb dolog: használd ki az egyébként múló és vissza nem térő időt. Láthatod, ez a kérdés mindig mozgat és ezért mondhatjuk azt, hogy fel kell vállalnunk, ami sokkal több, egyszerű válaszadásnál. Egy dolog felvállalása annyit jelent, hogy a válaszadáson túl, számunkra mindig aktuális kérdéstről van szó. Említettem az egyet, az igazságot, a jót és a szépet. Ez a négy dolog jellemzi – ha elfogadod – felvállalt kérdésünket. Egység nélkül nem tudnánk fogalmakat alkotni, ismereteket szerezni, információkat felhalmozni és azokat értelmesen tárolni. Tehát az egység jelen van a világ megismerésében, de úgyszintén megtalálhatjuk a mindennapi életben is. Elég furcsán hangzik! Például arra gondolsz, hogy belépek az üzletbe és kérek egy darabka egységet, majd tovább megyek és a patikába ezt a darabkát kiegészítem még tíz darab egység-pírulával stb. Arra gondoltam, hogy az ember – mindennapi kommunikációjában – törekszik valamiféle egyetértésre másokkal is, nemcsak önmagával. Az egyetértés azt jelenti, hogy minden bejelentés nélkül,

úgy beszélünk másokkal, mintha előre tudnánk, megértésre találunk. Ez a meggyőződés valójában a másokkal való egyetértés elővételezése, tudjuk – valahonnan – hogy a másik ember megérti mindazt, amit mondani szeretnénk. Az érzelmek szintjén is megfigyelheted, hogy mennyire fontos az egyértelműség. Ha valakit szeretünk, akkor egy-időben nem gyűlölhethetjük. Ez a dolog is az egységet fejezi ki számunkra. Nincs értelme annak, hogy további bizonyítékokkal támasszam alá az egység témáját, mert úgy gondolom, most már elég világos. Az igazság a második nagy rejtély, ami mögé elbújít az Isten, miközben magáról az igazságról is csak halvány képet alkothatunk. Az igazság az egységből nőtte ki magát, főleg olyan esetekben érezhetjük a funkcionalitását, amikor valamit megnevezünk, amikor valamiről elmondjuk, hogy mi is az valójában. A megismerésben fontos szerepet játszik, de ehhez a témához kapcsolhatjuk a szabályokat, a törvényeket, amelyek lehetővé teszik társadalmi létezésünket.

- *Hol is van ez az igazság? Elég igazságtalannak találom ezt a világot.*
- Bocsáss meg! Az igazság egy dolog, az igazságosság pedig egy másik dolog. Az igazság a megismerés helyességének feltételeit szabályozza, az igazságosság pedig a társadalmi létezés törvényeinek betartását illetve be nem tartását jelzi. Amikor igazságtalanságról beszéltél, akkor valójában az igazságosság hiányára utaltál. Honnan származnak ezek? Nem tudom! Csupán annyit mondhatok, hogy immáron elég rejtélyesnek tűnő kérdésünk feltevése juttatott el eme belátásra, miszerint van igazság, de nem csak válaszadásra váróan, hanem elsősorban felvállaló státusban. Tehát, az igazságra választ keresünk és bizonyára találunk, de nem ez a lényege, hanem inkább az, hogy életünk végéig felvállalva és be nem teljesülve keressük. Egyfajta szomjúságnak is tűnhet ez a keresés. Az igazságosság miként alakult ki, arról ne kérdezz, mert jóval bonyolultabb dolog-

ról van itt szó. Egyáltalán nem tudom, mennyire voltam követhető?

- *Eléggé belebonyolodtál, de azt szeretem benned, hogy mindig valahogyan kibújsz a kátyuból. Nem rossz tulajdonság! Annyit értettem meg ebből, hogy az egységre való törekvés valami ösztönös játék, amelyet utólag beláthatunk és nagyon örülünk neki, többször hivatkozunk rá, mert egyetértésre törekszünk, még akkor is, ha mindez erőszakkal történik. Az igazság szorosan kötődik ehhez, ezért végül is az egységet nem tekinthetjük teljes mértékben ösztönösnek. Az igazságnak pedig az a szerepe, hogy a megismerésünk jól működjön. Honnan pottyant ide az igazságosság, nem tudom! Sejttem csupán, hogy kötődik az igazsághoz, mindenképpen a társadalmi létezés szabályait és törvényeit felügyelő akármilyen lenne.... jól gondolom? De, említetted, hogy nem szívesen vállalkoznál a további bonyolításra, miért nem, úgymint már belemásztunk nyakig, nem így van?*

- *Hát persze, hogy belemásztunk, csak valahogyan ki kellene jutnunk innen, lehetőleg ép ésszel és ép bőrrel. Röviden vázolnám – ha megengeded – az igazságosságról szóló eszméket. Az egyik tanítás azt mondja, hogy az igazságosság valamiféle érzület, ami vele születik az emberrel és ez a racionalitás egyik ékköve.*

- *Azt nem mondhatod, hogy nem így van, mert én is, te is ösztönösen igazságosságra törekvők vagyunk. Szeretjük az igazságosságot és utáljuk azt a helyzetet, amikor igazságtalanul bánnak velünk, főleg értelmetlenül.*

- *Ífjú filozófusom, arra vigyázz, nehogy csapda legyen ez a kijelentésed.*

- *Kezdesz átmenni valami homályba...*

- *Első látszatra igen, de nem vártad meg, hogy kifejtsem a másik eszmei irányzatot. Mert létezik az az elképzelés, miszerint az igazságosságot a nevelés útján sajátítjuk el, végtére is észrevétlenül, az óvo-*

Az interakciók világában

---

dától a felsőbb iskoláig. A törvények és szabályok betartásáról van szó, amihez elsősorban el kell sajátítanunk ezeket és tanulás nélkül ez lehetetlen, ezt szokták csúnya szóval szocializációnak nevezni. Ha nem tartjuk be a szabályokat és törvényeket, akkor igazságtalanul cselekszünk.

- *Meg kell mondanom, hogy ezzel is tökéletesen egyetérték!*

- Kérdésem az, hogy mégis, szerinted az igazságosság velünk születik, vagy megtanuljuk miként legyünk azzá?

- *Fogalmam sincs erről, talán mindkét elméletből származik valami eredeti gondolat, de nem tudom, te csak tudsz valamit erről, nem de?*

- Az a helyzet, hogy ilyen kisarkított módon erre nem tudunk így válaszolni. Az igazságosságot én valahogyan másképpen közelíteném meg. Azt mondom, hogy az igazságosság sajátos módon alakult ki és kapcsolódott az emberhez. Az igazságosság rejtélye – valószínű – hogy az igazságból nőtte ki magát. Ha pedig így van, akkor a következő elemre (harmadikra) kell rákérdeznünk.

- *Mi is volt az?*

- Tulajdonképpen nehezen tudom eldönteni, melyiket mondjam előbb, a harmadikat vagy a negyediket? Tudnod kell, hogy két témáról van szó. A jóról és a szépről. Talán a jót helyezném előtérbe, de a széppel is kezdhetném.

- *Kezdesz zavarba esni, miért?*

- Nem tudom! Annyit sejtetek, ha a jóról beszélek, akkor szinte be is fejezhetnénk, de a szépről sem feledkezhetünk el, mert az is az ember lényegéhez tartozik. A legjobb megoldásnak azt vélem, így hirtelen, hogy mindkettőről egy-időben beszélek és igyekszem elkerülni a kavarodást. Lassan a párbeszédünk végére érünk, ezért egy kissé szorongás is van bennem, gondolom megérted.

- Nem egészen...

- Minden tanítónak az a benső vágya, hogy lelkiismeretesen minden lehető tudást és információt elmondjon tanítványának. Ha többet kérdeztél volna, akkor talán én is jobban .....

- *Igyekszem pótolni! Folytassuk azzal, hogy az igazságosság ezek szerint kapcsolatban áll a jóval. De mit is jelent ez, azonos lenne a jósággal?*

- Nagyon jó kérdés! A jóságról különféle módon vélekedhetünk. Mindig valamihez, valakihez kapcsoljuk ezt a fogalmat. Valószínű, hogy mindennek a gyökerében vagy hátterében feltételezhetünk egy bizonyos jót mint lényegét, de ezzel az állásponttal besétáltunk a platoni ideatan világába. Mert Platon volt az, aki azt feltételezte, hogy minden dolognak van egy tökéletes mása valahol az ideák világában. Így létezik a lónak van a tökéletes lóság és minden egyéb dolognak hasonló módon. Az ideák világából részesednek az általunk felfogható dolgok. Ez nagyon bonyolult rendszer, ami végtére is érthető. Ide sorolja a tanulást, amelynek az a lényege – Platon szerint – hogy visszaemlékezünk az ideákra. A dolgok lényegének felismerése és belátása valójában egyfajta visszaemlékezés, mert állítása szerint, az ember valamikor közelebb érezte magához az ideákat.

- *Különösen gondolkodott ez a fickó, hogy is hívtad.. Platán, nem bocs, Platon, ugye jól mondom?*

- Persze, hogy jól mondom! Úgy próbálta feloldani a feszültséget, hogy az ember lelkét valami különálló és láthatatlan erőként határozta meg. Hitte a lélek halhatatlanságát, sőt úgy vélekedett, hogy a lélek egyfajta körforgásban mozog, a testben pedig valójában szenved és nem érzi jól magát. A tanulásról szóló elméletéhez kellett

ez a lélekmagyarázat. Mindenképpen, tegyük hozzá, a nyugati kultúrkör legnagyobb hatású gondolkodójáról beszélünk, aki véglegesen meghatározta azt, ahogyan a világról, a kultúráról gondolkodunk.

- *Ennyire komoly ez!*

- Talán igen! Mi is platoni módon folytatjuk párbeszédünket. Figyelj! Tehát, visszatérve a jó-ra, próbáljuk meg elképzelni platoni módon, vagyis feltételezzük azt, hogy minden jóságban valamiként ott rejtőzik a jó, amely lényegileg határozza meg mindazt, amit jóságként fogunk fel, akár tanulás révén, akár oly módon, mintha velünk született képesség lenne. Szükségünk van a jószágra, mert ezáltal lehetünk termékenyek, akár szellemi munkáról legyen szó, akár természeti és anyagi összefüggésekről. Nem lehet annyira nagyképű dolog az, ha kijelentjük: az igazságosságnak egyben jószágosnak is kell lennie, mert az igazságosság irgalmaság nélkül zsarnokságot eredményez. Láthatod, hogy az imént a jószágot egyfajta irgalmasságként jelöltem. Ez lehetséges, amennyiben nem kerül ellentmondó viszonyba az egységgel és az igazsággal.

- *Hol marad a szép vagy a szépség? Erről még nem beszéltél!*

- A szépség, a többihez hasonlóan, olyan tulajdonság, amely felfedezhető az élet különféle területein, a művészetekben, a kitakarított és ízlésesen berendezett szobában, az öltözködésben stb.

- *Most elkaptalak! Ízlésről beszéltél, honnan származik az ízlés, hogyan alakul ki ez bennünk? Akinek nincs ízlése, az mit sem tud a szépről?*

- Kérdésedből ítélve, sértve érzed magad, mert úgy véled, mintha a szobádra céloztam volna. Bocsáss meg, éppen most nem hoznám ide ezt a témát. Felejtjük el a szobatisztaságot, bocs, rosszul mondtam, a szobád tisztaságára gondoltam. Az ízlésről azt mondják, hogy van jó ízlés és létezik rossz ízlés. Ezt mondják általában. Lehet, hogy így van. Az a kérdés

azonban feltehető, hogy a szép valóban megjelenik az ízlésben vagy valami egyébről van itt szó? Hogyan értelmezzük a rút vagy a csúnya fogalmát? Hát, alaposan belebonyolodtam ebbe! Nem szeretnék elcsúszni éppen most, amikor a szép témáját feszegetjük. Alkalmatlanná válunk.

- *Csúnya lenne. De segítek neked. A szép valami jó érzést is jelent, valami gyönyörűséges érzést, nem így van?*

- Tökéletesen mondod. Valószínű, hogy a szép értelmezhetetlenné válna, ha nem rejtőzne benne a jó. Ugyancsak képtelenek lennénk a szép-ről értekezni, ha igazságról és egységről nem tudnánk. Összegzőképpen, arról van szó, hogy négy tényező vagy tulajdonság, inkább mondjuk ki, léttulajdonság határozza meg a miért élünk kérdés teljes körét, amelyben – továbbra is fenntartom – ott rejtőzik az Isten. Azt jeleztem már neked, hogy társas-mivoltunkból származik ez a megközelítés. Ez pedig nemcsak azt jelenti, hogy társas-lények vagyunk és szükségünk van másokra, hanem sokkal többről van szó. A társ-mivolt egyben azt is jelzi, hogy alkalmassá váltam erre a pozícióra. Elfogadtam helyzetemet és azon túl, hogy mások társa lehetek, elsősorban önmagam társa vagyok. Ezen az úton kerülök szembe az Istennel és azzal a gonddal, hogy nem tudom őt teljes mértékben befogadni. Rejtőzik és rejtve marad, mégis jelen van. Ez a lehető legnagyobb ellentmondás, amelynek feloldására siet a hit jelensége. Értelmünk megbicsaklik a legtöbb ellentmondás kibogozása kapcsán, de érzésem szerint ez nem jelenthet végleges csődöt. Mert a hit, amiről beszélek, nem valamiféle hiedelem, hiszékenység, hanem az értelmes gondolat továbbvitele, mindent átható és mindent átfogó vonatkozásban.

- *Próbáld meg egy kissé tisztábban mondani!*

- Amikor az Istenbe vetett hitről beszélünk, akkor elsősorban a ra-

Az interakciók világában

---

cionalitás útjáról van szó, amely úton az emberi értelem a létezés teljességének áthatóságára és mindent átfogni kívánó jellegére tör. Tehát, nem mondhatjuk értelmetlen dolognak a hit fogalmát. Valami olyan létbe vetett bizalomként határozhatjuk meg, amelynek gyökerében különféle képességek találhatók. . Elsősorban arra gondolj, hogy az élet-szerű és pozitív döntések mögött olyan magatartás van, amely feltételez valamilyen – jobb szóval nem tudom kifejezni – energiát. Ez az energia tudom, hogy homályos fogalom, bocsáss meg. Igyekszem világossá tenni. A magány, a csüggedés és egyáltalán a depresszió elleni küzdelem, e nélkül az energia nélkül talán elképzelhetetlen volna. A megalázás, a szégyenbehozás és egyéb negatív események ellen elsősorban úgy küzdhetünk, ha komolyan gondoljuk ezt az energiát.

- *Na, de egy homályos fogalmat mégis, miért gondoljak komolyan, szélhámossáig tetszik ki ebből!*

- Valóban ez a benyomás, de ez jelzi, hogy a racionalitás útján értelmünk egyik végpontjához érkeztünk, amely azonban soha nem tekinthető egzsersmind végérvényesen lezártnak. Az élet kínál számunkra elég meglepetést ahhoz, hogy minden esetben átértékeljük korábbi álláspontunkat és az újabb helyzetekhez, kihívásokhoz igazodjunk. Jelen esetben, a hitnek különféle lépcsőfokai vannak. Elindultunk valahonnan és elérkezünk valahová. Nagyképű lennék, ha azt mondanám, hogy minél több tapasztalatod van a világról, a magányról, a kudarcról, a kilátástalanságról és egyéb negatív témákról, annál inkább növekszik és fejlődik a hited. Nincs erről szó. A hitet úgyis felfoghatjuk, mintha egyfajta ajándék lenne, csupán az ajándékozó kiléte marad rejtve értelmünk előtt. De tudod, miért?

- *Nem, dehogy, alig tudlak követni!*

- Bocs, éppen most jön a csattanó. Azért, mert a hit az értelmi tevékenység további folytatása, tehát nincs szükség arra, hogy racionális eszközökkel boncolgassuk azt, ami egyébként önmagának a folytatása. Amit értelmi tevékenységgel boncolgathatunk, illetve kritikával illethetünk, az nem más mint az igazi hittel szemben álló hiedelem, hiszékenység, tudatlanság, babonáság. Az igazi hithez a racionalitás útján keresztül juthatunk el. Ostobaság lenne a kettőt szembeállítanunk. Ajándékról van szó, mert beláthatjuk emberi mivoltunkat, esélyeinket, lehetőségeinket és korlátainkat. Tehát, az értelmi tevékenység már önmagában ajándék, de ha ez eljut a hit alapjához, akkor ennek jobban örülünk. Sőt, ebben a helyzetünkben fedezzük fel, hogy ez a hit mint többlet, valójában ajándék. Ez a hit bizonyos szempontból alázatot is kifejez. Tehát az igazi hitről szólva, az a helyzet, hogy racionalitás nélkül ez nem lehetséges. Csupán a racionalitásunk kell egyfajta alázatos helyzetbe kerüljünk. Be kell látnunk, tovább nem léphetünk, mégis a legnagyobb ellentmondás az, hogy tovább lépünk. De ez a racionalitás, amellyel továbblépésre kényszerülünk, nem lehet furcsa.

- *Mit jelent ez az alázatos racionalitás?*

- Arról van szó, hogy végigjártuk életünk minden lehetséges útját, kipróbáltunk minden témát és eljutottunk az élet legnagyobb kérdéséhez. Hasonlít ez a következő helyzethez: van egy ember, aki számomra nagyon fontos és akit nagyon szeretek, akiért életemet is feláldoznám. Elhiszed-e azt, hogy vannak ilyen emberek, akikért szívesen feláldoznánk életünket?

- *Nehezen, de ha végiggondolom, akkor bizonyára...*

- Ezek az emberek – akikért feláldoznád életed – végülis feltételek nélkül léteznek a te számodra. Ez azt jelenti, hogy nem kell bűneiket meg-

vallják, nem kell alázatos magatartással bizonyítaniuk, hogy mennyire jól cselekszenek, tulajdonképpen bármit tesznek, pusztán létezésük olyan vonatkoztatási pont a te számodra, amely önmagában elégséges. Ezek az emberek, bármit tesznek, ők valójában mindig számíthatnak rád. Nem kérheted számon tőlük azt, mit mikor és miért tettek, feltételek nélkül léteznek számodra és ha a helyzet úgy kívánja, akkor képessé kell válnod arra, hogy feláldozod magad értük. Nem könnyű játék ez, ugye?

- *Bizony, nehezen tudom elképzelni ezt a helyzetet...*
- Ebben a játékban rejlik az alázatos racionalitás, mert számunkra – egy ilyen játékban – nem értelmetlen az önfeláldozás.
- *Mi teszi értelmessé ezt a magatartást?*
- Egy alapvető energia, amelyről beszéltem már neked: a szeretet. A háttérből előtörő szeretet energiája győzi le, illetve világítja át értelemmel az embert, aki végül képessé válik a másikért történő önfeláldozásra.
- *Ha ezt hangoztatod, akkor szép lassan kipusztul az emberiség és főleg az értelmesebbik fajtája..*
- Igazad lenne, ha szó szerint értenénk ezt a játékot. A mindennapi életben, valójában arról van szó, hogy többször tapasztaljuk ezt. Amikor lemondunk saját akaratunkról, amikor lemondunk saját elképzelésünkről, amikor belátjuk mások lehetséges jószágát, illetve elfogadjuk megalázó helyzetünket, akkor valójában mindig meghalunk egy kissé. Ez pedig nem jelent végleges pusztulást vagy lemondást, mert – ellentmondásos módon – ez a magatartás újjáalkot bennünket. Lelkileg – hozzáteszem, hogy nem tudom mi a lélek – az emberi valóság teljesen új dimenzióba, új tapasztalati zónába kerül, vagyis olyan jelenségre is reagálni fog, amely azelőtt számára ismeretlen volt.

- *Tisztázó kérdésem: milyen jelenségekre gondoltál?*
- Az emberi lemondás, ami mögött valójában a túlélés stratégiája húzódik meg, egy olyan magatartás, amely megtanít a szeretetre, a bizalomra, a reménykedésre és nemcsak elméleti fejtegetésről van itt szó. Gondold végig, ha nem kerülsz megalázó helyzetbe, akkor soha nem fogod megtudni mit jelent ez a helyzet! Ha már ismered, akkor tudod hogyan segíthetsz magadon és másokon, azokon, akik hozzád fordulnak. Mindezeket, az emberi cselekvésekből fakadó témákat, átfogja és fenntartja a szeretet energiája. Ez a titokzatos erő húzódik meg minden emberi cselekvés hátterében.
- *Még a gyűlöletben is?*
- Azt mondanám, hogy igen, csupán a gyűlölet a szeretet negatív képmása, ezért egyfajta hiányról kell beszélnünk, a szeretet hiányáról, amely átalakulhat rajongássá, ami a szeretet egyik pozitív jellege.
- *De, apu, mi a szeretet?*
- Ha így kérdezed tőlem, akkor nehezen tudok rá válaszolni, főleg, ha mélyen a szemembe nézel. Villanófényként végigfut rajtam minden veled töltött idő és főleg időhiány, amikor nem lehettem veled kellő módon. Most megvallom, hogy a szeretet elméleti úton valójában a nagy semmire utal, mert ez egy olyan energia, amit minduntalan gyakorolnunk kell. Nem hivatkozhatok arra, most nincs időm a szeretetre, mert előbb-utóbb rád cáfol és megtörténhet, hogy nem pótolhatsz eseményeket, lehetőségeket. Fontos, hogy fürkésző módon figyeld a szeretet pozitív tapasztalatának esélyét. Mégis, kérdezted, hogy mi a szeretet? Példák és történetek jelzik, hogy mikor mennyire voltam jelen olyan eseményekben, ahol a szeretet megélése illetve tagadása volt a tét. Ha kérdezed tőlem, akkor azt jelentem, hogy kevés tapasztalatod van erről, ez pedig életem elég nagy szé-

gyenfoltja, mert ezek szerint nincsenek pozitív élményeid arról, mi mindenre vonatkoztatható a szeretet jelensége.

- Szerető gondoskodásodról nemcsak tudok, hanem érzem is, amikor a mobilon folyton nyomozol utánam, hol merre járok? Hogy is van ez?

- Hát igen, ez az amit nem értesz meg. Valójában én sem értem. De most valami egyébről beszélgetünk. Próbáld csakugyan elképzelni ezt a szeretetet mint a levegőt. Nehezen mérhető dolog, átlátunk rajta, itt van körülöttünk és nélküle nem tudnánk élni. Mindent megelőző, mindent át-fogó és behálózó energiaforrásnak fogjuk fel, amelybe torkollik értelmi tevékenységünk, eszmei törekvésünk. Az, hogy ezen belül hol helyezkedik el az apai gondoskodás, arról talán máskor és másképpen beszélhetünk! Itt, az emberi egzisztencia élhetőségének keretéről van szó. Ha van kel-lő energiánk, akkor megélhetünk, túlélhetünk eseményeket, majd holnap újramezhetjük, ha éppen kifulladásunk. Valahogyan feltöltődünk és ez a nagy titok, amitől végtére is működik életünk. Hát ezt az ellentmondást kell megértened. Egyrészt elpusztulunk, másrészt újjászületünk. Ha nem halunk meg mindennapi helyzetünkben, akkor az életről sem alkothatunk pozitív képet és a szeretet játéka csupán délibáb marad.

- Azt akarod mondani, hogy illúzió és vágyalom...

- Hát valami olyasmi. Mindenképpen valótlanság, mert egyrészt megmarad az emberben a vágyakozás a szeretetre, amire végülis hivatkozhatunk bármikor, most is ezt tesszük, másrészt azonban – ha mindig, minden eseményben megmenti a bőrét – a szeretetnek valamilyen pótlékára bukkan. Ilyen pótlék a viszonzatlan szerelem, a sztárkövetés, a bálványok majmolása, a hiszékenység, a teljes kitárulkozás, vagy ezzel szemben, a tüskés gyanakvás, a személyválogatás.

- Felsoroltál néhány dolgot, nem túl sok ez...?

- Igazad van, de hidd el nekem, az életünk nagyon sok területen zajlik. Valójában mindenhol a szeretet témájába ütközöl, ami lehet pozitív és lehet negatív, vagyis konkrétan: vagy a szeretetet vagy annak hiányát fogod tapasztalni. A hiányhoz soroltam a szeretet félreértéseit, amelyek az illúzió és vágyalom szavakkal illelhetők.

- *Ezek szerint, kevesen jutnak el az igazi szeretet gyakorlatára és belátására..*

- Ezt így nem merném kijelenteni. A miért élünk kérdés végtére is minden embert érint, tehát nemcsak téged és engem kavart fel, hanem bárkit mozgásba hozhat, aki elolvassa lejegyzett szövegemet, illetve tovább folytatja azt.

- *Befejezésről szó sem lehet.....*

- Jól mondtad. Nem szeretném ha befejezetté válna ez a téma. Apaként folyamatosan mondanom kell a reményt, a létezés lehetőségét és a boldogság belső összefüggéseit, amely elsősorban gondolkodási rendszerként fogható fel, olyan belső erőként, amely az embert lendületbe hozza. Valahol ez képezi az alkotás feltételrendszerét.

MIÉRT IS FONTOS AZ ANALÓGIA?

Az analógia az induktív következtetés leggyakoribb formája. Amikor összehasonlítunk dolgokat, akkor valójában az analógiát gyakoroljuk. Mik ezek? Többnyire olyan kijelentésekből álló szerkezetek, amelyek egyedi vagy részleges kijelentésekből haladnak az egyetemes vagy az általános irányába. Olyanok ezek, hogy igazságértékük csupán valószínű, induktív jellegűek. Soha nem lehetünk biztosak abban az ismeretben, amely analógia mentén „jött a világra”. Mégis a leggyakrabban használjuk, mert könnyű az eligazodás!

Szinte ösztönösen „ismerjük” az analógia szabályait, azokat a törvényeket, amelyek segítenek következtetéseink levonásában. Melyek ezek a szabályok? 1. A dolgok hasonlóságait kifejező tulajdonságok számosabbak kell legyenek a különbségeknél, 2. A hasonlóságot kifejező tulajdonságok fontosabbak legyenek a különbségeknél, 3. Az összehasonlított dolgok köre minél szélesebb legyen, 4. A következtetésben visszafogottnak kell lennünk, 5. A hasonlóságok mindig fontosabb szerepet kell kapjanak a különbségeknél. Ahány tankönyv, annyiféle felosztása van az analógiának, különféle fajtái ismeretesek. A legfontosabb tudnivaló az, hogy bármilyen analógiás következtetés visszájára fordítható, mert igazságértéke csupán valószínű. Nem árt azt sem megjegyezni, hogy a hasonlóságok mellett felgyülemlenek a különbségek is. Ezeket sem árt feltározni. Az analógia létrejöhet a különbségek révén is. Nincs arra mód, hogy részletesebben kifejtjük az analógiában rejlő ismeretelméleti lehetőségeket, de az kétségtelen tény: már a terápiás kezdetek idején használták ezt a módszertant. Más elnevezéssel, ugyanazt használják ma is.

AZ EGYEDISÉG VIZSGÁLATA

Az emberi megismerés, tudományos és hétköznapi értelemben egyaránt követeli a hasonlóságon nyugvó példák létét, nem tűri az egyediséget, a megismételhetetlenséget és az ebben rejlő „végtelen” lehetőséget. Az indukciós tudományok, ismétlésen és hasonlóságon nyugvó tapasztalatra építve mondják el a lehetőség szerinti törvényszerűséget. Itt eleve kódolva van a hiba, ezért beszélünk lehetőségről. Ezzel szemben, a deduktív tudományos szemléletben, olyan általános törvények belátását kell közölnünk egyedi kijelentések révén, amelyek megkérdőjelezhetetlen jellegüknél fogva segítik az ember világban való létét. Az a helyzet, hogy az analógiás szemlélet minden racionális momentumban, cselekvésben jelen van. Úgy használjuk mint a levegőt! Fenomenológiai értelemben, hiteles módon létezhetünk alternatív levegővétel alapján is. Sőt, ahány ember annyi féle levegővétel létezik. Nem a levegőt kérdőjelezzük meg, inkább annak egyediségében rejlő, használati módjára hívjuk fel a figyelmet!

Mit mondhatunk az ember egyediségéről? Egyedi, mégis szoros hasonlóságot mutat fajtársaival. KÉRDÉS: VAN-E OLYAN MODELL, AMELY ÁLTAL LEHETŐSÉG NYÍLIK AZ EGYEDISÉG TUDOMÁNYOS VIZSGÁLATÁRA? Ha nincs két hasonló idom, azaz nincs két hasonló dolog vagy ember, akkor mi van? A leglényegesebb dolog a következő: számok által leírható és a számokban rejlő törvények meghatározhatják az egyedi cselekvések tér-időben zajló mozgását! Miközben fenn kell tartanunk az egyediség ismeretlenségét és megközelíthetetlenségét, ha mégis mondanánk valamit róla, akkor számokkal kifejezhető tér-idő koordinátákat tehetünk közzé. A legnagyobb kérdés, hogy mindezt milyen szándékkal tehetnénk? Itt érhető tetten a felelősség kérdése. Mi kizárólag gyógyulni és gyógyítani szeretnénk!

A KÖZÖS GONDOLKODÁS

Amint gondolkodunk erről a rendszerről, azt kell mondanunk, hogy a felnőtt korosztálynak külön programot érdemes kidolgozni. Elsősorban a szellemi frissesség fenntartása érdekében kell lépnünk, olyan közösségi próbálkozásoknak nyújtva szabad utat, amelyek eddig még nem léteztek. Bármilyen jellegű csoportosulást, amelyben létsorsok összeköthetők, az én-te reláció valamikénti megjelenése tetten érhető, támogatnunk kell.

Tízes létszámban lehet maximalizálni ezeket a csoportokat, amelyekkel különféle projektek léphetnek életbe. Valójában az odajárók döntenek el, hogy mit is szeretnének, a kreativitásuktól függően. Az ő felelősségük, mert minden bizonnyal mindenki ott szunnyad a kreativitás, csak nem mindenkinél ébred fel. A közösségi tettekészség ébreszti fel általában azt a fajta kreativitást, ami érdekes, amire érdemes odafigyelni, ami alapján az egyéni életutak elkezdenek mozogni, de maga a közösség is elkezdheti a maga harmonikus mozgását valamilyen művészi ágazatban megnyilvánulva. Ebben az oktatási folyamatban pusztán a gyújtózsín szerepét tölthetjük be. Hogy pontosan ez mit is jelent, elsősorban az adott kisközösségben létrejövő gondolatok fogják meghatározni és fognak irányt szabni kreatív szövegértelmezésünknek.

„...elsődleges kell legyen létezésünk értelmének felviláglantása, ami önmagában kreatív cselekvés... ”

tározni és fognak irányt szabni kreatív szövegértelmezésünknek.

Az alkotó képzelet útján nagyon sok lehetőség nyílik a kibontakozásra, a gondolkodás szabadságára. Ezért, ha valaki gyógyulni akar, akkor elsősorban egy ilyen jellegű közösséget képzeljen el

a maga számára, majd tegyen lépéseket a megvalósítás érdekében, ébresszen kíváncsiságot olyan emberekben, akikkel szívesen gondolkodna együtt. Legyen ő maga szervező, kivitelező és akár csoportvezető, amennyiben úgy gondolja, hogy gondolatai nem csak másoktól átvett ideológiák, hanem saját kiforrott egyéni következtetései vannak, amelyek akár tipikussá tehetők. Így akár érdemes tovább folytatni az alkotást, ami azért jön létre, hogy vigasztaljon, segítsen és elvezessen egyik helyről a másikra. Majd megmutatja nekünk, hogy talán áldásként (is) funkcionálhatunk néhány ember életében.

Rengeteg kreatív módja van a közös gondolkodásnak. A lényeg az, hogy a logika eszköztárát használjuk, az én-te reláció mint elv mindig szemünk előtt legyen. Bizalmunk legyen abban, hogy életünk nem magányos, hanem az én-te reláció alapján működő közösségi rendszerben létezünk. Ez még akkor is így van, ha átmenetileg éppen fizikailag nincs mellettünk olyan ember, akivel megoszthatnánk vacsoránkat. Létezésünk mindig több az életünkénél. Az életünkben csalódhatunk, az életünk tele van kudarcokkal, sikerekkel stb.- a létezésünk mindezt magába zárja, de ugyanakkor felülmúlja. A létezésünk integrál minden kudarc-történetet és minden kreatív megoldást, annyi dolgunk van csupán, hogy hagyjuk kibontakozni a másik ember létezésének mondanivalóját. Teheti ezt bármilyen módon, bármilyen művészi ágazatban, de a legegyszerűbb anyanyelvén elmondott vagy leírt formában. Ezért elsődleges kell legyen létezésünk értelmének felvillantása, ami önmagában kreatív cselekvés, főleg akkor, ha közösségi kontextusban történik, mert ebben a helyzetben ellenőrizhető a mozgás, a ritmus vagy a harmónia, ami egyértelmű jele létezésünknek. Nem az életünket kell megmentenünk

kétségbeesett módon, hanem a létezésünk értelmére kell rákérdeznünk oly módon, hogy engedjük másoknak: hadd mondogassák, milyen emberek vagyunk, mert mi is ugyanezt tesszük majd velük. Végül kialakul egy olyan egymásra hangolódás, amely képessé tesz bennünket a közös mozgásra, a harmónia tapasztalatára. Innen már csak egy ugrás a hazatalálás, a közös étkezés folyamatos öröme. Ezt az örömet kívánom magamnak, persze miközben tudom, hogy ez csak úgy érhető el, ha előbb odafigyelek másokra, azokra az emberekre, akik szívesen vannak jelen saját történetükkel az én környezetemben. Oda kerültek és most már az a lényeg, hogy nem szabad őket elveszítenem, mert akár hazatalálásom múlhat ezen a dolgon. Tehát, amikor közösséget hozunk létre, nemcsak az oda jelentkezőkkel teszünk jót, hanem saját magunkat is ellátjuk erőtartalékokkal, minden bizonnyal, másképp nem érdemes saját logikát építeni.

„...minden bizonnyal mindenkinél ott szunnyad a kreativitás, csak nem mindenkinél ébred fel. ”

Második rész

**Az én – te reláció
gyakorlati filozófiája**

BEVEZETÉS

Már a legelején elvárják tőlünk azt, hogy elmondjuk azokat a biztos pontokat, amelyek körül forog majd későbbi kísérletünk. Ez az a könyv, amely már a címében jelzi azt a kétséget, hogy valójában nem tudhatjuk a végeredményt: vagyunk mi magunk és a továbbiakról menet közben derülnek ki dolgok.

Úgy tűnik röviden, egyetlen kérdéstől függ gondolat-kísérletünk: elhisszük-e azt, hogy Isten nevünkön szólított minket? Ha elindulunk a bizalom útján és -kérdéseink ellenére- elhisszük a fentebbi kijelentés távlatát, akkor talán van még reményünk gondolataink megvalósítására, szavaink leírására. Akár Hollandiától Csíkszeredáig terjedhet az az ív, ami összeköt vagy elválaszt embereket egymástól. Egy dolgot tételeznünk kell: az emberi gondolkodás képes „létrehozni és fenntartani” valami olyan rendszert, amit élő kapcsolatként foghatunk fel. Mit jelent ez? Amikor szükségem van valamire és azt akkor meg is kapom valakitől, nos, ez azt jelenti, hogy élő kapcsolatom van az illetővel. A gyakorlati élet különféle formákban mutatja meg ennek az élő rendszernek az innovációját.

AZ ÉN-TE RELÁCIÓBAN A KÉRDÉS

Szinte már sztereotipikusan mondjuk azt, hogy egymás tükrei vagyunk: amikor önmagamat ismerem meg, akkor valójában a másik ember tükörét tart elém és így láthatom meg magamban jó illetve rossz tulajdonságaimat. Nos, aztán jönnek az énképek, illetve a kivetítések, amelyek úgyszintén befolyásolják az önismeretet! Tankönyvszerűen mindenki megtanulhatja ezt, sőt egy idő után ennek az ellenkezőjét is beláthatja (ha akarja), a lényeg valahogy mégis rejtve marad egyelőre: mert mi történik velünk, miután a másik elmegy, miután egyedül maradtam? És mi lesz utána? – e tipikus kérdésre egyelőre nem tudunk jó választ adni, sajnos! El kell ismernünk, hogy vannak szép gondolatok, sziporkázó előadók által jól becsomagolt, végül semmitmondó gondolatfoszlányok, amelyek első pillanatra akár el is kápráztatnak bennünket, csak mindig utólag derül ki ezekről, hogy alkalmatlanok a „Hogyan tovább?” – megvála-

„...amikor vágyaink teljesítéséről beszélünk, akkor elsősorban valamiféle túlszárnyalás van kilátásban, olyan repülés, amely a szabadság eredetiségét, le nem írhatóságát vetíti elénk.”

szolására. Az az érzésünk, hogy csapdába kerültünk, mert olyan elvárásunk van, amit jelen körülmények között, ebben a dimenzióban képtelenség teljesíteni vagy túlszárnyalni! Mert, tegyük hozzá: amikor vágyaink teljesítéséről beszélünk, akkor elsősorban valamiféle túlszárnyalás van kilátásban,

olyan repülés, amely a szabadság eredetiségét, le nem írhatóságát vetíti elénk. Ez az, ami képtelenség! Szövegszerűség nélkül nincs én-te reláció.

Hová kell visszaugranunk ahhoz, hogy valamiképpen eredetiségben szemlélhessük ezt a relációt? Újra fel kell fedeznünk azt a szöveggyűjteményt, amelyből az élet alapvető pillérei fakadnak: a mi kultúránkban ez nem más, mint a Biblia. Innen származhatnak azok a fogalmak, kijelentések és következtetések, amelyek életre, túlélésre vezetnek, amelyek a gondolkodásban távlatot, a cselekvési hálóban pedig reménykedő építkezést jelentenek. El kell mondanunk, hogy létezik a szöveg, amelyet az ember olvashat, megérthet, agyában feldolgozhat, majd olyan cselekvési programot dolgozhat ki, amely az életről szól. Történik mindez szinte ösztönösen, olyan természetes kommunikációs csatornákon, ahol nincsenek fölösleges kérdések, racionális akadályok, sem versengésből fakadó, egymásnak felállított csapdahelyzetek, hanem elsősorban van a bizalom, mint kapcsolat. A kinyújtott kéz is létezik, amelynek jelenléte a bizalom üzenetét hordozza! Azt az egyszerű dolgot jelöli számunkra: ő van, nem teheti meg azt, hogy ne így legyen, és ezáltal tudhatunk a bizalomról, amely örökös tényező ebben a szöveggyűjteményben.

Ha képesek vagyunk visszaugrani arra a pontra, amikor beláthatjuk, hogy Isten nevünkön szólított minket, akkor valójában a következő dolog történhet: elfogadjuk az Istent mint hozzánk viszonyuló, személyes lényt, aki a legbensőbb titkaink ismerője, mert hiszen nevünkön szólít minket. Elfogadjuk mindazt, ami ebben a Bibliának nevezett szöveggyűjteményben olvasható. Elkezdjük gyakorolni a kölcsönösséget és annak jegeit hordozzuk gondolkodásunkban, cselekvéseinkben és a tervezésben, amelynek lényege a kreativitás. Mert mi is ez a kölcsönösség? Valami olyasmí, mint amit gondolhatunk az önismeretről, amikor a másik rámnéz és én ebből látom vagy tudom, hogy milyen is lehetek! Az Istennel való kapcsolatban nyilvánvalóan az a helyzet, hogy Ő mindent megelőzően

már létezett és létezni fog. Az ő létezésének mikéntjét nem vagyunk képesek felfogni, annyit tudunk, hogy általa érintettek vagyunk egy olyan világban, amely tele van ellentmondásokkal és ezért rászorulunk az útmutatásra, arra a folyamatos tanácsadásra, ami az említett szöveggyűjtemény tanulmányozásával érhető el.

Ebből az érintettségből belátható, hogy létezésünk forrásáról van szó, aki több, mint a körülöttünk élő személyek bármelyike, aki várja, hogy végre valamit tegyünk, hogy legalább megszólaljunk. Ha megszólalunk, akkor van esélye annak, hogy

„...ha elmondjuk, hogy mi van vagy mi volna, ha..., akkor bizonyára egész lényegi valónkhoz közelebb kerülhetünk.”

felfedezhessük önmagunkat, hogy elébe menjünk a problémáknak, hogy kivédjünk veszélyes helyzeteket, hogy megtervezzük életünket. Ha elmondjuk, hogy mi van vagy mi volna, ha..., akkor bizonyára egész lényegi va-

lónkhoz közelebb kerülhetünk. Elsősorban észrevehető egy biztos pont az önismereti úton, egy olyan vonatkoztatási pont, amely megakadályozza emberi méltóságunk lábbal tiprását, amely elősegíti az emberek egymásközi interakciójának beteljesülését, amely nyugvópontra helyezi létezésünk végső stádiumát.

El kell oszlatnunk néhány félreértést az Istennel kapcsolatban. Ha elfogadjuk, hogy Ő létezésünk forrása, akkor el kell hinnünk: nem akarhatja pusztulásunkat, ez logikailag képtelenség lenne, teljesen ellentmondana ítélőképességünknek. Ebben a személyes viszonyban Isten gesztusokat tesz az ember felé, amellyel jelzi, hogy mennyire szeret minket. Jó lenne odafigyelni a gesztusokra, mert tudnunk kell: Isten eszköztára a kommunikációban végtelen, és művészien szépséges, harmonikus, matema-

tikailag szimmetrikus. Ezért, ha hisszük az Istent mint alkotót, akkor mindenre oda kell figyelünk, ami körülöttünk és bennünk zajlik. Ami általunk történik, arra a többieknek kell odafigyelniük. Így nem közömbös, hogy mi történik a világban. Valójában állandóan tanulunk, az alábbiakban néhány történet erről tesz tanúbizonyságot. Van benne kudarc-érzet, de ugyanakkor sok-sok öröm és a megnyugvás belátása is.

Azért szükséges erről folyamatosan beszélnünk, mert úgy tűnik, hogy a 21. század első évtizedeiben már szép lassan az én-te relációban a te kérdőjeles lett! Egyre többen vannak azok, akik felteszik a kérdést: ki is vagy te? Miért is van szükségem rád?

INTERAKCIÓK ÉS EGYÉB DOLGOK

Az önismeret kérdéskörei

Mondjuk meg őszintén: nem tudjuk, hogy mi az önismeret! Mégis, sokan mondják, hogy ezáltal igazán közelebb kerülhetünk a világhoz, a problémák megoldásához. Képmutatás lenne? Talán mégsem, mert vannak olyan segédeszközök, amelyek rendelkezésre állnak, vannak olyan fogalmak, amelyek egy kissé közelebb hozzák számunkra a lényegét. Mi is itt a lényeg valójában?

Elsősorban az **interakció** a lényeg, az a kapcsolati rendszer, amelyben élünk nap-nap után. Itt található kétszemélyes, illetve többszemélyes rendszer is, a lényeg az, hogy világosan értsük: az interakció mindenek előtt meghatározó szerepet tölt be életünk sodrásában! Előbb van a kapcsolat, majd utána jön a tudatosítása és felismerése a már kialakult kapcsolati rendszernek. Persze utólag lehet korrigálni, sőt erről szól az élet, de az előző kapcsolatból származó történetet továbbvisszük magunkkal, továbbcipeljük az abból származó nehézségeket, gondokat. Vagy akár a pozitívumokat is hasznosíthatjuk, amennyiben újabb kapcsolatokra kerülne sor.

Ez a helyzet, amikor az önismeret gyökerét szeretnénk mentálhigiénés szempontból elemezni: adott egy olyan szituáció, amelynek vannak előzményei, amelynek van előtörténete, amely akár negatív, akár pozitív, mindenképpen értelmezésre szorul és megköveteli, hogy állandóan tisztán érzékeljük a saját reakcióink értelmezését, azokat a cselekvéseket, amelyek az előző történetből fakadnak.

Két fogalom adott még: az **énkép** és az **önértékelés**. Mi az énkép? Nem más, mint az a kép, amit magunkról kialakítunk, elsősorban annak alapján, ahogyan látnak bennünket a körülöttünk élő emberek, családtagok, amilyen képet formáltak rólunk és azt elmondják nekünk, stb. Ők mondják meg elsősorban, hogy mi kik is vagyunk valójában! (Sok butaságot mondanak, így tartanak elénk törött vagy torz tükröt!) Így alakul ki az önértékelés, amely lehet negatív és lehet pozitív irányultságú. Ha valakit folyamatosan dicsérnek gyermekkorában, elhalmoznak jutalmakkal, amikor jól teljesít, akkor annak az embernek pozitív lesz az önértékelése. Ha valakit állandóan szidnak és azt mondogatják, hogy „Fiam, te erre sem, arra sem vagy képes!” – az ilyen embernek az önértékelése negatív lesz.

Melyik a jó önértékelés? Egyik sem!!!! Miért? Mert a legfontosabb szempont éppen az ismereten, a tudatosításon alapul. **És ennek az ismeretnek, belátásnak van egy külső és van egy belső rendszere.** A kettő között összhang kell, hogy legyen. Azt is mondhatjuk, hogy létezik egy racionális logikai rendszer, amely a külső viszonyulást szabályozza, a másik emberrel való kapcsolatunkat. De van egy másik, belső

„...létezik egy racionális logikai rendszer, amely a külső viszonyulást szabályozza, a másik emberrel való kapcsolatunkat. De van egy másik, belső rendszer is, amely a lelki összhangot, az önmagunkkal való azonosságunkat biztosítja...”

rendszer is, amely a lelki összhangot, az önmagunkkal való azonosságunkat biztosítja, **ez a szív logikája.** Ez a belső logikai rendszer nem állhat ellentmondásban a külső világgal, ugyanakkor olyan perspektívát nyújt

a létezés értelmezéséhez, amely a megújulás állandó folyamatát biztosítja, új fogalmak, új meghatározások révén. Mélység és magasság válik egyidőben hitelessé, szinte elérhetővé - ez olyan dolog, amiről csak álmodni mertünk. Persze, hogy némely esetben csalóka, ezért kell a külső rendszer, amely végül fenntart, de hinnünk kell abban, hogy **a belső világ önálló rendszerként, önálló értéket képvisel és kívülről senkinek sincs joga ott bármiképpen beavatkozni, mégcsak megjegyzést tenni sem.**

Amit mondhatok, az a következő: a saját belső logikai rendszerünk már önmagában csoda, olyan kimondhatatlan erő, amelyből egyértelműen táplálkozni lehet. Ez kell legyen az elsődleges keresési szempont az önismereti úton.

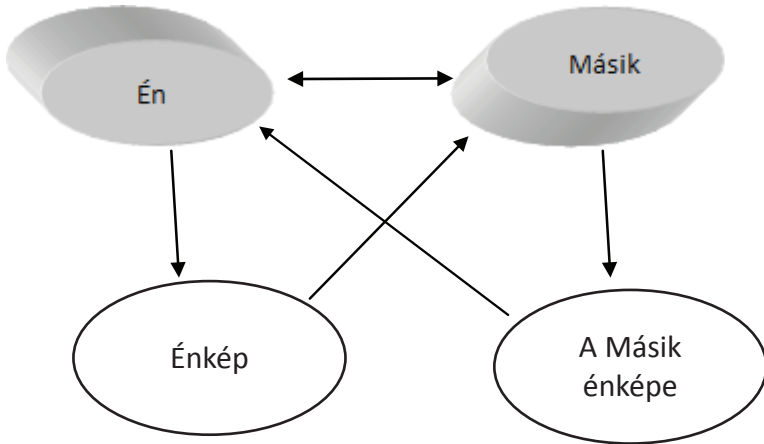
További fontos információ a következő: az interakció során nemcsak az emberek kerülnek kölcsönhatásba egymással, hanem **az énképek**

„...az interakció során nemcsak az emberek kerülnek kölcsönhatásba egymással, hanem az énképek is kölcsönösen befolyásolják egymást.”

is kölcsönösen befolyásolják egymást. Ha valakiről negatív véleményem van, akkor minden bizonnyal ez a kép is hozzájárul ahhoz, hogy kapcsolatomban nem tud rendeződni az illetővel. Pedig próbálkozunk, külsőleg minden rendben, racionálisan közelítünk egymáshoz, de előbb-

utóbb kitör belőlünk ez a belső, negatív érzésen alapuló viszonyulás, ami szinte megmagyarázhatatlan. Mégis, lehet-e ezen segíteni, s ha igen, hogyan? Elsősorban azzal segíthetünk magunkon, hogy tudatosítjuk ezt a kettősséget, miszerint hatással van rám a másikról kialakított kép, de ugyanez igaz fordítva is, azaz a másakra is hatással van az a kép, amit ő alakított ki rólam. Könnyen lehet, hogy kettős negatív képpel próbálunk

olyan pozitív előrelépést elérni, amelynek lehetne perspektívája, de így soha nem lesz. Hihetetlen dolog az, amikor külső logikával teljesen elfojtunk belső összefüggéseket, egyszerűen fel sem ismerjük azt, ami a legfontosabb lenne!

Ez az ábra jelzi azt, hogy az énképek harca dönti el, valójában milyen kiemenetelűvé válik egy-egy kommunikációs helyzet! Legtöbb félreértés innen származik és innen táplálkozik, ezért érezhetjük azt, hogy soha nincs vége!

A negatív önértékelés sokkal erőteljesebben van jelen a mindennapokban, mint a pozitív, sőt, az sincs kizárva, hogy ebből van több. **Továbbá hozzá kell tenni a következőket: ez is öröklődik mint pszichoszociális minta, tehát akár nagyapjától és apjától kaphatja azt a fiú, hogy erre sem meg arra sem képes, nem tudja teljesíteni feladatát.** De hogyan változzon a helyzet, amikor az apa is ugyanazt a nevelést kapta az apjától, és így tovább az előző generációtól? Ez egy ördögi láncolat, amelynek azonnal véget kellene vetni, amikor észleljük. Hogyan lehet? Érdekessége ennek a látványnak, hogy kívülről inkább látszik, ugyanakkor

Az önismeret kérdéskörei

---

a megoldás kulcsai belülről működnek. Ezért ez itt egy paradoxon: kívülről tökéletes diagnózisunk van, miközben az orvoslás önismereti úton, a belátás és öngyógyítás zavaros vízeire kerül. Kijózanító hatása kellene legyen annak, hogy egyrésztől tanácsadók nem képesek segíteni, másrésztől pedig a kémiai szerek mellékhatásaival is meg kell küzdeni, ha éppen ezekre lenne szükség.

MERT VAN...

Mert van az a hiányérzet, amely gyötri a lelkünket, amikor mozdulnia kellene valaminek, bárminek, de nincs semmi mozgás, csak a csend honol körülöttünk. Tettünk valamit, mondtunk valamit, úgy érezzük, hogy túl messzire mentünk vagy éppenséggel túl közel kerültünk a másik ember lelkéhez, titokvilágához, kioktattuk őt, tanácsadók voltunk és ez hiba volt és éppen ezért szorulna a láthatatlan hurok a nyakunk körül, amikor megszólal a telefon: célba jutott az információ, minden rendben van. Megértés vesz körül és alaptalan volt minden riadalom! Tehát mégsem volt annyira hiábavaló az egész törekvés. Micsoda rejtély vagy esetlegeség? Kinek melyik fogalom tetszik inkább? Érdemes-e egyáltalán ezzel foglalkozni, ha ennyire ki vagyunk szolgáltatva a véletlenek játékának? Mégis, egy dolgot tudunk: a kommunikáció hálójában vagyunk, ott zajlik minden és nagyon úgy tűnik, hogy régen elfeledkeztünk már arról a biztos pontról, **amely állandóságot és megelőlegezett bizalmat** jelentett egykoron. Most már csak a hiánya érezhető, és ebből fakadnak a bizonytalanságok, a problémák szinte minden vonatkozásban. Hol volt ez az elveszett lényeg-pont? Kinek a birtokában? Talán egyikünknek sem, mert ez a jószág valahol úgy létezett, hogy közöttünk, bennünk és általunk. Ha tudnánk arról, hogy Isten minket nevünkön szólított, akkor nem lenne kérdés az állandóság és a megelőlegezett bizalom mikéntje, mert bizonyára tudnánk: bármilyen sebre van vigasztaló

„...bármilyen sebre van vigasztaló gyógyulás, még úgy is, hogy ez nem minden esetben egyezik meg előzetes elképzeléseinkkel.”

gyógyulás, még úgy is, hogy ez nem minden esetben egyezik meg előzetes elképzeléseinkkel.előzetes elképzeléseinkkel. Sajnos, a bizonytalanság és a kiszolgáltatottság eluralkodott világunkban.

Ilyen bizonytalanság fedezhető fel a segítő diszpozícióban is: van benne egy olyan faktor, amitől bizonytalanná válunk pillanatokon belül, aztán a legutolsó pillanat előtt vagy után nem sokkal elérkezik a megerősítés: minden rendben van. Hiába aggodalmaskodtunk, valahogyan minden a helyére került. Ez a különös, hogy a bizonytalansági faktor meghatározhatatlan, nem áll módunkban kiiktatni, de körülhatárolni sem. A segítő foglalkozásnak ennyire ismeretlenek a paraméterei? Hirtelen hullámban csak azt látjuk, hogy a másik ember most már mosolyog, és szinte boldogan integet, pedig – józan belátásunk alapján – éppen szomorkodnia kellene. Ajzószerre pedig nem volt ideje, tehát vagy a saját szavaink vagy valamilyen varázslat segíthetett a javulásban. Tegyük

„...elhitetik velünk: beszerezhető az a képesség, az a „varázserő”, ami által befolyásolhatjuk embertársainkat vagy önmagunkat.”

hozzá: sem a mesterséges szerek adagolása, sem az igyekvő, de alapvetően ötletszerű verbális tanácsadásról sem tudjuk, hogy pontosan mennyit segít? Mégis, akkor mi is az a tényező, ami segíti a bajba jutó embert? Nem tudjuk – legyünk őszinték, bármilyen elméletnek beláthatóak a gyenge pontjai. Az

a furcsa, hogy előbb-utóbb elhitetik velünk: beszerezhető az a képesség, az a „varázserő”, ami által befolyásolhatjuk embertársainkat vagy önmagunkat. Ki fogja megmondani végre azt, hogy mindez csupán illúzió? És mennyire örülünk annak, amikor saját illúzióink egybeesik a csodálatos gyógyulással, a másik ember megnyugvásával, búskomorságából való

kilábalással! Aztán jönnek a „megmondó” emberek, különféle vérmérséklettel, meggyőződéssel és kiállnak, majd szinte versbe szedik az üzenetet a tökéletes megoldásról. Ha ennyire jó megoldások vannak, akkor ezek miért nem lehetnek tartósak, akkor ezek miért múlnak el, miért nem válnak képességekké, megváltó gondolatokká? Azért nem, mert az én-te reláció alapvetően az Isten-ember képletből áll, és itt komoly sérülések történnek szinte folyamatosan. Az Istent mint az emberi lét forrását kiiktatta a társadalmi diskurzus a kommunikáció teréből. Innen fakadnak a gondok, mert egy olyan űr keletkezett, amelynek pótlására mindenféle mesterséges mennyországok állnak rendelkezésre.

MERT MI IS AZ INTERAKCIÓ?

Azt mondják, hogy akciók és reakciók együttese. Mik ezek? Ha ránézek a szembejövő emberre, akkor az mi? Akció vagy reakció arra, hogy ő éppen felém tart. Amikor úgy vélem, hogy akcióba lendülök, akkor még csak nem is sejtem, hogy a másik fél jóval előtte tervet „gyártott” a velem való kommunikációs trükközésre. Így észre kellene vennünk, hogy bármit mondhatunk, az pusztán olyan befolyásoló tényező, ami elsősorban illuzórikus, azaz önmagunkra van hatással, amikor elhiteti velünk a változást. Azért érdekes ez, mert ezzel a hiszékenységgel komoly befolyást gyakorolhatunk a másik emberre, így már ketten vagyunk a nagy bizonytalanságban, mégsem vagyunk elcsüggedve: ha már kifizettük a szolgáltatást vagy a gyógyszert, akkor annak előbb-utóbb a hatása bekövetkezik!

A lehető legnagyobb zavarkeltés történik szinte minden interakcióban. Mi ez? Menet közben alakuló viszonyulásokat úgy „adagolnak be”, mintha ez egy tanulási folyamat lenne, pedig a lehető legbutább vonat-

„...már ketten vagyunk a nagy bizonytalanságban, mégsem vagyunk elcsüggedve: ha már kifizettük a szolgáltatást vagy a gyógyszert, akkor annak előbb-utóbb a hatása bekövetkezik!”

kozásokat, primitív analógiákat mutatnak be információként, majd sztereotipikusan táplálják belénk. (Ilyen az, amikor bizonyítottnak tekintjük a direkt összefüggést a földrengés és a mélyszegénység között!) Prezentációk sorozata beszél arról, hogy kisebb erőfeszítéssel olyan információkat épít

hetünk be saját életünkbe, amelyeknek amúgy időbeni megszerzéséhez súlyos éveket mulasztottunk el. Elhítetik velünk jól öltözött, ápolt emberek, hogy még mindig van remény, még ne adjuk fel, még igyekezzünk, a szűk kapun nyomulni kell, de az esélyeink folyamatosan növekednek, mert a belátásunk is növekedésben van. **Mikor vesszük észre azt, hogy túl sok a homályos fogalom, túl sok a mellébeszélés?** Nos, az a gond, hogy mi magunk is gerjesztjük ezt az egészet. Mert reakcióink a másik ember akcióivá válnak és a következő pillanatban már olyan irányt vehet az interakció, ami beláthatatlan következményekkel jár(hat). Ha a másik akciójára elkezdjük önmagunkat inspirálni valamilyen cselekvésre, akkor elsősorban a másikat erősítjük meg. Azt kell mondanunk, hogy elsősorban mi saját magunk vagyunk önmagunk mozgatói, éppen azáltal, hogy a másiktól pusztán megerősítést várunk, előzőleg akcióként rázúdított gondolataink visszhangjaként. Azt is mondhatnánk, hogy amikor szerelmesek vagyunk a másikba, akkor abban benne van a saját kép iránti erőteljes vonzalom is.

Miért nem mondják meg időben, hogy az interakció lényege a folyamatos szerepcseré, ami legtöbbször úgy történik, hogy észre sem vesszük? A kifinomult és rafinált technikával rendelkezők úgy tesznek, mintha saját gondolatuk lenne, pedig régen, a másiktól beszerzett poénnal mentik a bőrüket és még azt is megteszik, hogy továbbadják egy harmadik személynek, mintha sajátjuk lenne. Pedig nem az. Későn jövünk rá erre. Amikor rádöbbenünk arra, hogy becsaptak minket, valójában ezt az egész rendszert örökítjük tovább, adjuk át harmadik, negyedik személynek egyfajta fertőzőként. Az a helyzet, hogy amikor két ember hatással van egymásra, akkor a játszmák fokozottan érvényesülnek és véget nem érnek, sok esetben egymás ellen is fordulhatnak azok az emberek, akik előtte még szerették egymást.

A beszélgetés írásban

Kerülhetünk éppen olyan helyzetbe, hogy olyasmit kell elmondanunk, amiről általában nem szoktak beszélni, de írni róla egyáltalán nem illő dolog. Most mégis ezt kell tennem és le kell küzdenem a bennem felgyülemelő bénultságot, illetve azt a félelmet is, amely a szavak félreértéséből adódhat. A saját tehetetlenség őszinte, elmúlik, letisztul a kép, mert az alapvető motiváció belülről fakad és józan észérvek alapozzák meg, a méltóság tiszteletben tartásával. A félreértés azonban már nem tőlem függ, csak reménykedem abban, hogy nem következik be. Ezt fel kell vállalnom azzal a kockázattal, ahogy a költő mondaná, hogy közben „begombolom halálomat” (Pilinszky).

Ha nem érzékelném azt a mély szomorúságot a csendben, akkor sokkal felszínesebben és talán butábban reagálnék vagy nem reagálnék egyáltalán, a néha általad feltett kérdésekre. Ezért valahol hálásnak is kell lennem azért a hallgatásért, amely körülvesz bennünket, mert benne van a tanulás és a kommunikációnak egy olyan kifinomult formája, az önismeretnek egy ritka pillanatában, amely remélhetőleg az élet és a boldogság felé vezet majd gondolkodásunkat.

Kérdés, hogy létezik-e az a sáv, ahol van élet, van együttműködés és van némi boldogság? Ha igen, akkor hogyan létezik vagy létezhet? És a legfontosabb az, hogy nem ütközzünk semmiféle külső törvénybe, semmiféle parancsolatba! Úgy vélem, hogy van ilyen! És nem akarok prédikátornak tűnni, reklámszakemberként vagy mindentudóként tetszelegni, már így is képmutatásnak tűnik minden.

Az írás a lehető legszigorúbb vonatkozása a kommunikációnak és az interakcióra szinte alkalmatlan, mégis sok esetben ezt kell használni.

Benne van természetesen az a hátrány, hogy teljesen félreérthetik egymást az emberek. Nincs benne metakommunikáció. Ezért szigorú szabályokat kell betartani és így kell az egyértelműséget fenntartani. Mégis adódnak olyan hibák és tévedések, amelyek valószínűleg nem keletkeztek volna, ha szóban és személyesen zajlik a kommunikáció.

Úgy gondolom, hogy fenn kell tartani ezt a formát, mert ez kellő önnevelő hatást gyakorol a benne résztvevő felekre. Többször is át kell gondolni a szavakat, amelyeket leírunk, majd a küldés-gombot megnyomva továbbítunk. Az átgondolások egyben letisztítják az amúgy hirtelen támadt és ötletszerű gondolatainkat, belátásainkat, tanácsainkat, indulatból fakadó fogalmainkat. Ennek a folyamatnak elsősorban ebben rejlik fontossága. Nincs rohanás, nyugodt türelem van, amelyből csak remélni lehet a következmények kellő belátását.

Türelmes kölcsönösség írásban

„Minden szellemi és intellektuális dolog fölött, a filozófia és a teológia fölött áll az ember segítőkészsége a másik ember iránt, és az a feladat, hogy az ember az embernek testvére legyen!” (Albert Schweitzer)

Az alábbiakban egy olyan segítő-kapcsolat történetéből idézünk, amely kezdetben szakmai együttműködésnek indult, majd menetközben vált kölcsönösen segítő magatartássá oly módon, hogy csak utólag jöttek rá a felek: kimondatlanul is sokat segítettek egymás értékelésén, egyre mélyebb szinteken megélve valamiféle olyan együttérzést, **a környezet iránti viszonyulás érzékenységét**, amely közben inspiráló tényező lett az eredeti szakmai együttműködés megújítása szempontjából! Így mondhatnánk kereknek a történetet, de még nincsen vége!

Amikor a segítő kerül nehéz helyzetbe írásban és egyéb módon

Idézet következik egy segítő magánlevelezéséből, amelynek megosztására az ő jóváhagyásával kerülhetett sor. Ezúton is köszönjük!

„Mit is mondhatnék? Azt hiszem elég különös párbeszédnek vagyunk részesei írásban, mert valahogyan az az érzésem, hogy önmagamban beszélek, mondom azt, ami jön belülről, aztán hogy a fogalmak értelmének milyen az utóélete, az egyelőre ellenőrizhetetlen.

Tudom, hogy fontos dolgokat mondok, mert erre – éppen időben – mindig visszajelzést kapok. Ez a jó, ha nem így lenne, akkor tényleg fel kellene tenni a kérdést: mi is az értelme az egésznek? Ha nincs kölcsönösség, akkor halál van! Jó esetben a csend!

*A hallgatás első megközelítésben számomra pusztulás. Ha valaki hallgat, akkor azt úgy élem meg, hogy valami nagyon rosszat tettem vagy mondtam, ezért hallgat a másik ember, ezért érzi magát megbántva, sértve, lebénulva. A hallgatása valójában bénulás. Olyan idegrontó gondolat hangzott el, ami alapján beszélgető partnerünk bénulást szenvedett és ez a lehető legnagyobb katasztrófa, ami megtörténhet ember-ember közötti relációban. Eljuthatunk addig, hogy a másik ember – hallgatása révén – valójában zaklatásként éli meg a mi verbális kommunikációnkat. Ha így van, akkor már hiába menekülnénk, a szégyen utolér. Egy bizonyos időnek el kell telnie ahhoz, hogy rádöbbenjünk: **itt ez az egész butaság, valójában a saját kivetítésünk, projekciónk!** A segítő félelme ez elsősorban, a segítőben felgyülemlett előzetes fájdalom és minden egyéb negatív dolog okoz egyfajta bizonytalanságot, amit ostoba módon megfogalmaz és így alakul ki a projektív perturbáció, amikor az ostoba kivetítés adja magát tovább és így elkezdődik a pörgés önmaga körül. Ilyen helyzetben nyilván-*

valóan kész csoda az, ha legalább a másik ember csendben marad. Mégcsak az hiányzik, hogy közbeszóljon.”

Mégis, a hallgatásra hogyan reagáljunk? Sehogyl! Az ő hallgatására nem tudunk reagálni, ez az ő problémája és az ő hallgatása, az ő csendje. Egyetlen dolgot tehetünk: **önmagunkról teszünk tanúbizonyságot, mi mondjuk el diszkrétén, de határozottan azt a történetet, hogy mennyire érezzük magunkat jól, biztonságban, mennyire szeretjük az embereket, milyen hasonlataink vannak, milyen példaképeink, milyen idézetek jutnak az eszünkbe, mindezekről természetesen kellő figyelmességgel beszélünk a másik embernek, nehogy véletlenül összezavarjuk őt ebben a nagy hallgatásban.** (Ez is már egy kis projekció a részünkről.) A legfontosabb az, hogy ne legyünk képmutatóak, törekedjünk az őszinteségre. (Valahogy ráéreznek az emberek, ha éppen mellébeszélünk!)

„Olyan helyzetet vázolnék, amelyben a beszélgetőpartnerem anynyira mély hallgatásba burkolózott, hogy az riasztó lett számomra. Aztán később enyhe jelét adta annak, hogy minden rendben van, ő a maga tempójában elkezdett dolgozni a saját lelkén, egy kissé összeomlott minden körülötte és benne, de nincs még világvége. Ezt tudomásul kellett venni, egy omlófélben levő rendszer lett az a biztos pont, ami köré mégis építkeznünk kellett, nyugodtan és szépen. Közben jöttek azok a visszatérő álmok, amelyek arról szóltak, hogy meztelenül rohanok, majd emberek közé kerülök, ahol ismerősök segítenek valamiféle ruhaneművel, de a szégyenérzet leírhatatlan. Ez az érzés kerít hatalmába, mert én mint segítő meztelenre vetkőztem már, a beszélgetőtársam pedig még mindig nagykabátban

„egy omlófélben levő rendszer lett az a biztos pont, ami köré mégis építkeznünk kellett...”

**„Mégis beszélni kell,
mondani kell a törté-
netet, mert ez a létben-
tartás motívuma lehet,
egy olyan kapaszkodó,
ami akár életmentő
gondolat...”**

---

van. Nem tudom, hogy jó ez így? Talán nem! Ezen változtatni kell! Mégis beszélni kell, mondani kell a történetet, mert ez a létben-tartás motívuma lehet, egy olyan kapaszkodó, ami akár életmentő gondolat, mert egyidőben több probléma ütötte fel a Mit lehet mondani? Mert egyébként mindenre a

válasz: hallgatás! Olykor előfordul az, hogy visszautasítanak két hallgatás között. Ilyenkor mit tehetsz? Minden információt össze kell gyűjtened és imádkoznod kell azért, hogy a szeretet jegyében olyan sugallatok és áldott jó gondolatok szülessenek benned, akár hasonló élethelyzetek és tapasztalások felidézésével, akár a képzelet erejének segítségével hívásával: ilyen helyzetben mit is tehetnénk? Az az ember, aki segíteni akar, előbb-utóbb megtapasztalja ezt a folyamatot, amelyet megélhet Isten kegyelmeként, de akár úgy is, hogy jó gondolata született. A másik fontos dolog, hogy legyen közvetítő csatorna, amelyen keresztül eljuthat a gondolat, az üzenet, a kísérő szeretet, az a visszacsatolás, ami egyfajta biztosíték arra, hogy a létezésnek van értelme. Ezt valahogy mindig fenn kell tartani – úgy hiszem! Mert a krízisben lévő ember nincs abban a racionális helyzetben, hogy válogasson, hogy kitekintsen az ablakon és rácsodálkozzon a világra, hogy elvonatkoztatson az éppen adott szituációtól! Éppen az adott helyzet sodorta őt kilátástalanságba. Szüksége van olyan láthatatlan és létfenntartó pillírrre, ami elsősorban a szeretet különféle megnyilvánulása, a kommunikáció különféle csatornáin keresztül. Rengeteg lehetőség van ma már arra, hogy tapintattal jelezzük: a másik embert szeretjük, fenntartjuk az ő létezését, nem engedjük őt kétségbeesni, szelíden és határozottan kifejezésre kell juttatnunk ezt. Itt

nem lehet megszégyenülni, mert a szeretet végtelen és általános erő, amely mögött garanciaként ott van a rejtőzködő Isten (Deus absconditus). Elsodor ez mindenkit! Magával ragad, ha legalább egyszer megtapasztalod!”

Mi a hallgatás?

Mi is a probléma? Mi a hallgatás, hogyan értelmezzük? Mindaz, amiről hallgatnak, tehát a hallgatás valójában a lehető legmélyebb és a legkomolyabb kommunikáció, csak éppen a hozzá kötődő nyelvet nem fejtettük még meg. Kérdés egyébként, hogy vajon a segítőnek kell-e megfejtenie ezt a nyelvet, vagy valami már adott halmazból válogathatunk, innen-onnan spirituális guruk és sztárok gondolatait szajkózva? Ez a legnagyobb félelem, ami a segítőben megfogalmazódhat, mert itt van a felelősségének a határa! Meddig mehet el ebben a játékban? Mit mondhat? Micsoda butaságokat szajkózhat, milyen példabeszédeket idézgethet, amikor fogalma sincs arról, hogy a másik ember éppen hol tart önmaga keresésében, megismerésében? És mégis valamit mondania kell, valamit tennie kell, ha úgy érzi, hogy a hallgatás már-már elviselhetetlen, amikor abból a csendből semmi sem szűrődik át a mi térfelünkre. Amikor hirtelen riadalommal az a készletünk, hogy lehetőleg mindent elmondjunk, mindent odaadjunk, mindent átadjunk, a racionalitás teljes kontrollját mellőzve ezúttal, mégis valami csodálatos értelmi belátással, a létezését hagyni úszni és a gondolatokat is a maguk módján – utólagos korrekcióval – azt hiszem, beláthatjuk: *segítők vagyunk, nem tudjuk mikor és hogyan, de segítségére voltunk a másik embernek*. Túl nagy szakértelem sem kell ahhoz, hogy észrevegyük: a másik ember jelenléte túlmutat az éppen „itt és most” helyzet paraméterein. Ez azt is jelentheti, hogy belát-

Egyébként mi is az, ami van?

---

hatjuk: **a vele való találkozásunkkal kezdetünk valamit perspektivikusan**, így talán nem tekinthető merő véletlennek ez az egész. Ez természetesen újabb történet. Persze, kísértésnek minősül az, amikor egy újabb, fantáziált történet képzelet vezérli segítőakarásunk minden mozzanatát. Szerencsétlen dolog az, amikor előreszaladunk és így próbáljuk a másik embert ráncigálni, amikor fogalma sincs az egész, előregyártott haditervről. Tényleg félelmetes és tényleg riasztó!

Mert egyébként mi is az, ami van?

Albert Schweitzerrel egyetértve, aki a segítőkészséget minden teória fölé helyezi, el kell mondanunk azt, hogy mi is ennek a gondolatnak az alapja, vagyis mit tudhatunk és mit mondhatunk el erről a tudásról.

Tudhatjuk azt, hogy az ember közösségi lény, olyan létező, aki ön-

„... az ember... önmagáról úgy tudhat meg dolgokat, hogy közben elkezd kommunikálni a másik emberrel...”

magáról úgy tudhat meg dolgokat, hogy közben elkezd kommunikálni a másik emberrel, valahogy egymás tükrei vagyunk ebben a folyamatban. Ebben a közösségi létezésben, az emberi végesség tapasztalata a legborzasztóbb, amit a legnagyobb kudarcnak élünk meg évezredek

óta. Ennek gyógyítására születtek meg a vallások. Minden ember mégsem jut el a vallásosság szintjéig, de őket is érinti a halál-jelenség szakító motívuma.

Mi van akkor? A szakítás mint létérzés arra utal, hogy valami durva beavatkozás történt, valami létező lényegiség megszakadt, valami olyasmi történt, amire reagálnunk kell, nem hagyható szó nélkül. Ezért

talán joggal mondhatjuk azt, hogy filozófiailag és teológiailag tételezhető: van egy történet, ami a létezés minden fajtáját jelenti és ezt valamiképpen mondani kell, kommunikációt kell folytatni róla. **Tehát, amikor segítünk, amikor beszélgetünk valakivel, akkor valójában ezt a történetet mondjuk a magunk módján, énekeljük a magunk módján, szavaljuk a magunk módján. Ez egy végtelennek tűnő jelenség, az ember oldaláról nézve mindenképpen. A gyógyítás valójában ezt a történet-mesélést hozza vissza az ember életébe.** Ezért mondható, hogy **folyamatosan beszélgetni kell, hogy kiderüljenek dolgok, hogy elérkezzünk a boldogság belátásához, mert csak akkor lehetünk boldogok, ha éppen tudunk róla!** A létezés történetéhez mindig hozzá kell rendelnünk önmagunkat, hagynunk kell, hogy megérintsen, hogy megsírasson, hogy majd megvívasztaljon, hogy majd talpra és végül hadrendbe állítson az élet védelmében.

Összegzésként azt mondhatjuk el, hogy amit tudhatunk, az az ember közösségi létéből fakadó kommunikációs kényszer, és feltételezhetjük: lennie kell valamilyen állandó történetnek, amelyet mesélni kell, beszélni kell róla, és ez a gyógyulás útja, mert amúgy minden emberi konfliktus és meg nem értés valójában a halál-jelenség kisebb-nagyobb szakításának a tapasztalata, amelyet az ember kudarcként él meg. **Nem kell ahhoz meghalnia senkinek, hogy valamiképpen átérezzük a szakítás kudarcát, ilyen például a válás, a betegség vagy a haragtartás.**

„... minden emberi konfliktus és meg nem értés valójában a halál-jelenség kisebb-nagyobb szakításának a tapasztalata...”

A beszélgetés vagy mesélés műfaját tekintve lehetnek viták és születhetnek teóriák. Gyűjtőfogalomként használható a kreativitás fogal-

A képzelőerő fontossága

---

ma itt-ott, ugyanakkor azt is ki kell jelentenünk, hogy a lélektan és az orvostudomány a maga domináns szerepével és gyógyszeripar-orientációjával rányomja bélyegét mindenre, ami a gyógyászati ipar fogalma lenne napjainkban. Ők ma már eldönthetik azt is, hogy ki minősül gyógyultnak és kit kell egy életre stigmatizálni. Ez a fogalmi csavar jelképezi beláthatatlan hatalmukat. Egyének szintjén nehéz egyezsége jutni, és még nem beszéltünk annak a lehetőségéről, hogy mi történik közösségi szinten? Mi van, ha egyszerre többen kerülnek kritikus lelki állapotba? Mi van, ha egy közösség kerül negatív befolyásoló hatás alá? Mi van, ha egy közösséget ér verbális agresszió? Milyen védekező mechanizmust lehet kiépíteni? Itt már a gyógyszeriparnak nincsenek receptjei.

Szükségszerű megnézni azokat a hagyományos létformákat, amelyek hozzájárultak a túléléshez, a fejlődéshez, az adott kultúra fenntartásához. Azt, ami értékes, át kell örökítenünk, sőt olyan mintaként kell bemutatnunk, amely univerzálisan járható utat jelöl bárkinek. Ha a tízeskultúra Székelyföldön működött, akkor annak lényegisége átvihető bárhová, ahol emberek és közösségek élnek, amennyiben megfelelően tolmácsolják annak aktualitását. Mi is lehetne ennek az aktualitása?

VAN VALAMILYEN FOLYAM, VALAMILYEN FELBUGGYANÓ LÉT-FORRÁS-TAPASZTALAT. ERRŐL KELL BESZÉLNI, EZT KELL ELMESÉLNI, EZT KELL MONDANI.

A képzelőerő fontossága

Minek annyit képzelődni? Mire jók a fantáziajátékok? Teljesen hibavalóság lenne? Nem! Az emberi gondolkodás szerves folyamatában játszik elengedhetetlenül fontos szerepet, **mert olyan képeket hoz létre,**

amelyek segíthetik a realitás megrajzolását. Mert a realitás, ami valójában velünk megesik, megtörténik, soha nem a nyers valóság, mert előtte legalább a félelem szintjén spekuláltunk már dolgokon, de nem csak a félelem létezik mint prevenció. Ugyanakkor el kell ismernünk, hogy még a félelem is segíthet nekünk, ha utólag be tudjuk építeni, el tudjuk rendezni a maga rendszerét, meg tudjuk magyarázni, értelmezni tudjuk, hogy képesek leszünk erre. Ez a legfontosabb, **hogy képesnek érezzük-e magunkat egyáltalán bármire, mi lehet ennek a titka?** Az, hogy élénk a fantáziánk, nem engedjük magunkhoz közel azokat a negatív és főleg sötét képeket, amelyek egyfajta erőként lehúzhatnak bennünket és valójában agyi aktivitásunkat bezárják, beszűkítik, határfokát is csökkentik. **Az élénk fantázia egyfajta védőhálóként, kiszűri azokat a potenciális veszélyforrásokat, amelyek az ember személyiségére leselkednek.** Ilyen például az, amikor hirtelen elszomorodunk, már nem is tudjuk, **hogy mi az oka, csak úgy jön!** Nos, ezeket nem tudjuk teljesen elkerülni, de élénk fantáziával menekülhetünk előle és beleélhetjük magunkat **olyan problémamegoldásokba, amelyek ugyan a jövőben várhatók, de valóságosak is lehetnek, amennyiben a körülményeket komolyan vesszük.** Tehát, az élénk fantázia nem egészen ostoba menekülés valamiféle rózsaszínű világba, amelyből aztán nincs visszaút. **Olyan szerkezet, amelynek van racionális pillére, van érzelmi töltete és van benne akarati faktor is.** Ilyen értelemben az élénk fantázia élő, a valóságra irányul, valamint azt megváltoztatni óhajtó magatartásmintaként határozható meg.

A racionalitás és az akarati rész mindig a valóságot reprezentálja, ugyanakkor az érzelem szabadságával el lehet játszani, mert elhiszük azt, hogy a „mi lenne, ha?” – típusú kérdést végig lehet járni büntetlenül

mentális síkon. És ez így van! **Valójában minden végigjárható, ha az a cél, hogy kikerüljünk valami olyanszerű rabságból, ami megkötöz bennünket, ami széttöri integritásunkat.** Létezik az a logikai módszer, amellyel ki lehet kerülni a béklyóból, a megkötözöttségből. Ez elsősorban azt jelenti, hogy önmagamat elfogadom olyannak, **amilyennek szeretném látni, érezni és tudni.** Legtöbbször itt van a baj, mert nem hisszük el, hogy mi

„... nem hisszük el, hogy mi is megérdemelnénk a kényeztetést, a szépséget, a boldogságot...”

is megérdemelnénk a kényeztetést, a szépséget, a boldogságot, aztán már eleve jöhet a negatív hatás, a gödör mélysége. Erre is ki lehet építeni egyfajta racionalitást, mert eleve ezt várjuk el az élettől: mi csak ezt érdemeljük, nekünk ennyi jutott! Tehát elsősorban az agyunkban zárjuk le azokat a lehe-

tőségeket, amelyek most már a valóságban létre sem jöhetnek, mert eleve mindig is ki voltak zárva. Ez a tökéletes bezártság, és érdekes ennek a racionalitása, mert mindig tetten érhető az érzelmi faktor és előbb-utóbb beismerjük, hogy van benne akarat is. Amikor bizonyos periódusokban szinte várjuk, hogy utolérjen valami negatív hatás, akkor milyen jól el lehet menekülni a valóság elől, ott vannak a már bevált racionális módszerek, az érzelemben az önsajnálát, az akaratban pedig az a vágy, hogy még legyen ilyen. Szinte paradox, mert valahogy úgy tűnik, mintha a szenvedést várná vagy kívánná az ember. Nos, talán nem teljesen ez a helyzet! Sokkal inkább arról kellene beszélni, hogy beteljesületlen vágyak gyükekeznek, majd átalakulnak valamivé, azért hogy kölcsönözzenek valamiféle emléket arról, hogy még lehetünk volna boldogok is. Ez a „lehetünk volna még boldogok is” – kijelentésben csak az a kérdés, hogy mikor is lehetünk volna? Ha tényleg volt valamikor időszáv erre, még akkor is, ha reménytelen

vonatkozásban – ez külön fejezet. Főleg azért, mert reális pillérhez köthető emlékek állnak rendelkezésre, és ezeket nem tudjuk meg nem törtéنتté tenni – bár lehetne!!! Miért is kellett megismerkednem veled? – típusú kérdésben az is benne van, hogy egy életen át fogom hordozni a keserű és reménytelen emlékedet. Eközben hogyan reagálhatnék még a másakra? **Igen-igen alkalmas időben ismertelek meg, szeretném, ha felfedeznéd azt, hogy milyen értékeim vannak, és közben én is odafigyelhetnék Rád, majd a közös gondolatok formálhatják a körülményeket és így aktív részesei lehetünk saját jövőnknek.** Kérdés: észrevettük-e, hogy az agyban kezdődik minden. Onnan erednek a dolgok! Mit is akarunk, hogy higgyenek rólunk? Mi a valóság? Soha nem érkezik nyersen az az információhalmaz, amit valóságként észlelünk. Ott vagyunk a befogadó oldalon azzal a szellemi kapacitással és nyitottsággal, amit valójában előre kidolgoztunk magunknak. Mivel tettük ezt? A képzelőerőnkkel! Vagy nem tettünk semmit?!

Amikor arról beszélünk, hogy létezik az önértékelés és az énkép fogalma, akkor rendkívül fontosak a példák. Ezek nélkül szinte nem megyünk semmire. Legtöbb esetben, amikor egy negatív önértékelésű ember hozzám fordul, akkor a következőt mondja: „Tudom, hogy ez nehéz feladat, lehet hogy én nem is tudnám megoldani, sőt biztos vagyok, hogy nem, így ahogy elnézem mennyire bonyolult és a tanár úr is eléggé szkeptikus és morcos velem, nem szól semmit” stb. Mi történik itt? Egyszerre több dolog is. Elsősorban az a helyzet, hogy a negatív önértékelésű ember nemcsak önmagát látja negatív módon és negatív fogalmakkal körbevéve, hanem ugyanúgy a környezetében élő emberekről sincs igazán pozitív véleménye. Miért van ez így? Azért, mert egyszerűen nincsenek pozitív fogalmai arra, hogy bármit is kifejezzon. Nem ismeri ezt a dolgot! Ő azt, ami pozitív, valójában negatív módon fejezi ki. Például azt várja tőlem,

hogyan elmondjam: „Nehéz feladat előtt állunk, azt hiszem, én sem tudom megoldani, talán próbálkozhatsz”. Ha negatívan megkapta az adagját, akkor nekivág, mert eleve kódolva van benne a kudarc, amit már eleve próbál feldolgozni, beépíteni saját személyiségébe, mint védekező mechanizmust, mint olyan mentsvárat, amelybe elmenekülhet, amelybe elbújhat, ha már elviselhetetlen a külső nyomás. Tehát a negatív önértékelésű ember, ha biztos abban, hogy a saját elővételezett kudarcát biztonságban tudja, akkor belevág bármilyen kalandba, mert tudja: ha nem sikerül a feladatot megoldania, akkor eleve ő már tudta ezt magáról! Elég nehéz kiráncigálni -főleg a lányokat- ebből a gödörből, mert annyira logikusan meg tudják magyarázni azt, ami szinte képtelenség. Milyen pozitív gondolatot mondhatnék? Ha azt mondom, hogy „Figyelj, te szép vagy, te okos vagy, te hihetetlenül leleményes vagy, te nagyon csinos vagy” és hasonlókat, nem fogja elhinni nekem, azt fogja hinni, hogy valamilyen hátsó gondolatom van, nem is mer arra gondolni, hogy esetleg igazam lehet (ehhez már túl negatív az önértékelése). Valami rossz szándék munkálkodik bennem, az is lehet, hogy bántani akarom őt önérzetében, méltóságában stb. s mindezt úgy teszem, hogy közben szépeket mondok róla, ami igazi gorombaság! Mit lehet ilyenkor tenni? Nem sokat! Talán meghallgatni, ha beszélni fog. De nem fog! Ugye ismerős? Az a tragédia, hogy mindenre van jól ellenőrzött tapasztalata és így meg is tud válaszolni, mert bántották, mert nem értékelték, mert hiába kínlódott olykor egy-egy dolog kapcsán, nem kapta meg azt az értékelést, amit kellett volna. El sem hiszi azt, hogy megtörténhet vele: szembejön valaki és azt mondja: „Nincsenek feltételek, nekem úgy kellesz, ahogy vagy!” Nem hiszi el, hogy ő még szerethető, valójában a lelke mélyén sajnálatja magát, egy kicsit elhagyja magát! Rossz a perspektívája, amit választott magának!

Rossz ez a látószög, erre mondanám azt, hogy nem vesszük észre a lehetőségeinket, nem használjuk ki az időt, nem fogjuk fel a minőségi idő értékét és szépségét, nem törekszünk arra, hogy megtervezzünk dolgokat. Ha ez a belátás megszületik, akkor szinte másodpercek alatt megváltozik az ember! Rádöbben arra, hogy megvan az ösvény, amelyen haladnia, lépkednie kell, amely még csak felvillant ugyan, de egyértelműen ott van, most még bele lehet kapaszkodni. Ugyanakkor azt is érzékeli, hogy holnap már bizonytalan lesz az egész, ezért az „itt és most” élménye kerül előtérbe.

Azt hiszem, arra kell ráébreszteni a negatív önértékelésű embert, hogy az ego-ján túl van még fontosabb dolog: a benne levő érték, amit hordoz, az istenképiség, a méltóság az a kincs, ami miatt érdemes élnünk és gondolkodnunk saját sorsunkról és a másikról is. Mindnyájunkban valahol legbelül ott lappang ez a negatív önértékelésű ember, csak fel kell fedeznünk, szembe kell néznünk vele. Ez létfontosságú, mert különben könnyen krízis-

„Mindnyájunkban valahol legbelül ott lappang ez a negatív önértékelésű ember, csak fel kell fedeznünk, szembe kell néznünk vele.”

helyzetbe sodorhat a negatív önértékelés elhatalmasodása. Beszélünk kell gondjainkról önmagunkkal úgy, hogy a másik ember, aki mellettünk van, ő is halljon belőle valamit. Ha mégis krízis-helyzetbe kerültünk, a másik ember jelenléte rendkívül fontos. **Bíznunk kell benne, mert ő tényleg tud segíteni rajtunk, legyen bárki is az. Le kell bontanunk az előítéleteket a másik emberrel kapcsolatban, hiszen lehet éppen ő az, aki valahol a megváltó eszköze lesz az én életemben. Ő fogja megmenteni az életemet! – ha így fogom fel, akkor teljesen megváltozik a perspektívám, főleg ha elfogadom a köl-**

csönösségen alapuló Én-Te viszony felcserélhetőségét. Így az is lehet: éppen én leszek az, aki őt fogom megmenti valamikor. Az idő valóban a lehető legrövidebb tényező ebben a kontextusban! Mire kigondoljuk, hogy milyen is lenne a másik ölelése, ő már lehet, hogy távol van! Nem azért, mert ő nem szeretne volna megtudni, hogy milyen a kölcsönösségen alapuló ölelés öröme, az ajándékozás pillanata, hanem mert egyszerűen nem jött létre a **szinkron-pillanat**. Ez az, ami olyan külső és belső tényezők együttese, amelyért sokat kell dolgozni! Fogalmunk sincs, hogy miként áll össze, de van olyan helyzet, amikor sikerül és van olyan, amikor nem! És olyan is előfordul, ami soha nem sikerül! Ez is ellentmondás, mert miközben sokat dolgozni időigényes feladat, azt is látjuk, hogy éppen az idő az, amiből kevés van. Valójában ide kell a türelem, ami sokszor talán a halálig tart! Vannak emberek, akik soha nem lesznek szinkronban, mégis leélik életüket, mert másként nem tehetnek. A remény távlatában élnek, miközben folyamatosan küszködniük kell külső és belső problémákkal. Elsősorban az aggodalom kerítheti hatalmába az embert. Mi is ez?

Elisabeth története

(egy képzeletbeli terápiás beszélgetés)

(A személy neve kitalált név, de a cselekmény valóságos konzultáción alapszik, ami 2008 és 2011 között zajlott.)

Elisabeth: Felhívta valaki a figyelmemet arra, hogy előbb-utóbb rendeznem kell a viszonyomat a szüleimmel. Nem értettem, hogy mit akart mondani ezzel, mert én úgy éltem addig: minden rendben van köztem és a szüleim között, sőt lassan megöregedtem és nagyszülő is lehetnék (nem vagyok, de korom alapján lehetnék). Idős szüleimet hogyan zaklassam i-

lyen irányított kérdésekkel? Emlékezzenek vissza arra, ahogyan viszonyultak hozzám gyerekkoromban? Butaság lenne és nagy trauma mindenkinek, fölösleges!

Én: Nem arról van szó, hogy az idős szülőket bármilyen traumának kitennék, de önmagunkkal mégis szembe kellene néznünk, mert bizonyára hordozunk magunkban nyavalyákat, amelyek akár a régmúltból jöhetnek, és ezekkel kezdenünk kell valamit! A pszicho-szociális minták öröklődnek, sőt ezek negatív értelemben is bevésszük az ember személyiségébe, cselekvésének hálóján fennakadnak beidegződések, előítéletek. Ezek nem minden esetben segítenek bennünket mindennapi életünk során. Szélsőséges esetben lebénítanak cselekvésünkben, ólomemberekké válhatunk. Ezért kérem, hogy mesélj a gyerekkorodról, fiatalságodról.

Elisabeth: Amerikában éltem nagyon sokáig, mivel 'érettségi után közvetlenül sikerült útlevelet szereznem és kijutnom az USA-ba. Ott bekerültem különféle közösségekbe, csoportokba, megtanultam néhány szakmát, voltam orvosi asszisztens, voltam üzletkötő, majd biztosító-ügynökként mehettem előrehozott nyugdíjba egy európai országban, de még dolgozom, ha kérdeznéd. Sokáig nem értettem és fel sem tűnt az, hogy időben is egyre távolodom a szüleimtől, egyre ritkábban jövök haza hozzájuk látogatóba. Eltelt közel ó év, amikor végül rávettél, hogy jöjjek haza és elhangzott a kijelentés: rendezned kell a szüleiddel való kapcsolatodat. De hát ez ostobaság, minden rendben van, beszélünk telefonon, ők drukkolnak nekem, én küldöm haza nekik a szokásos gyógyszereket stb. Akkor nem esett jól, de most már látom az értelmét annak, amikor mondtad, hogy nézzek a dolgok mögé: milyen történet van, amelyben így utólag is érezhetem azt, hogy a körülmények bármilyen összjátéka alapján, valahogy szerencsétlenül jártam, akár megaláztak, akár megsértettek, megbántottak. Van-e

ilyen? Hirtelen nem jutott eszembe semmi! Aztán persze, hogy igen! Sírtam is eleget ezen! Mert eszembe jutott az édesanyám: érettségi előtt álltam és valami miatt néztem a TV-t, ahol megpillantottam egy énekesnőt, akkori helyi sztárocskát, aki éppen énekelt. Egy pillanatra ott ragadtam, erre az édesanyám elég furán szólalt meg: belőled se lesz ilyen, ne izgasd magad! Abban a pillanatban omlott össze minden bennem és körülöttem! Ki kérdezte az anyámat, ki lett volna kíváncsi az ő véleményére – hát senki! Annyira rosszul esett nekem ez, most ennyi évtized után is, visszagondolva az egészre: fáj! És itt van előttem az öreglány, már nem is emlékszik a történetekre, sőt el kell mondanom, hogy nem egy ilyen eseten voltunk túl már. Az apám mindig rászólt, amikor hallotta, de most én is öreg fejjel, ahogy kezdem összerakni a képkockákat, érdekes módon, az az érzésem: mintha szándékosan kileste volna az anyukám, hogy csak ketten legyünk és ilyenkor vágott belém bármit (képletesen), vágott hozzám szavakat, epés megjegyzéseket. Nagyon szépen elemeztük ezeket és emlékszem, hogy rávilágítottál: talán az otthonról való elmenekülésem is ebből az állandó „tüskés” helyzetből fakadt. Nem éreztem magam jól otthon, pedig az édesapámmal mindig jókat beszélgettem, sokszor elmentünk együtt sétálni. Érdekes, a pasi-ügyeimet is inkább édesapámmal tudtam megbeszélni. Édesanyám – most így utólag – állandóan csak számonkérő volt. Folyamatosan bennem élt évtizedeken keresztül, hogy neki miért nincs unokája, miért nem mentem férjhez, miért maradtam egyedül?? Tudod, a szokásos témák! A magányról és mindenről, annyira bántott. Nincs karrierem, nincs családom, nincs senkim valójában és azok, akiket a legjobban szerettem (a szüleim), éppen ők vágják a fejemhez mindezt - sokáig fáj ez nekem. A lelkem mélyén nem tudtam megbocsátani nekik! Most már igen, de évekig büntudatom volt és képzel el, hogy

mivel párosult? **Éreztem, hogy megkötözve vagyok, egyszerűen le vagyok bénulva, csak ülök az ágyamon, nézem a falakat és bámulok a semmibe, senki nincs körülöttem, még csak az hiányozna, hogy valaki itt legyen velem, elviselni nem tudnék senkit. (Érdekes ez az érzés, elég tartóssá lett ez nálam! Talán ezért nem sikerült semmiféle párkapcsolatom.)** Ellentmondásban voltam: kellett volna valaki, de mégsem tudtam volna elviselni senkinek a jelenlétét, miközben visszhangzott bennem anyám szigorú hangja: neked ez sem sikerült! Hát ez voltam én! Aztán még jobban fájt az egész, amikor kiderült: a szomszédok fontosabbak anyukámnak, mint én, mert az ő véleményükre adott, és teljesen magánkívül volt, amikor a szomszéd srác megnősült. Már a végén vele akartak összehozni, képzeld el. Emlékszem arra, amikor adtál egy jó könyvet, még postáztad is nekem abba az országba, ahol akkoriban éltem, nagyon kedves voltál! A szülőkkel való kapcsolatáról volt szó, akkor abból sokat tanultam, hihetetlenül. El kellett teljen ennyi idő (6 év), hogy a helyére kerüljenek dolgok az életemben és a szüleimnek meg tudjak bocsátani teljes szívemből. Mert a jó szokások szerint én sohasem haragudtam rájuk, mindig tiszteltem őket, de a szívem mélyén bánat volt és bánat volt, ami olykor átment bénultságba, ólomállapotba. Nem tudtam mit kezdeni ezzel, olyan erősen tört rám olykor, hogy éreztem: teljesen el fog tiporni, meg fog ölni! Kitartóan írtad a leveleidet és ezekkel sokat segítettél nekem, még úgy is, hogy szégyenemre nem válaszoltam neked, szinte soha. A legnagyobb gondolatod az volt, amikor az öröklésre hívtad fel a figyelmet, a könyv is külön fejezetet szentel ennek, vagyis, hogy nemcsak genetikai öröklés létezik, hanem a pszicho-szociális minták is öröklődnek. Ekkor mondtad el, hogy jó lenne – persze diszkréten – egy kicsit kinyomozni az édesanyám gyerekkorát, hogy mi is volt ott valójában. Milyen

életük volt, esetleg megtudhatok-e bármit is a nagyszüleimről, dédszüleimről? Hát igen, ekkor jöttek a nagy dolgok és ezután tudtam elképzelni a saját anyámat mint magamat, akit észrevétlenül megaláztak, mert a nevelésbe az is belefért, ha éppen lekentek egy-egy pofont, mit számított az, ha éppen idegenek előtt zajlott a nevelés. **Ők hárman voltak testvérek, és ő volt a középső gyerek, aki több szempontból is érzékeny ponton létezik a családi körben, mert az első gyereket azért szeretik különösen, mert ő az első, az utolsót pedig, azért mert ő a kicsi. A középsőnek általában hallgatnia kell, dolgoznia kell, az anyját kiszolgálania kell, és főleg a kicsiért a pofonokat is ő neki kell begyűjtenie. Ha nem figyelnek erre oda, valahogy elkallódik a szeretet a középső gyerekeknél, nem rosszindulatból, hanem az élet adta ritmusból fakadóan, a bajok miatt. Ha baj van, akkor nincs idő a szeretetre.** Szegény édesanyám jó képességű, kiváló tanuló volt, orvosi asszisztens szeretett volna lenni, de senki sem értette őt. A nagyszüleim nem engedték továbbtanulni, teljesen ki volt szolgáltatva nekik, még egy szerencsétlen varróiskolát is alig végezhetett el, mert arra szánták, hogy otthon marad az állatok mellett, és a faluban talál magának fiút. Csak jött az apám, aki abba a faluba járt a barátaival, ahol élt az anyám, így aztán összejöttek, de a szülők nem akarták ezt a házasságot egyáltalán. Édesanyám mai napig nem tud erről beszélni, hogy őt bizony sokszor megalázták észrevétlenül, mert ez szinte természetesnek számított, mert a gyermeket nevelni és fegyelmezni kell. Igyekeztem beleélni magam az ő helyzetébe: az a kiszolgáltatottság, az a lelki nyomor és az az állandó fenyegetettség, hogy bármikor pofont kaphatott vagy szidást a fejére, bizony komoly traumaként hordozhatta tovább. Amikor elérkezett hozzám, anyaként nyilvánvalóan ösztönösen kivetítette az összes negatív élményét rám.

Mindent, amit nem tudott megvalósítani, egyszerre kaptam a nyakamba, ráfűszerezve a saját nyomorúságommal, hogy még anyának lenni is képtelen vagyok. Nagyon bonyolult és szövevényes kapcsolatom volt az édesanyámmal, most sem tudok mindenről beszélgetni vele. Ott vannak a lelkében azok a sebek, amelyek most már nem téphetők fel, mert teljesen félreértene, **azt gondolná, hogy bosszút akarok állni. Beleborzongok a gondolatától is.** Mit lehet tenni???

Én: Az imát ajánlanám ha tudnám, hogy hívő vagy. De erről nem beszélgettünk soha, talán katolikusként keresztelték, ugye? Később aztán megtértél, ha jól emlékszem. Nos, az imának van ereje, amennyiben elsősorban magadért mondd, a saját megnyugvásodért és aztán ez fog sugározni az édesanyád felé, amit bizonyára észre fog venni, érzéklni fog. A szemeiden fogja látni, hogy van ott valami, ami eddig még nem volt és kérdezgetni fog, hogy mi az? Ezt kell kívánnod türelemmel, hogy kérdezzen! Van-e ideje rá? Nem tudom, de biztos: neki kell kezdeményeznie! Imádkozni azért kell, hogy észrevegye rajtad a változást, ami után elkezdsz élénken érdeklődni. Az ima nekünk segít az empátiában és a sugárzásban. A lényeg, hogy ne kerülj ólomhelyzetbe, bémultságba, mert ha egyedül élsz, akkor ki fog rajtad segíteni? Több ezer kilométerről még én sem tudok kezet nyújtani. Talán nem árt az, ha kialakítasz magadnak napi rítusokat, amelyek segítik a napi élet szervezését, és közben az imaéletedet is irányítod.

Elisabeth: Igazad lehet, mert amikor imádkozom, akkor nyugodt vagyok. De előfordul olykor, hogy hirtelen tör rám a szomorúság, ez a bizonyos ólomállapot. Olyankor rántanám magammal az anyámat is, mindenkit, aki éppen a közelemben van. Ha lesz egy programom, akkor talán nem jutnak ilyen butaságok az eszembe. **Megfigyeltem, hogy amikor ólomállapotba kerülök, akkor egyfajta kettősség uralkodik el rajtam: egy-**

---

részt ott van a tehetetlenségem (látom a feladataimat, de képtelennek érzem magam bármire), másrészt pedig jól is esik nekem ez az egész, mert így egy kicsit sajnáltathatom magam. De ki előtt? Senki előtt, mert közben ezzel a magatartásommal teljesen elriasztok embereket, látod téged is teljesen felszámoltalak, mintha nem is lettél volna, pedig mennyi minden történhetett volna... És harmadik elemként mindig ráerősítek erre az állapotra azzal, hogy talán ezt érdemlem és szerencsés helyzetem van, mert így nem fogok senkiben sem csalódni. Saját magamat félttem saját magam előtt, miközben tudom: nem jó az embernek egyedül! De mi van, ha csalódni fogok? Hát ez az! Ezzel a viselkedésemmel szinte biztos, hogy minden pasit elriasztok magam mellől, el sem jutnak addig, hogy mellém kerüljenek, annyira távol állnak tőlem. Tüske van bennem, tudom, mindenkit startból kiszúrok egyszer-kétszer, aztán meglátjuk. Te elég kitartó voltál, mert elsősorban nem a nőcit láttad bennem, hanem a barátot, aki éppen szenved. Ezt köszönöm. A lényeg az, hogy többféle irányból rá lehet erősíteni erre az ólomállapotra, több irányból jöhetnek rá még nehezezzként problémák. Az az érdekes, hogy legtöbbször olyankor ér utol engem, amikor a legjobban mennének a dolgok, amikor kialakulna valami barátság. De én most már félek is a barátkozástól, tudod, megvan az én világom, ott minden a helyén van, képzeld el, hogy megjelenik egy pasi és elkezd rendezni körülöttem. Megbolondulnék, azt hiszem, pedig másik pillanatban vágyakozom utána. Ezt nem értheted.

Én: Nem, tényleg, mert pasik után nem vágyakozom.

Elisabeth: Ja, igazad van. Figyelj, végül eljutottam oda, hogy belátom: van a lelkemnek egy olyan szférája, amely egyelőre még ismeretlen számomra, de azt érzem, hogy sérült, gyógyulnia kell. Most már nincs idő

minden sebet feltépni, felidézni, megbeszélni, ezért imádkoznom kell, hogy olyan interakcióba kerülhessek elsősorban a szüleimmel, amikor majd ők látják: ezzel a leánnyal beszélünk kell, mert valami szép dolog történik vele és nem aggódik többé, nem nyavalyog, mint előtte. Békében élek most már, vannak emberek körülöttem, akik szeretnek és akiket én is szeretethetek. És ez a lényeg.

És ott történik a vacsoránál

– egy kiskatona visszaemlékezése –

25 évvel ezelőtt történt, amikor egy olyan romániai faluban örököttem teljesen felfegyverezve, ahol több, mint ezer kiló robbanóanyag került át a hadsereg tulajdonába az akkori nemzetbiztonsági szolgálattól. Ezt az ügyletet mint őrségre kivezényelt sorkatona kellett megélnem.

1989 december 22-én kerültünk ki a kaszárnyából teljesen önkéntes alapon, azért jelentkeztem, mert abban reménykedtem, hogy lesznek még ott magyarok. Hát így is volt, őket korábban választották ki, ők tudták, hogy hová kerülnek, mert eleve őket rendelték oda. Az volt benne a veszélyes, hogy a nemzetbiztonságiak állítólag különféle telefonhívásokkal fenyegették a hadsereget, hogy kijönnek a raktárhoz és bosszúból begyűjtanak nekünk. Buchin nevű faluról beszélünk, amely tíz kilométerre van Karánsebes városától és joggal féltünk attól, hogy ha ezer kiló robbanóanyag elszabadul, akkor a város lakosai is életveszélybe kerülnek. 1989 december 24-én visszavezényeltek a kaszárnyába, 25-én délelőtt elmehettünk szentmisére, telefonálhattam a szüleimnek, hogy minden a legnagyobb rendben van, élek és virulok, várjuk a segélycsomagokat a plébánián. Sokan imádkoztak értem, éreztem, hihetetlen erő volt bennem.

És ott történik a vacsoránál

Akkor még nem sejthettem, hogy bizony nagy szükségem van erre, mert december 25-től december 31-ig jött a földi pokol. Elfeledkeztek rólunk, mi ott rekedtünk Buchinban, nyolcan a kapitányunkkal együtt, aki eléggé bátortalan embernek bizonyult, amikor ténylegesen úgy tűnt, hogy direkt éles támadás ér bennünket. Élelmiszert sem kaptunk, a falubeliek jóindulattal fordultak hozzánk, különféle ünnepi étellel kínáltak bennünket, de az utasítás szerint mi nem fogadhattunk el senkitől semmiféle ételt, mert olyan hírek keringtek, hogy tömeges élelmiszermérgezés történt az országban. Már tudtuk azt, hogy vége a diktatúrának, a diktátor házaspárt elfogták, sőt december 25-én ki is végezték őket. Éjjel-nappal örködni kellett, mindössze két embernek volt lehetősége a pihenésre. Így három óránként két ember válthatta egymást, ennyi volt a pihenésünk, amúgy folyamatosan az erdő melletti lezárt raktár-zónában hat őrszemen keresztül vigyáztuk a helyet. Három nap után végül elfogadtuk a falubeliek étkét, pálinkáját, borát, süteményét. Közben időnként telefonon fenyegettek a nemzetbiztonságiak, hogy hogyan képzeljük az ő tulajdonuk lefoglalását? Két nap után meg is érkeztek, 28-án este későn. Olyan zöld színű autóval érkeztek, amely csak a hadseregnek lehetett, mégis valahonnan kerítették egyet maguknak. Gyanús volt az, hogy nem akarnak kiszállni az autóból, a betanított jelszavakat sem ismerik, de lövöldözni azt tudnak. Szerencsére sötét volt és sikerült elbújnunk a bokrok között. Imádkoztunk és kértük a könnyű halál kegyelmét, örültem annak, hogy beszélhettem szüleimmel és ők legalább jól vannak. Gondolkodtam, hogy van-e még valaki, akinek tudnia kellene a hollétemről? Aztán megnyugodtam, hogy ez így jól van, de ez nem tartott sokáig, mert halálfélelemmel és a tehetetlenségből fakadó kudarc érzésével nem tudtam mit kezdeni. Szétszéledtünk, mindenki a maga ösztönére hallgatva elbújt. Valamikor reggel felé hálát adtam a Gondviselő Istennek,

hogy csak egy töltényt kellett kilőnöm és azt is csupán figyelmeztetésként, s nem ember irányába. A nemzetbiztonságiak csupán ijesztésnek szánták az akciójukat, nem akartak áldozatot, de valahogy döbbenetes volt, mert azt hittük: ez most számunkra a világvége. Utólag bármit belemagyarázhatunk, a lényeg az, hogy milyen utóélete volt a történésnek? Ebben az utóéletben a trauma a kulcsszó! Valahogy reggel aztán megkerestük egymást! Gyerekkori barátom röpke öt nap után nem ismert fel, csak a hangom után lettem neki gyanús, hogy mintha ismernie kellene engem. Mi történt? Annyira lefogytam öt nap alatt, hogy a látványom nem győzte meg arról, hogy én lennék, csak a hangom lett számára egy kissé ismerős.

Föl sem fogtuk akkor, hogy mi történik velünk, utólag kezdtük megbeszélni, esténként, egy hónapon át, órákig ültünk egymással szemben és be nem állt a szánk, még a leghallgatagabb ember is folyamatosan mesélt. Életveszélyben voltunk, traumatizálódtunk, de valahogy a közösség ereje segített, mert szinte ösztönösen kezdtük mondani azt, ami történt, úgy, ahogy átértük. Közben vacsoráztunk, ez amolyan ráadás-vacsora volt, amit a tiszték megengedtek nekünk a hivatalos vacsora után. A hazai finomságokat ettük ebben a körben, ami hihetetlenül erős volt akkoriban: a fájdalom, az álmatlanság, a bánat és a tehetetlenségből fakadó keserűség hozott össze minket. Arra lettünk figyelmesek, hogy estéről-estére egyre többen gyűlnek össze az asztal körül és valahogy mindenkinek van valami mondanivalója, szinte ösztönösen mondják, mondják mindazt, ami velük megtörtént. Ezen a helyen 25-en voltunk magyarok a 75 román mellett. Különös volt az, hogy néhány román katona is csatlakozni kívánt ehhez a körhöz. Tegyük hozzá, hogy a vacsorák végén mindig énekeltünk, valahogy szertartás lett ebből és ekkor 1990 január első napjait, heteit írtuk Karánsebes határában, Sesu Rosu laktanyában.

Epilógus

Olyan történet ez, ami teljes egészében magán hordozza a közösségi segítségnyújtás ismérveit, jellemző vonásait. Mi is történt itt? Hirtelen életveszélybe kerültek emberek, egzisztenciális trauma érte őket, amelyben a veszteség-kudarcs érzet legdurvább fajtájával találkozhattak, s ez a saját halál-jelenség. Ilyenkor mi a megoldás, hogyan gyógyulhat ki ebből a traumából az ember? Szinte ösztönösen jönnek össze egy asztal körül, persze azért, mert érintettek a bajban. A lényeg azonban a következő, ami általános jellegű, így mireánk is érvényes lehet: szükséges egy kisebb-nagyobb közösség, ahová elbújhatok, ahol elmondhatom a bajt, ahol el-sírhatom magam, ahol tudhatom, hogy megértenek engem, szeretnek. Lát-nunk kell azonban, hogy mindez így önmagában túl nyers lenne, túl kemény ahhoz, hogy elviselhessük, és ne legyenek benne félreértések. Ezért fontos a dekoráció, kellene a szertartások, kellene a finom vacsorák és kell a közös éneklés mint vigasztalás. **A lényeg itt az ismétlés, az a tény, hogy bármikor, bármilyen körülmények között összehozhatom azt a közösséget, amely engem meghallgat. Ez kell legyen a reménységem, hogy mindig, bárhol a világban léteznie kell néhány embernek, akikkel le tudok ülni, és akikkel meg tudom osztani a kenyeremet és érzéseimet.** Kü-

„...egy idegen is lehet olykor az apám vagy az anyám helyettesítője, amikor krízishelyzetben beszélgetésre van szükségem.”

lönös érzés az, ha közvetlen családtagokkal élhetem meg ezt a közösséget, amit nagyon meg kell becsülnünk, de el kell fogadnunk, hogy akár egy idegen is lehet olykor az apám vagy az anyám helyettesítője, amikor krízishelyzetben beszélgetésre van szükségem.

Az Isten szeretet, de hogyan működik? A legtisztább módon úgy működik, hogy az emberi természetre építve, esélyt kínál mindenkinek a kommunikáció különféle fajtáira. A közös asztal körül összegyűlni és beszélgetni a lehető legősbibbi emberi kommunikációs forma. Ezt folyamatosan gyakorolni kell és a köröket érdemes szélesíteni, másokat bevonva, önmagunkat ajándékként felajánlva. Így lehet gyógyulni, miközben másokon látjuk, hogy gyógyulófélben vannak! Ezt kívánom mindannyiunknak!

A közösségi kreativitás módszertana

Minden próbálkozás mellett, a legnagyobb kihívásnak tűnik kisebb-nagyobb csoportok számára felvillantani a kreativitás lehetőségét, megélni a benne rejlő alkotó energiák mozgását, a gondolkodás kölcsönösségét. Úgy gondolom, hogy 2014 júniusában történt valami Csíkszeredában az első Kreatív Hétfégre című rendezvényen, amelynek közvetlen munkatársaim mellett főszervezője lehettem. Az alábbiakban a Csíkszeredai Sapiientian létrejött Mentálhigiénés Munkacsoportnak az éves beszámolójából olvashatók részletek. Innen látható az a gondolkodás-módszertan, ami akár sajátos logikai szemléletnek is nevezhető. Ez az, ami jellemző.

A KREATÍV HÉTVÉGRE CSÍKSZEREDÁBAN – PROJEKT TÖRTÉNETE

Első perctől kezdve azt mondtuk, hogy olyan rendezvényről lehet szó, amely az alábbi szempontoknak felel meg:

1. Kimozdítja az embereket a saját otthonukból, tehát valamilyen közösségi rendezvényre kell gondolni, ebben az esetben egy hétfégre.
2. A szervezés, lebonyolítás nem jelenthet anyagi terhet senkinek.

3. A szervezők kizárólagos felelőssége a helyszín biztosítása és az előzetesen egyeztetett hirdetés újságban, interneten stb. A személyes meghívás a leghatásosabb.
4. A szervezők saját baráti köreikben kereshetnek szponzort. Nagyon jó, ha van a háttérben valamilyen intézmény, jelen esetben a Sapientia EMTE. Rendelkezésünkre állt ingyen a teljes infrastruktúra.
5. A rendezvény szereplői kizárólag helybéliek vagy környékbéliek, illetve innen elszármazottak. Olyan emberek, akik a maguk körében népszerűségnek örvendenek. Saját kreativitásukról szívesen tesznek tanúbizonyítást mások előtt. Mindezt megteszik ingyen, abban a reményben, hogy másoknak is örömet okozhat a produkciójuk, gondolatviláguk.
6. A szervezői munka kreatív jellegű tanulást jelent, vagyis bármilyen nem várt esemény, kötelező módon tanulság marad a következő szervezői munkára.
7. A szervezői munka nyitott és bővíthető emberekkel, amennyiben részarányosan felelősséget vállalnak a felajánlott produkciókért.
8. Minden évben legalább egyszer érdemes összegyűlni, de könnyen előfordulhat, hogy akár többször is. A város nagyságától függ, az előzetes felhívások alapján.
9. Az emberi életet a kisgyerekkortól egészen az idősorig bemutató kreatív „dolgok” az alábbi szekciókban válhatnak valósággá: a. Bábo-sok, b. Gyöngyfűzés, kreatív matematika, c. Életünk értelme – fiatalok által tartott előadás saját segítő tapasztalat alapján, d. Pályaválasztás, pályamódosítás – pódiumbeszélgetés életutakról, fiataloknak, e. Korábban születettek csoportjának saját kreatív produkciója, f. Kortárs alkotói tevékenységek, csoportok bemutatása, bemutatkozása, g. A zene kreatív világában (bemutatkoznak a helyi erők, akik szívesen tesznek tanúbizony-

ságot saját alkotói zenei tevékenységükről.)

10. Mintának kell tekinteni azt, ami értékes. Ez azt jelenti, hogy jövőre úgy kell megszervezni, hogy ez az érték-tipológia benne legyen. Ez azt is jelenti, hogy valamilyen szakmai csoportosuláshoz csatlakozni kell, amely az emberi élet védelmét szolgálja preventív módon, mert hiszen közösséget építünk és az elidegenedés ellen küzdünk. Ezt a gondolkodás-módszertant kívánjuk átadni bárkinek, azzal a megjegyzéssel, hogy elsőként Csíkszeredában valósult meg ez az elmélet a gyakorlatban. Ezért joggal mondjuk, hogy ez egy minta-projekt.

Következtetések

A Csíkszeredai Kreatív Hétvége 2014 június 28-29-én került megrendezésre a Csíkszeredai Sapientia épületében. Első rendezvény volt, amelynek minden egyes produkciója értékes minta. Ezek közül néhányat felsorolunk, amelyeket minden bizonnyal a következő évben szakszerűen kidolgozva mutatunk be: 1. „*Tanúságot tesztek!*” – pályázatot hirdetünk olyan fiatalok számára, akik valamilyen önkéntes munkát vállaltak már, elsősorban elutaztak nagyon messzire, hogy feltegyenek önmaguk számára az élet értelmére vonatkozó kérdéseket, majd hazajöttek és most szívesen beszámolnak élményeikről. 2. *Kreatív írásmódszertan* nemcsak fiataloknak (tervezett kurzus, ami őszől indulna a Sapientián, és nemcsak egyetemistáknak), 3. „*Farkas Gyöngyi irodalmi pályázat*” a Hargita megyében élő nyugdíjasok számára.

Szakmai szervezetként a Magyar Mentálhigiénés Szövetséget jelölénk meg, amelynek elnöke, Buza Domonkos, tud a csíkszeredai kezdeményezésről. Célunk, hogy tevékenységünk, mint interdiszciplináris munka-

Következtetések

---

munkafolyamat, kapcsolódjon az elidegenedéssel szembeni küzdelemhez, akár nemzetközi kontextusban is (vö. www.fightdepression.com európai szintű kezdeményezés és ennek magyar nyelvű kiadása a www.ifightdepression.com/hu). Helybéli erőforrások minden bizonnyal rendelkezésre állnak, sőt emberek motiválhatók különböző, jól körvonalazott tevékenységekre, illetve kiterjesztett szervezői munkára.

AZ ÉN-TE RELÁCIÓ MÓDSZERTANI PERSPEKTÍVÁJA

Az alábbi kérdések tehetők fel az én-te reláció perspektívájából: nincs-e valamilyen közös gyökere a problémáknak, azoknak a mentálhigi-énés kudarcoknak, amelyekkel nagyon nehéz megküzdenünk? Szinte naponta születnek újabb és újabb szindrómák. Ebben az elvként kezelt én-te relációban már a kisgyermek szinte ösztönösen elsajátítja azt, hogy kötelező módon jelen van a másik ember. Mit is jelent ez a dolog? Hol vannak a kapaszkodóink ebben a tekintetben? Elsősorban annyit mondhatunk, hogy az ember mint személy a Biblia Istenének képmása, és ehhez tartjuk magunkat. Eddigi ismeretünk alapján, ez a legmagasabb szintű meghatározása az emberi lénynek. Ez a definíció is a viszony-jelleget hangsúlyozza, a kapcsolat a lényeg. Az én-te relációban a közösség iránti szükséglet fogalmazódik meg különféle formákban és dimenziók-

„Az én-te relációban a közösség iránti szükséglet fogalmazódik meg különféle formákban és dimenziókban.”

ban. Bármilyen formában és dimenzióban a következő gondolati mozgásnak kell érvényesülnie: *tisztelem a másikat, egyrészt mert Isten képmása, másrészt pedig ugyanazt a tiszteletet várom vissza tőle. Ez engem inspirál, segít az úton, éppen ezért amikor a másikon segítek, valójában magamon (is) segítek.* Az önmagunkon való segítség legklasszikusabb formája ez, amely a kölcsönösségen alapszik. A kultúránk nagyon sok szép példát tár elénk ezzel a témával kapcsolatban. Vegyük csak azt, amikor azt olvassuk a Bibliában, hogy Isten Országá köztetek van, akkor elsőként valami hasonló dolognak kell megtörténnie, ez egyfajta feltétel. Valójában ez a

gondolat az, aminek el kell terjednie. Az emberek közötti kapcsolatok formáit és egyéb vonatkozásait nem értékelhetjük semmiféle szempontból, pusztán annyit mondhatunk el, hogy bármilyen kapcsolatban az én-te relációnak mint elvnek érvényesülnie kell. Minden oktatási háttéranyagban meg kell jeleníteni ezt az elvet, mindenütt beszélni kell róla, hogy szinte természetes legyen. Ez jelentheti a preventív gondolkodásmód kiindulópontját.

A legtöbb probléma nyilvánvalóan helyreállítási feladatot jelent, olyan gyógyulási folyamatot, amelyben el kell juttatni az embert valamiféle belátásra. Ebben a belátási folyamatban mindenki kizárólag önmagára számíthat, mégis lehetőségünk van segíteni különféle oktatási projektek által, akár négy szemközti, akár kiscsoportos keretben. Ennek a segítségnyújtásnak a tartalma az a **közösségi kreativitás**, amely messze túlmutat az egyéni próbálkozásokon, amely előre nem látható mozgáso-

„Az a különös helyzetünk van Erdélyben, pontosabban Székelyföldön, hogy fellelhető még valamiféle természetes gondolatosság a közösségi élet fontosságáról.”

kat generálhat. Attól függ az egész történet, hogy éppen hányan vesznek részt benne. Nyilvánvaló, hogy bármilyen közösségi próbálkozás akkor működik, ha jól behatárolt empirikus kontrollja van. Folyamatosan tudnunk kell, hogy miért is gyűltünk össze, közös gondolkodásunknak mi is a célja? Ha a játék, akkor legyen a játék! Ha

a gyógyulás, akkor legyen a gyógyulás! Minden esetben szemünk előtt kell lebegjen egyfajta célkitűzés, egyébként számunkra is érthetetlen zsákutcákba torkollhat az egész összejövétel. Ez minden esetben mesterseges kontrollt jelent, mert elérhető bármilyen városi létformában. Az a

fellelhető még valamiféle természetes gondolatiság a közösségi élet fontosságáról. Ezt nevezzük tízes kultúrának. A legújabb kutatások arról tanúskodnak, hogy sajnos ez is eltűnik hamarosan! Nos, annyit tehetünk, hogy a tízesek meglévő értékeit dokumentáljuk és természetes empirikus kontrollként működtetjük a közösségi kreativitás gyógyító folyamatában. Mit jelent ez? Az általunk beindított közösségi projektek számára a székelly falutízesek jelentik a mintát. Azaz a tízesek által átörökített értékvilágot próbáljuk közvetíteni azok számára, akik valamilyen formában részt kívánnak venni általunk szervezett közösségi programokban. Megítélésünk szerint a székelly falutízes kultúra mutatja meg számunkra egyértelműen a közösségi élet gyakorlatának ma is fenntartható értelmét. Ez a bizonyítéka annak, hogy a közösségi élet értékes és értelmes dolgot jelent. Különösen is pozitív hozadéka van annak, hogy éppen itt közvetlen környezetünkben ezek még léteznek és látogathatók. Hús-vér emberek élnek elérhető távolságban tőlünk, akik hordozói még valami olyasféle hagyománynak, ami a múltból üzeni: a közösségi életnek van értelme!

Mert mi a motivációs háttér?

Hogyan jutunk el odaáig, hogy az én-te relációt logikai alapelveknek tekintsük? Mi az alapja ennek a gondolatnak? Azt kell mondanunk, hogy civilizációnk a technológiai fejlődésben, folyamatosan termeli az individualizáció jelképeit. A városi életforma az elidegenedés egyértelmű példája, úgy tűnik, hogy valahogy az ember „elfelejtett” valamit abból, amit ma már én-te relációnak nevezhetünk. A hamis gondolatok és meggyőződések világában sok esetben úgy tűnik, mintha állandó uralkodói lennénk annak a világnak, amit úgyszintén hamis meggyőződéssel vélünk

Mert mi a motivációs háttér?

---

a magunkénak individuális módon. Az a különös, hogy életünkben általában bekövetkeznek előre nem kalkulálható helyzetek, ezeket nevezhetjük egzisztenciális krízis-helyzeteknek. **Hirtelen halál-jelenség, betegség állapota vagy bármiféle csalódottság érzése** ugyanolyan vagy hasonló **kudarchelyzetnek tekinthető**. Megszűnik hirtelen a racionalitás, megszűnnek a trükkök és ilyenkor döbbenünk rá: egyedül maradtunk, valójában senkink nincsen. És ez a belátás juttathat el bennünket az én-te reláció fontosságára. Hiányzik valami vagy valaki, nem tudjuk, csak sejteni lehet, hogy ha nem találjuk meg, akkor végérvényesen összeroppanhatunk, megbetegedhetünk. Tehát történik valami a környezetünkben, amire soha nem lehetünk kellőképpen felkészülve. Mi persze rádöbbenünk arra, hogy valami hiányzik a gondolkodásunkból, valami biztonsági csatorna, ahol elengedhetem magam, ahol megnyugodhat a lelkem, a testem. Feltételezhető, hogy minél előbb ráébredünk az én-te reláció mindennél előbbrevalóságára, mert hogy ez logikai alapelveként működik, annál inkább elkerülhetőek vagy akár gyógyíthatók a különféle lelki problémák. Hogyan ébredhetünk rá

„A szeretet parancsa az én-te reláció legeredetibb példája.”

erre? Alapvető szövegek alapvető mondanivalóit kell keresnünk. A lehető legegyszerűbb módon a Biblia szövegei ilyen jellegűek. **A szeretet parancsa az én-te reláció legeredetibb példája.** Az emberek akkoriban még tudták, hogy ez nagyon fontos dolog. Ma már ki kell mondanunk: a Biblia-olvasás elsősorban terápiás célkitűzés, illetve a preventív gondolkodás, a megelőzés eszközét jelenti mentálhigiénés szempontból. Ennek a módszertanát is ki kell dolgozni. Ha egy szentbeszéd nem veszi figyelembe ezt a terápiás célkitűzést, akkor szinte fölösleges vagy idegesítő, s így aztán éppen káros is lehet. Bármilyen jellegű szöveg vagy

történet visszavezethető a bibliai szövegek vagy történetek némelyikére, még akkor is, ha ellenkező irányt mutatnak. Logikailag az én-te reláció szempontjából teljesen letisztázható bármilyen szöveg, és beilleszthető a Biblia világába. Erre kell egyébként törekedni minden szövegértelmezésben. Ha ezt tesszük, akkor joggal remélhető a terápiás célkitűzés.

Az én-te reláció mint keret

Az én-te relációt mint elvet tehát érdemes általános jellegűnek, kultúránk egyik legnagyobb értékének tekinteni. Ilyen vonatkozásban a világ értelmezése és benne a mi történetünk akkor lehet teljes, ha tükröződik benne ez az elv. Jó lenne találni olyan alapszövegeket, amelyek tényleges mondanivalót hordoznak. A legüdvösebb dolog, ha a saját történetünk a Biblia valamely történetéhez viszonyítható, ez még akkor is jó, ha éppen ellenkező előjelű. A lényeg az, hogy valamiféle kapcsolat van kialakulóban, ami elsősorban intellektuális küzdelem, de nem maradhatunk egyedül soha. A kereszténység nem jelenthet magányos életet. (ld. 39. oldal – Kegyelemtan) Ezért kell közösségben szöveget alkotni, szöveget értelmezni, bibliai történeteket olvasni. Ennek módszertanát is ki kell dolgozni.

Az én-te reláció fontossága

Ez a reláció mindenütt felfedezhető. Ott van a keresésben, ott van a nyugtalanságban, ott van a hiány érzetében, ott van a másikról alkotott képben. Ha reális módon nem jelenik meg, akkor fantáziánk által válhat elérhetővé oly módon, hogy funkcionális lesz tőle az életünk. Végére is

ez a lényeg! Küzdjünk, dolgozzunk de végül el kell jutnunk valamiféle harmónikusan működő állapotba, amely önmagában szabályozó rendszerként léptet elő bennünket a szociális térben. Alkotásra vagyunk ítélve ilyen értelemben, de elsősorban agyunkat kell szabályoznunk, majd lelkünket kell harmóniába állítanunk. Ezt kell elérnünk a logika eszköztárával és a kreatív gondolkodás technikáival. Több évtizedes konzultációra van szükség ahhoz, hogy megfelelő következtéseink legyenek és ezek akár tudományosan is mérhető adatokká váljanak.

Minden kreatív gondolatban valahogy ki kell fejeződnie az én-te reláció eredetiségének. Ez pedig az ember-Isten kapcsolat mintája, hiányából fakadó sóvárgás. Ha ez így igaz, akkor lelki-szellemi értelemben ennek a relációnak a helyreállításával hozzájárulhatunk a gyógyuláshoz mint egyfajta harmónikus állapot kialakításához. Külső tényezőkről is beszélnünk kell, azokról, amelyek az ember közösségi mivoltában játszanak szerepet. Még akkor is beszélni kell ezekről, ha csak emlékképek formájában „léteznek”. Adott közvetlen környezetünkben, Székelyföldön a tízeskultúra. Az ember életének három fontos stációját tekintik rendező elvnek: születés, házasság, halál. Ezek azok a mérföldkövek, amelyek a legmeghatározóbbak az emberi életben. Néhány faluban még kézzel fogható valóság ez a kultúra 2014-ben. Rekonstruálható, szülők és nagyszülők emlékezte révén, felidézhetőek azok a pontok, amelyek a kapcsolatok ápolása szempontjából fontos. Ilyen értelemben kell beszélni a lelki tízesekről, vagyis arról a folyamatról ahogyan elindulunk visszafelé saját gyökereink irányába, ahogyan előkerítjük közelebbi-távolabbi rokonaink elérhetőségét. A lelki tízes első megnyilvánulása az, amikor eszembe jut egy régen látott ember, akihez gyerekkori emlékek fűznek. A születéshez való visszaugrás megmutatja a gyökereinket. Ehhez a kérdéshez való vi-

szonyulásunk már a legelején sok mindent letisztázhat bennünk. A házasság mint életszövetség általában ideje korán bomlik fel, úgy tűnik, hogy ez is az elvilágiasodás, elidegenedés számlájára írható. Legtöbb lelki seb innen származik. A halállal ugyanakkor az a helyzet, hogy érdemes átgondolni: ez a hazatalálás legkonkrétabb motívuma, amellyel sokak számára lehetünk jó vagy rossz hatással. Nem kell nagy képzelőerő ahhoz, hogy elgondoljuk egy nagyvárosban élő magányos férfi vagy nő halálát. Valójában a halál-jelenség belátása az, ami a lelki tízest felszínre hozza és valahogy az én-te reláció irányába vonzza az embert. A keresés fázisa ezt jelenti. A lelki tízes legalább annyit jelent, hogy tudom honnan, kiktől származom és bármilyen nagyvárosban élve, ismerem az utat visszafelé a gyökerek felé, mert újra kapcsolatba léptem azokkal az emberekkel, akik segítenek ezen az úton. Ezért látnunk kell, hogy többféle értelemben beszélhetünk a lelki tízes tételezéséről. Könnyen lehet, hogy olyan minta ez, ami az én-te reláció kelyhének tekinthető, olyan egyértelmű keretnek, ami éppen kulturális örökségünkből fakadóan itt van jelen. Évtizedekig lehet ezzel foglalkozni!

Addig is maradjunk azzal a reménnyel, hogy használható gondolatainkat jó megosztanunk egymással!

A barátság és a józanság jegyében várom azokat, akik hozzám fordulnak és a logika eszköztárában bízva, kimozdulnak saját kis világukból, majd a közös alkotás folyamatában eljuthatunk egy rövid belátásra: történt valami velünk! Most már jobb!! Kreatív módon, a logika eszközeivel, a mentálhigiéné világában nyugvópontra juthat gondolkodásunk.

Függelék

**AZ ÉRVELÉSRŐL MÉG
NÉHÁNY SZÓBAN**

Az érvelésben fontos a bizonyítás ereje, ami külön érdeme lehet a következtetésnek. Bizonyítások hiányában, az érvelések lógnak a levegőben és ezeket általában szofizmáknak nevezzük. Ha valaki önhibáján kívül okoz félreértést, akkor paralogizmusról beszélhetünk. Ezek általában nem okoznak nagy bajt, mert utólag tisztázható minden tévedés. A probléma akkor kezdődik, amikor szándékosan akarnak átejtetni és jól megfogalmazott technikával igyekeznek meggyőzni valamiről. Ez a tulajdonképpeni szofizma.

NYELVI SZOFIZMÁK

A nyelvi szofizmák

Elsőként beszélhetünk a kétértelműség szofizmájáról, amikor egy következtetésben, az egyik legfontosabb fogalmat (mediusz) – ami valójában a híd szerepét töltené be két kijelentés között, egy harmadik kijelentés megszületése érdekében – nem egyértelműen használjuk. Homályban hagyjuk azt a fogalmat, ami tisztázhatná a lényegét a következtetésben is ha tájékozatlan a kommunikációs partner, akkor észrevétlenül csúszik bele a csapdába. Pld. Felső tétel: A körte egy világítótest. Alsó tétel: A körte egy finom gyümölcs. Következtetés: A finom gyümölcs világítótest.

Másodszor megemlítjük az amfibóliát, ami a bizonyítás vagy cáfolat azon hibája, hogy mondattanilag kétértelmű a mondat szerkesztés a központosítás hibája miatt. Hová tesszük a vesszőt – klasszikus hibája ez. Pld. A Fradi mondják az Újpestiek idén megszerzik a Kupát. Attól függően, hogy hová kerül a vessző, elnyerheti a Kupát a Fradi, vagy elnyerheti a Kupát az Újpest.

Harmadszor a hangsúlyeltolódásról vagy népszerű elnevezésén csúsztatásról beszélhetünk. Ebben az esetben nem szabatosan használjuk a kifejezéseket vagy hibásan hangsúlyozzuk, ezért válik a bizonyítás érvénytelenné. Ez általános jellemzője a nyelvi szofizmáknak. Több visszaélés származik ebből. Pld. A Biblia szerint, ha megütik jobb arcomat, akkor oda kell tartanom a bal arcomat is. Igen, de Józsi nem ütötte meg az arcomat, ezért megverhetem őt.

Nyelvi szofizmának számít az is, amikor a következtetésben a mediusz először gyűjtőfogalomként, másodsor pedig önálló fogalomként szerepel. Például, amikor feldicsérjük egy focicsapat teljesítményét és ebből helytelenül következtetünk arra, hogy akkor a csapat összes tagja kiválóan mondható. Az egyes és többes szám nem következetes nyelvi használata is okozhat komoly félreértést. Hamis kiterjesztéssel úgyszintén félrevezethetjük beszélgető partnerünket. Például, egy repülőgép több üzemanyagot fogyaszt mint egy autó. Ebből pedig arra következtetünk, hogy az összes repülő többet fogyaszt az összes autónál. Ezt egy Marslakó még el is hinné, amíg nem tájékoztatnák őt arról, hogy jóval több autó van mint repülőgép.

Külön fejezetként szokták emlegetni a hibás kör szofizmaít. Ide tartoznak a sorozatos ismétlések, a túlbonyolított kérdések és a körkörös kifejezések. A sorozatos ismétlés lélektani hatást provokál a másik emberben, amikor a következőket szajkózzák: az ember fejlődésének kizárólag feltétele az a dolog miszerint fejlődni kell és ezért a fejlődés rendkívül fontos tényező, tehát hangsúlyoznám még egyszer, a fejlődés szükségszerű voltát, mert fejlődés nélkül nincs semmi. A lehengerlő beszédű emberek olykor besétálnak ebbe a csapdába, a politikusi beszédek is tele vannak ilyenzerű szofizmákkal. Redundanciának is nevezzük őket, amikor már túl sok a fölösleges szósz.

Körkörös kifejezéseket használnak azok az emberek, akik el akarják hitetni, hogy amit be kellene bizonyítani, az már régen bizonyított. Ebből születnek az előítéletek és a sztereotípiák. Ezek leegyszerűsített képzetek általában emberekről, nemzetekről, kisebbségi csoportokról. Ma már ritkábban hallhatunk és olvashatunk ilyen jellegű nyílt szövegeket, mert bírósági pereskedés lett a vége. Sokkal rejtettebb formában mégis

tetten érhető, amikor szándékosan fogalmaznak úgy, hogy a másik félre-
értse vagy egyáltalán ne értsen a szövegből semmit. Ilyenkor védekezni
is tud az illető, mert előállhat, hogy éppen idézett valahonnan és ezért
ő nem tehető felelőssé. A roma-ellenességet ma már nem mondják ki
egyértelműen, mert ez nem salonképes, ugyanakkor vannak olyan sza-
vak és egyéb nyelvi jelek (helyi zsargonok), amelyek egyértelműen az
adott etnikummal kapcsolatos előítéleteket hordozzák. Az adott település
jellemző koordinátáit felhasználva lehet minősíteni bárkit és bármit. Kön-
nyen kiprovokálhatják belőled azt, hogy te is állást foglalj. Figyelj oda,
hogy mit kérdeznek tőled és főleg milyen fogalmakat használnak. Ha úgy
látod, hogy többértelmű kifejezésekről van szó, akkor nyugodtan vissza-
kérdézhatsz, az sohasem szégyen. (Ezzel időt nyersz, levegőhöz jutsz és
reagálhatsz helyesen!) Ilyen jellegű technikának számít a túlbonyolított
kérdés. Olyan kérdést tesznek fel, amiben eleve már benne van a válasz
is mint előítélet. Pl. A Rolex karórád a havi 200 dolláros jövedelmedből
származik? Ha éppen pénzlopásról van szó, akkor ezzel a kérdéssel,
valójában első számú gyanúsítottként vagy számon tartva, amennyiben
megpróbálsz rá válaszolni. A legjobb ilyenkor valamilyen időhúzást al-
kalmazni, amíg eszünkbe jut valami értelmes dolog, bevethető a kérdésre
kérdéssel válaszolni technika. A kérdésre ilyenkor lehet kérdéssel vála-
szolni! Pl. Miért kérdezed? Stb.

Nagyon fontos még tudnunk, hogy a mindennapi kommunikáci-
óban, a leggyakoribb hiba az, amikor témát váltanak a felek. Akkor
csapnak be, ha nem vesszük észre, hogy mikor is történt és hogyan is tör-
ténhetett ez az elterelő hadművelet. Már a középkorban vizsgálták ezt a
dolgot és már akkor feltételezték, hogy ennek a hibának két formája van:
tudatlanságból és szándékos csúsztatással. Szinte végtelen formákban és

lenhet fajtákban jelenhet meg ez a szofizma. Összefügg azzal a szóbeli közlést kísérő jelenséggel, amit metakommunikációnak nevezünk. Ez közlés a közlésről. Azokról a kísérő jelekről van szó, ami az arcizom-mozgásokban, a taglejtésekben, a hangszínekben és a távolságban mérhetőek le. Ezek gerjeszthetik és variálhatják a szofizmákat, főleg ha le kell tagadni valamilyen tényállást, éppen hazudni kell. A metakommunikációs jelzések hitelesebbek a verbális közléseknél, mert a testünk nem hazudik, illetve ha ezt teszi, akkor egyértelmű jelzéseket bocsát ki. Számodra most, ami a legfontosabb, az lenne hogy figyeld mennyire van összhangban a másik ember szövege a viselkedésével.

Klasszikusan feljegyeztek néhány konkrét példát, aminek nevet is adtak az évszázadok során, melyekről jó tudni!

Argumentum ad hominem – ez egy gyűjtőnév, amely a tények helyett az emberi faktorra való hivatkozást lépteti életbe. Többféle ad hominem szofizmat ismerünk.

Abuzív ad hominem érvelés – az, amikor önkényesen nem a másik ember érveit vesszük figyelembe, hanem annak jellemét vagy valamilyen gyenge pontját hangsúlyozzuk. Pl. éppen te beszélsz nekem a közerkölcsök romlásáról, amikor te magad is az alkohol rabja vagy.

Helyzethez kötött ad hominem – az, amikor azt mondjuk, hogy a másik fél állapotbeli helyzete miatt képtelen belátni az igazságot. Pl. a románok, balkáni szokásaikat, saját maguk úgy sem érthetik meg, mert ők is balkáni népnek számítanak.

Te is (tuquoque) ad hominem – az, amikor visszadobjuk a labdát. Pl. mit akarnak a romániai magyarok, ők sem érthetik a balkáni szokásokat, mert ők is Romániában élnek. Miről beszélnek? (Fontos megjegyzés: előfordulhat, hogy ezek a szituációk csakugyan rele-

vánsan előhozhatók és akkor nem számítanak szofizmának. Inkább a jelen-ség felnagyításáról beszélünk, amikor túlzásszerűen következtetünk.)

Argumentum ad ignorantiam (a nem tudásra való hivatkozás érvelése) – két típusa van ennek. Az első, amikor valami igaz, mert nem bizonyította be senki, hogy hamis. A másik pedig ennek az ellenkezője. Hamis előreugrás-nak is minősíthető, mert előbb tisztázni kellene, hogy mi a tárgya annak, amiről be kell bizonyítanunk az igazságot.

Argumentum ad verecundiam (szerénységre való hivatkozás) – az, amikor a nálunknál nagyobb tekintéllyel rendelkező ember véleményét feltételek nélkül elfogadjuk. Előfordulhat az a helyzet, amikor ez nem szofizmus, de ennek is megvannak a szempontjai: objektíven (hitelesen) kell idézni a szaktekintélyt, össze kell vetni más, hasonló tekintélyekkel, a kellő kritika lehetőségét fenn kell tartani.

Argumentum ad populum (népszerűsége való hivatkozás) – az, amikor a közvéleményt hívjuk segítségül valamilyen érveléskor. Egy dolog azért igaz, mert úgy gondoljuk, hogy az emberek többsége így vélekedik. Az újságírók ma már eléggé mértéktartók, de a politikusok gyakran elkövetik ezt a hibát, főleg akkor, amikor pontatlanul idéznek fel közvélemény-kutatásokat. Azt olvassák ki belőle, amit látni szeretnének. Demagógiának is mondják ezt a hibát, főleg, ha a politikus valamilyen gyerekes szöveget próbál elsütni: pl. Ha én leszek a polgármester, akkor megvalósul a tejjel-mézrel folyó Kánaán.

Argumentum ad misericordiam (könyörületre való hivatkozás) – az, amikor a védőügyvéd a tények zárójelbe tételével, szánalmat próbál kelteni a bíróban vagy az esküdtszék tagjaiban például azzal, hogy a vádlott rendes ember, szereti a családját, a szomszédjai sem panaszkodnak róla.

Argumentum ad baculum (érvelés bottal) – az, amikor a félelem eszközeit használjuk az észérvek helyett. Szavakkal is kifejezhetők ilyenszerű dol-

gok, még példázatokkal is: pl. amikor azt hallod, hogy a kicsi kutya a nagytól tanul, akkor valójában feladták a leckét neked. A másik a nagyobb kutya, ajánlatos rá figyelni, ellenkező esetben baj lehet belőle. Konkrét példája ennek az, amikor előrántják a botot és jól megfenyegetnek.

Külön példaként említhető még az *elhamarkodott általánosítás*, amikor kevés számú és nem jellegzetes példából kiindulva ugrunk egy nagyot és általánosításokba bocsátkozunk. Elégtelen példából és nem jellegzetes példából is megtehető ez az ugrás. Mindkét esetben súlyos tévedésről van szó. Ehhez kapcsolódik az a hiba is, amikor egymás után következő eseményeket, komolyabb vizsgálódás nélkül, ok-okozati összefüggésként tüntetünk fel. Felcserélhető az ok és okozat is. A feltételek többször egyetlen és kizárólagos okként vannak feltüntetve, valamilyen okozat vizsgálatakor. Helytelen gondolkodás. Ilyen lenne, ha az emberi személyiség vizsgálatakor azt hangsúlyoznánk, hogy kizárólag a genetikai öröklődés határozza meg és eltekintenénk a pszicho-szociális környezettől. Ebben az esetben több feltétel váltja ki az okozatot.

Az *ok és okozat felcserélése*: pl. ha egy osztály nem tanul és rossz jegyekkel telik meg a napló, ilyenkor azt is mondhatják, hogy azért érdektelenek a diákok, mert rossz jegyeik vannak. A valóság pedig éppen fordított: azért vannak rossz jegyeik, mert valamilyen más okból (ezt érdemes vizsgálni) érdektelenek. Rejtett csúsztatásként jó csel ez a felcserélési technika.

AZ ÉRVELÉS LÉNYEGE

Az előző fejezetekben, mindvégig az érvelésről, illetve annak hibáiról beszéltünk. Minden mondat azt a célt szolgálta, hogy közelebb kerüljünk az érveléshez. Mégis, jogosan feltehető a kérdés: valójában mit is jelent az érv?

Először tisztázzuk a kereteket: jelen pillanatban a szóbeli közlésről van szó, amit nevezzünk kommunikációs hálónak. Ebben a hálóban a következő általános feltételezéseknek kell érvényesülniük: feltételezzük, hogy képesek vagyunk értelmes gondolatok artikulációjára, szóbeli közlésére és annak felfogására. Feltételezzük, hogy kommunikációs partnereink is hasonlóan gondolja ugyanezt. Ebben az összefüggésben az érvelés szorosan kapcsolódik az emberi racionalitáshoz, ezért a továbbiakban észérvekről beszélhetünk. A gondolatok világában kizárólag gondolatok gondolatokkal küzdenek meg egymással. Innen láthatjuk, hogy az érvelés küzdelemnek is tekinthető. Feltehető a kérdés: milyen tényezők segítik elő, hozzák létre az érvelést? Jogos a felvetés, mert valójában ezekről a háttér-információkról van szó! Az észérvelésben tetten érhető az ember, akinek feltételezhetően van mondanivalója, ebben pedig kifejezésre jut egy önálló vélemény, álláspont. Ennek az önálló szóbeli közlésnek érvényre kell jutnia, tehát amikor érvelésről van szó, akkor valójában mindig értelmes gondolatokkal támasztjuk alá mondanivalónkat. Ezek az értelmes gondolatok, a logika formáit öltve (fogalom, kijelentés, következtetés) és alapelveit betartva válhatnak észérvekké. A feltételes fogalmazás nem véletlenszerű, mert az értelmes gondolatainkért vállalnunk kell a felelős-

séget, ami úgyszintén háttér-információnak számít. Amit mondunk, azért felelősök vagyunk, még akkor is, ha történetesen nem látjuk teljes egészében a következményeket, illetve nem vagyunk teljesen tudatában, annak, hogy szövegünket miként fogadja a másik fél.

Észérveink, mindig önmagunkról szóló tanúbizonyságok is. Az értelmesség emberi mivoltunk integritását szavatolja, azt is mondhatnánk, hogy alapvető cselekvéseink hátterében mindig jelen kell lennie. Ezt az értelmességet észérveink segíthetik, amennyiben állandóan információkat gyűjtünk önmagunkról, a világról és a különféle társadalmi jelenségekről. Elég népszerűtlen dologról van szó, aminek gyűjtőneve: tanulási folyamat. Állandóan megújuló és megújulni vágyó, hasznosságra törekvő tárgyi tudás birtokosaivá kell válnunk. Az észérvek alapjai kizárólag tárgyi tudásból származhatnak, tehát hiába vagyunk értelmes lények, ha egy adott tényállásról kialakított véleményünknek nincsenek tárgyi alapjai. Elmondhatjuk, hogy mit gondolunk a vízszennyezés okozta ártalmak leküzdésének stratégiájáról, de nem szólalhatunk meg szakértőként, hacsak nem vagyunk hidrogeológusok.

Mindezek alapján, láthatjuk hogy az érvelésről szóló háttér-információk szerteágaznak, mégis összefüggnek egy bizonyos jól meghatározott pontban. Ez a pont önmagunkról szól, rólad, rólam és röviden: mindannyiunkról.

Természetesen, a helyes gondolkodás szerves részét képezi még az a nyelv is, amelyen éppen megszólalunk. Egy kissé szélsőségesen fogalmazva, azt is mondhatjuk, hogy ameddig ki nem ejtjük a szánkon azt, amit tudni vélünk, addig nem tudjuk, hogy mi is az, amit tudni vélünk. A párbeszédben válik egyértelművé ismeretünk és tudásunk, amennyiben a másik fél megerősíti meggyőződésünket az adott témakörrel kapcsolatban.

(Az elégséges alap vagy megindoklás elve erről szól.) A párbeszéd mint módszer, valójában csodákat művel. Ennek, a gondolkodás történetében, a legnagyobb mestere Szokratész volt. Az ő nevéhez fűződik a bábáskodás művészete, amelynek lényege az, hogy a tanítványt addig kell ostromolni kérdésekkel, ameddig meg nem szüli (ki nem mondja) az igazságot. Szokratész azt feltételezte, hogy minden emberben ott szunnyad az igazság, csupán a felszínre kell segíteni, melynek a legbiztosabb eszköze: a párbeszédre alapuló tisztázó kérdezés. A dialogosz mint párbeszéd, eredeti értelemben arra vonatkozott, hogy az értelmes gondolatok áthatják, valamiként kiegészítik egymást. Innen eredeztethető a dialektika mint gondolkodási módszer. Ennek lényege az, hogy van egy jelenség, amelyet legalább két oldalról vizsgálunk meg. (jobbról és balról vagy lentől és fentről vagy pozitívan és negatívan egyaránt szükséges megvizsgálunk a különböző dolgokat.) A dialektikában kiegészítik egymást az ismeretek, az egyoldalúság mindig torzító hatású és az lehet a gyanúnk, hogy csúsztatásról, torzításról, ferdítésről van szó.

Természetszerű kérdés, hogy milyen viszony van a beszéd és a gondolkodás között? Filozófusok és pszichológusok feladata az, hogy ezt a viszonyt kutassák, eredményeiket pedig közöljék. Ebben az esetben, számunkra a legfontosabb, hogy tudjuk: minden ember rendelkezik jelentésadó képességgel, amely folyamatosan idomul a felfedezésre váró külvilághoz, a birtokba venni vágyó környezethez. Ha a külvilághoz való viszonyunk korlátozott, akkor jelentésadó képességünk sajátos marad, azt is mondhatnánk, hogy külön bejáratú nyelvet is alkothatunk, amit kevesen értenek meg. Ha a külvilághoz való viszonyunk aktív, állandó provokáció és impulzus ér bennünket, akkor a közösségben, az iskolában s majd a társadalomban könnyebben fogunk tájékozódni, kommunikációnk követhető lesz. Láthatjuk,

hogyan a beszéd valójában a helyes gondolkodás csiszoló gépezete. Folyamatosan csiszolható a gondolkodás, mert mindig kijavíthatjuk, kiegészíthetjük mondanivalónkat.

Az érvelés formái

Ebben a tekintetben, talán a legcélravezetőbb módszer: a vita. Vigyázz, össze ne téveszd a vitát a veszekedéssel! Elképzelhető, hogy van tapasztalatod mindkettőről, de megtörténhet, számodra a kettő között nincs különbség. Többféle formája van a vitának. Lehet kétszemélyes, lehet többszemélyes stb.

Jelen esetben, a vita a párbeszéd magas szinten művelt közösségi, helyesebben fogalmazva kiscsoportos formája. Elsőként szükségünk van egy vitavezetőre, aki kellő tárgyi tudással és pedagógiai érzékkel képes irányítani ezt a beszélgetést. Szükség van továbbá egy vitatémára, ami lehetőleg mindenki számára világos, vagyis mindenki hozzá tud szólni. További játékszabályok a vita lebonyolítására:

1. meghallgatjuk a vitavezető indító gondolatait és magát a vitatémát,
2. tisztázó kérdéseket teszünk fel, ha valami számunkra nem világos (ha egy szöveg képezi a vitatéma alapanyagát, akkor felkérhetjük a vezetőt, hogy olvassa fel újra),
3. betartjuk azt a módszertant, amit a vezető elvár tőlünk (pl. figyelmesen meghallgatjuk a másik véleményét, soha nem vágunk a másik szavába, jegyzetet készítünk, hogy ne kelljen nyögdécselve fogalmaznunk, ha éppen ránk kerül a sor),
4. nem minősítjük a másik véleményét, még akkor sem, ha az esetleg nem teljesen világos (ezzel csupán ártunk a légkörnek, a sértett felet pedig

Az érvelés technikái a párbeszédben

---

a sértett felet pedig önkéntelen támadásra vagy teljes bezárkózásra készíthetjük),

5. szerencsés dolog, ha valaki vállalja a jegyző szerepét és a legfontosabb gondolatokat leírja vagy felvázolja a táblára (jegyző lehet a vitavezető is),

6. lehetőleg kerüljük a parttalan szövegelést, amelyet szofizmusnak is szoktak nevezni, amikor csupán azért beszélünk, mert annyira jól hangzik. A vita legfőbb célja: mindig valamilyen komoly témáról beszélgetünk, új ismeret szerzésének érdekében.

Az érvelés technikái a párbeszédben

Az első szabály az, hogy mindig figyelmesen hallgassuk beszélgetőtársunkat, s ha nem tudjuk követni, akkor megkérjük, hogy ismétlje meg mondókáját. Már a legelején jó látni, hogy valójában mi is a célja beszélgető partnerünknek. Ha beazonosítottuk a célt, akkor figyelmesen követnünk kell a használt fogalmakat. Nem érdemes megszakítani az illetőt, ha éppen azt tapasztaljuk, hogy téved. Emlékeznünk és emlékeztetnünk kell majd őt erre, amikor éppen a saját érveinket sorakoztatjuk fel.

A párbeszédben, mindig az egyik fél jön ki „győztesnek”, vagyis az egyik félnek szükségszerűen dominálnia kell a kommunikációt. Természetesen észérvekről van szó, de soha nem lehet közömbös a „tálalás”, vagyis az, ahogyan előadjuk magunkat. Az érv a megjelenéssel kezdődik, amelyben nagy szerepe van minden metakommunikációs jelzésnek.

A párbeszédnek is lehetségesek különféle fajtái, amelyek más és más érvelési technikát követelnek meg. Láthatjuk, hogy két pillérből tevődik össze az érvelés: az egyiket nevezhetnénk elméletinek, ami az érvelés

érvényességére vonatkozik, arra ahogyan az előzet kötődik a következményhez és a másikat nevezhetnénk gyakorlatinak, ami valójában az érvelés hatásosságát írja le, azt, ahogyan előadjuk szövegünket.

Az érvelés elméleti oldala

A premisszáknak igazaknak kell lenniük, ami még nem elegendő azonban ahhoz, hogy helyes és így igaz érvelésről beszélhessünk. Ha valamelyik premissza hamis, akkor tovább már nem is érdemes folytatni. Továbbá, ha deduktív a következtetés, akkor érvényesnek kell lennie, szükségszerűen kell következzen az előzetekből a zárótétel, természetesen helyesen (a középfogalomnak nem szabad szerepelnie a konklúzióban). Az induciónál pedig a végeredmény – amennyiben helyes – plauzibilis kell hogy legyen, ezt még erősnek is szokták mondani. Ezen elméleti megfontolások hiányában, nem érdemes tovább folytatni az érvelést.

Az érvelés pragmatikája

Így is nevezhetjük az érvelés gyakorlati oldalát, vagyis azt a részt, ahogyan előadjuk magunkat. Az előbbieken már szó volt arról, hogy a metakommunikációnak milyen nagy szerepe van ebben a tekintetben. Ugyanakkor, összefoglalóan a hatásosságról beszélünk, arról ahogyan meggyőzzük a másikat.

Az érvek ugyanis azért születnek, hogy segítségükkel meggyőzzünk másokat, vagyis a meggyőzés sikere vagy kudarca döntő kritériuma az érvek értékelésének. Az érvek alapja az igazság.

Az érvek hatásossága azt jelenti, hogy milyen mértékben győzi meg a célközönséget (vitapartnert). A hatásosság szempontjai a következők:

- A hatásosság nem az érv sajátja, hanem az érv és az aktuális befogadó közeg viszonyát jellemzi. Ugyanaz az érv lehet meggyőző hatása egy adott szituációban, és lehet hatás nélküli egy másikban.
- A hatásosság mértékét nem tudjuk eldönteni az érv elemzésének segítségével. Az egész csupán akkor válik érvényessé, miután elhangzott, tehát egy érv hatásossága csak a közlés után, a befogadó közeg elemzéséből figyelhető meg. Ez pedig megköveteli, hogy a lélektan és a kommunikáció egyéb szempontjait is figyelembe vegyük.

Természetesen feltevődik a kérdés, hogy egyáltalán van-e értelme betartani az érvelés elméleti részét, amikor valójában a meggyőzésen, a hatáskeltésen van a hangsúly? A hatásosság mellett fontos szempont a hitelesség, amelynek tartozéka az elméleti oldal. A hitelességhez pedig hozzátartozik az önismeret, vagyis tudnunk kell, hová tartozunk és éppen milyen minőségünkben tárgyalunk. Így vannak szimmetrikus és aszimmetrikus kapcsolatok. Két diák egyenlő partnernek számít, ezért kapcsolatuk szimmetrikus. A főnök és beosztottja közötti kapcsolat alá és fölérendeltségi viszony, amely aszimmetrikus, legalábbis ebben az összefüggésben. Valójában a szimmetrikus kapcsolatokról beszélhetünk igazán, és különféle vita-formákat különböztethetünk meg:

1. Tényfeltáró, normális és értelmes vita

Az igazság kiderítése, ami mindkét fél célja kellene hogy legyen, ezért a dominanciának nincs értelme. Továbbá, helytálló és így helyes érveknek van jelentőségük, mert a legfőbb cél: az igazsághoz való közeledés.

A végeredmény az, hogy vagy eljutnak az igazságra vagy nem jutnak el, de ezt közös megnyugvással veszik tudomásul, a legközelebbi folytatásig.

2. *Üzleti kommunikáció és egyezkedés vitája*

Jellemzője: az igazság valahol távol van, de nem is ez a lényeg, mert nem akarják egymást meggyőzni, valójában csupán kompromisszumot keresnek, fellelhető ellentétes érdekek között. Elfogadható álláspont keresése a cél. Meggyőzésre szükség van, ugyanakkor a helytálló érvek is fontosak. El kell jutni a kompromisszumra és a vitát le kell zárni.

3. *Törvényszéki tárgyalás vagy nyilvános vita*

A legfőbb cél a meggyőzés, és nem az igazság. A saját érdek érvényesítése látványos, mert van egy közönség (tárgyaláson az esküdtszék, TV-ben vagy rádióban az emberek sokasága, választópolgárok stb.). A másik fél elhanyagolható, mert a harmadikat (közönséget) kell meggyőzni, például egy politikai vitában. Az igazságon túl, a saját érdek nem találkozik a másik érdekével. Ezek az érdekek szállnak vitába egy közönség előtt. A hatásosságnak érvényesülnie kell, de ha a másik elég kitartó, akkor ez még erényére válhat. Elnyerheti a közönség szimpátiáját, vigaszdíjra is számíthat, sőt megfordíthatja az állást. (A közönség könnyebben azonosul a gyengébbnek látszó féllel.) A cél: a kettő közül valamelyiknek győznie kell.

4. *Veszekedés vagy „perpatvar”*

Jellemzés: bármit mondhatunk a legfőbb cél érdekében, ami a győzelem, legyünk hangosabbak a másikinál. Mégis jó, ha legalább van egy-két hatásos (főleg dilemmás) érünk. A végeredmény nem egyértelmű, mert nem tudjuk, hogy a legyőzött fél mit is gondol, hogyan fog visszavágni?

Ezen egyszerű formák között vannak bonyolult variációk, amikor elkezdődik egy értelmes vita és keveredik ezzel egy populista, érdekszöveg. Fel kell készülni arra, hogy többféle variáció létezik. Ezeket naponta újraírhatnánk, mert a tapasztalat szüli ezeket.

Ezután megvizsgáljuk azokat a lehetőségeket, amelyek egy aszimmetrikus kapcsolatban adódnak az érvelés szempontjából.

Alá- és fölérendeltségi viszonyból adódó érvelési lehetőségek

1. Munkahely (főnök és beosztottja)

Nem áll módunkban mélyebben kifejteni a lélektani hátterét ennek a szerepkörnek, itt most csupán a logikai motívumokra összpontosítunk. Elsősorban azt kell tisztán látni, hogy milyen írott szerződés alapján dolgozom az adott munkahelyen és a jelenlegi beszélgetésem (akár főnökként, akár beosztottként) hivatalos azaz formális jellegű vagy inkább személyes, baráti vagy informális jellegű. Az első lépés az, hogy a kettő között különbséget tudjunk tenni, illetve legyen bátorságunk kimondani, hogy nem vagyunk hajlandók a kétfajta jelleget összemosni egy beszélgetésben. A főnöké a felelősség ilyen értelemben, mert ő az, aki kezdeményezheti a hivatalos beszélgetésből való átmenetet valamilyen személyes(kedő) variációba. A beosztottnak annyi lehetősége van, hogy visszaemlékezik jogaira és ezeket hangoztatva megpróbál visszavonulni. Egy formális beszélgetésben általában a felelősség kérdései kerülnek terítékre, főleg a mulasztások és elhanyagolt kötelezettségek. Ha ezek reálisak, akkor szerencsésebb már az elején a hibákat belátni és javaslatot tenni a kiküszöbölésükre. Ha nincs valós alapja a hanyagságnak, de a főnök továbbra is rágalmoz, akkor egyetlen védekezés marad: tanúkat hívni és írásban

közölni a történeteket, illetve közölni az elhangzottakat. Miről is van szó? A főnök szempontjából, amennyiben demokratikus vezetésben érdekelt és formális találkozási alkalomra invitálja beosztottját, akkor gondosan ügyel arra, hogy tanúkkal körülbástyázza magát. Ez már önmagában konfliktus-megelőző és biztonságot sugárzó gesztus.

Összegezve: fontos látni a beszélgetés jellegét (formális vagy informális). A tények fontosabbak a hatáskeltésnél, mert az ember egzisztenciájáról van szó, ami húsbavágó. A cél a megegyezés, de olyan formán, hogy a kecske is jól lakjon, de a káposzta is megmaradjon. A főnök domináló szerepe megmaradjon (ha jó vezető, akkor ez helyes), ugyanakkor a beosztott emberi méltósága se sérüljön (esetleg úgy jöjjön ki a főnöktől, hogy jó, mert a főnököm most már érti az én problémámat).

A formális-informális jellegű „kavarás” nemcsak a főnök részéről jöhet. Ritkábban, de annál nagyobb hatással, előfordulhat az is, hogy a beosztott kezdeményez személyes jellegű beszélgetést (mondjuk szabadnapokra lenne szüksége éppen, amikor a legnagyobb a munka a cégnél) és ha nem jár eredménnyel, akkor hirtelen fordulattal övön aluli ütést próbál mérni főnökére. Ilyenkor általában az igazságtalanság hamis érveit és csúsztatásait hozhatja fel, de a merészebbek és az informáltabbak, akár személyeskedő megjegyzéseket is tehetnek. Természetesen ezt megtehetik, de általában egyszer, vagyis először és utoljára, mert a főnök ilyenkor egyéb, hasonló személyeskedő témát keresve és találva, két lábbal repíti ki beosztottját a cég kapuján.

A főnökipozíció mindig azt (is) jelenti, hogy az illető egy nyilvános személyiség, akinek sokkal több mozdulatát látják és érzékelik, mint ahogyan azt ő gondolná. Ennek okán, jó tudni a főnöki pozícióban, hogy célszerű az óvatosság.

2. Beteg és orvos közötti sajátos kapcsolat

Ebben az esetben az érvelés hűvös racionalitását megelőzi a bizalom érzése. Ha nincs bizalmi helyzet, akkor a kapcsolat csupán formális és feszültségekkel teli. Ha létrejön a bizalom a beteg részéről, akkor egy teljesen más síkon zajlik a kommunikáció és így az érvelésnek a jelentősége is átminősül. Kényes helyzet teremődik olyankor, amikor az illető beteg súlyos, halálos állapotban van. Mit tegyen az orvos ilyenkor? Természetesen meg kell mondania a tényállást, ugyanakkor ezzel egy időben lelki támaszt is kell keresnie páciensének. Pszichológushoz vagy lelkészhez kell irányítani a beteget, olyan emberhez, aki tud majd segíteni. Természetesen, a kommunikációt fenn kell tartani az őszinteség jegyében.

3. Az iskola mint a jellemnevelés színtere

Arról van szó, amire te is gondolsz, a tanárok és a diákok közötti viszonyról. A tanárok szemszögéből, minden érvelési helyzetben a tényekre és az igazságosságra lehet hivatkozni, ez pedig egyfajta következetességet kölcsönöz. A lehető legrosszabb dolog az, amikor egy tanár valakit azért szid, mert túl aktív, máskor ugyanakkor azért, mert nem elég aktív. A tanár érvelésének mindig kell legyen valamilyen, az iskolával, a tanulással kapcsolatos objektív tárgya. Ezért, azt is mondhatjuk, hogy a tanár kizárólag formális szerepben érvelhet, az igazságosság szellemében.

A diákoknak a következőket kell tudniuk: minden iskolai év kezdetén aláírásukkal pecsételik meg azt, hogy az adott intézmény belső rendszabályzatát elfogadják. Ebben a szabályzatban szerepelnie kell a jogoknak és a köteleességeknek egyaránt. Érdeemes odafigyelni a jogokra! Ha itt úgy érzed, hogy hiányosságok vannak, akkor tehetsz javaslatokat, amenny-

nyiben diáktanács működik az iskolában. Arra törvényes lehetőség kínálkozik, hogy érdekképviselőt hozzatok létre, amennyiben elégedetlenek vagytok a körülményekkel. Bármilyen igazságtalanság esetén, egyetlen lehetőség kínálkozik a probléma orvoslására: lehetőleg tanúkkal alátámasztott írásos beadványt kell benyújtani az igazgatóságnak címezve, amelyet a titkárságnak iktatnia kell. (30 napon belül kötelesek válaszolni!) Ennek a szövegnek hibátlannak kell lennie és kizárólag a tényekre hivatkozhat.

Speciális viszonyokban adódó érvelési lehetőségek

Különös kapcsolat alakul ki a tömegtájékoztatási eszközök segítségével. Ebben a kontextusban az érvelés nagyon nehéz. Egyrészt le kell küzdeni a szereplésből adódó lámpalázat, másrészt pedig folyamatosan figyelni kell a félrecsúszásokra, a mellébeszélésekre, illetve arra, ahogyan eltereli a beszélgetés fonalát a műsorvezető.

Ebből is láthatjuk, hogy különös terepen mozgunk és az érvelésnek nincs meg az oda-vissza menő útja, vagyis a kommunikáció csupán egyirányú. Nem vitázhatunk a rádióval vagy a TV-vel, illetve nem érvelhetünk az újságcikknek, hogy az nem éppen úgy volt, ahogyan közli. Az esemény mindig megtörténik és majd utána esetleg kérhetünk helyreigazítást, amit egyébként jóval kevesebben olvasnak el, a bomba már előtte felrobbant. Ezután, röviden sorra vesszük azokat a helyszíneket, ahol az érvelés egyáltalán szóba kerülhet. Először azonban tisztáznunk kell az érvelés jellegét, szerepét és célját. Mindenképpen egy olyan szövegre kell gondolni, ami legtöbb esetben szándékosan, hatalmas embertömeget célzott meg.

Azt is szokták mondani, hogy üzenetet hordoznak ezek a szövegek és a benne levő érvek, bizonyítások, következtetések.

Tudni kell (belülről – ha én vagyok a szereplő) és látni kell (kívülről – ha csupán elemzem a szöveget) az üzenet tárgyát. Mit is akarok vagy akar a másik mondani? (A mondanivalónak legyen eleje és vége.) Tudni kell azt is, hogy kinek szól a szöveg! Legyen célzott réteg kiválasztva, ha pedig a lehető legszélesebb közönség van megcélözva, akkor rendkívül fontos bejelentésről van szó. (Mérés: a használt fogalmak és kijelentések milyen típusú közönségnek szólnak! Érdemes vizsgálgódní, majd megbeszélni, elemezni egy-egy beszélgetést.)

Az ilyen jellegű szereplésnek több formája van.

Egyszemélyes beszéd vagy szónoklás

Előfordulhat nyílt téren, stúdióteremben (rádió, TV) vagy zárt teremben. Ezek a helyszínek mind más és más célt sürgetnek az érvelés szempontjából, ugyanakkor egyetlen egy dolog mindenikben ugyanaz: a főszereplőnek hitelesnek és meggyőzőnek kell látszania. Tehát, az érvelésnek ez a legfontosabb ismérve. Minél nyitottabb a helyszín, vagyis minél nagyobb a tömeg, annál inkább érvényes: a hitelesség és a meggyőzés kölcsönösen feltételezik egymást. Nem csak hitelesnek és meggyőzőnek kell lennie, hanem annak is kell látszania. Ez azt jelenti, hogy ha TV közvetítésről van szó, akkor a filmes rendezés is tehet arról, hogy a főszereplő sikeresen prezentálja mondanivalóját.

Átsugárzik a képernyőn minden baki, ami esetleg a rendező problémája lenne technikailag, mégis a főszereplőn csattan az ostor, mert őt látja a

nagyérdemű. Különösen nagy a felelőssége a rendezésnek, ha utólag kell vágni az anyagot, mert tőle függ, hogy mit vág ki és mit hagy benne. A manipuláció legklasszikusabb formáinak egyike ez, főleg ha csúcs műsor-időben sugározzák egy népszerű csatornán.

Párbeszéd a médiában

Ennek a műfajnak is több variációja van. A TV-ben előfordulhat a két személyes dialógus, amikor a műsorvezetőnek egyetlen meghívottja van. Ezen kívül előfordulhat a többszemélyes variáció, amikor általában előre meghatározott témáról vitáznak az általában szemben álló felek. Előfordulnak, egyre gyakrabban az ún. interaktív jellegű vitaműsorok. Ilyenkor az utca embere is betelefonálhat, vagy előzőleg megszólaltatják az adott témával kapcsolatban, illetve meghívják a műsorba és utólag ítékezhet szavazatával a vitáról, ami két ellenfélnek beállított általában politikus között zajlik.

Mi lehet a média alapvető érdeke? Erről beszélünk kell, mert ez nagy mértékben befolyásolja az érvelés hatásmechanizmusait. Az érdek a nézettség, amelyből bevételek származhatnak, mert ha nagy a nézettség, akkor drágább reklámdíjakat kínálhat fel a TV a cégeknek. Tehát az érdekek nagy találkozására lenne szükség úgy, hogy a szereplő hitele és meggyőző ereje konkordanciában legyen a fokozódó nézettséggel. Felmerül a következő kérdés: a nézettséget ki határozza meg? Azok, akik alkotják a különböző produkciókat vagy a nézettségi mutatók szabályozzák a különféle produkciókat? Hogyan működik ez? Melyik van előbb? Amikor a közszereplésben elhangzó érveket és ellenérveket vizsgáljuk, akkor a következő háttérismerettel kell rendelkezünk:

- a média a maga jelenlétével hatalmat sugall, még akkor is, ha konkrétan „nincs” mögötte senki
- a média hatalma lehet egy konkrét politikai vagy gazdasági hatalom képviselője, szócsöve
- érdemes előzetesen tájékozódni, hogy az adott médium milyen érdekeket képvisel
- érdemes egyszerre több hírközlő csatornát figyelni
- a médiumokat mindig kritikusan kell szemlélni
- a médiumokban elhangzó érvek elsősorban szövegek, még akkor is, ha emberek mondják. Ilyen értelemben a meggyőzésnek nagyobb szerepe van és így a hitelességet veszélyezteti. Ezért fordulhat elő, hogy a sokat látott figurák elkopnak egy idő után, szükség van az új arcra. A megszokott arcokhoz kötődő szövegek által kifejtett gondolatok és érvek, egyszerű dumákká válnak. Az ember megszokja az ilyen dumát, szinte kívülről tudja, hogy nagy vonalakban mit fog mondani az illető közszereplő, ezért fontos a kritikai figyelem.
- az érvek átalakulnak: a személyes dolgok személytelenné válnak és fordítva, ami eddig dologi volt, személyessé válik. Gondoljunk a nagy reklámszövegekre vagy politikai kampány-klippekre. A médiában szereplő megváltozik saját magához képest. Bizonyos szerepet ölt magára, játszik vagy jól, vagy rosszul. Ha rosszul, akkor nem sokáig, ha jól, akkor ügyelnie kell, hogy hitelességét meggyőzően őrizze.
- észre kell vennünk az ellentmondásokat, főleg amikor személytelen szöveg kapcsán próbálnak személyesen megszólítani. (Például mondják: mi az egyéni szabadságot hirdetjük és ez az egyén te vagy. Ilyenkor be kell húzni a kritikai féket, észre kell venni a fogalmak és kijelentések variáció-

ját, nyelvjátékát. Ez most egy szöveg, ha sokáig játsszák még, akkor duma lesz belőle.)

- meg kell ragadni minden lehetőséget, hogy szóvá tegyük ezeket az ellentmondásokat mint ellenérveket. A legnagyobb ellentmondás az, hogy ugyanabban a közegben mondható el az ellenérv is. Médiumra van szükség ahhoz, hogy tájékoztassuk a nagyérdeműt: becsapját őt folyamatosan. Igen ám, de a nagyérdemű kinek fog hinni ezek után? Ezek az igazán jó kérdések!

- az elektronikus médiának (de nemcsak) nagy a manipulatív hatása (arra kell gondolni, hogy egy időben nagyon sokan nézik a TV-t.)

Mi a manipuláció?

Szándékos, kevésbé szándékos illetve szándéknélküli befolyásolás, amelyben jól meghatározott célt követve, különféle cselekvéseket hajtanak végre, szövegeket mondanak el. A valóság, a tényállás elferdítése történik valamilyen cél érdekében. A manipulációban mindig kifejezésre jut valamilyen támadás valaki vagy valami ellen. A valóság elferdítése egyben támadás az észérvek ellen, ezért ha ilyen jellegű akciót észlelünk, akkor minden idegszálunkkal küzdenünk kell a tényállás szavatolásáért.

A médiában megjelenő kép már önmagában manipulatív jellegű.

Szándékos ferdítés egyértelműen előfordulhat a sajtóban, a rádióban és a TV-ben. Ez azt jelenti, hogy a ferdítés célja jól körülhatárolt, tudatos cselekvésről van szó. Célja ennek a hatáskeltés. Mivel médiában történik, ezért ellenőrizhetetlen az, hogy kikhez jut el a ferdítés és milyen hatást válthat ki. Azt is mondhatnánk, hogy a manipulációban a végkifejlet soha nincs végiggondolva, csupán a kezdeti „rész” van kidolgozva, olykor mű-

véski és hatásos eszközökkel. Gondoljunk például arra a nagy betűs szövegre, ami egy újság címlapján olvasható: Gyilkossági (nagy betűkkel) kísérlet (kis betűkkel) áldozata lett X. sztár (nagy betűkkel), miközben egy színes fotó jelzi az eseményt. A lapszám megugrik ilyenkor, többen megvásárolják az újságot. A manipuláció legtöbbször egy rendkívüliként felnagyított esemény árúként való eladása, amely azonban emberek jó hírnévhez való jogát is alapvetően sértheti. A bíróságon kimondhatják valakiről azt, hogy ártatlan, kötelezik az adott sajtóorgánumot a helyreigazításra, de annak már nincs akkora jelentősége. Előtte már összetörték, tönkre verték az illető ember karrierjét. A manipulációnak, ebben az esetben a célja a lapszám növelése, az eszközök azonban elfogadhatatlanok. Ugyanez megtörténhet a TV csatornáin is, amikor bombasztikus fő hírként mondanak valami olyat, ami csupán feltételezés, illetve egyenesen gyanúsítás. A legújabb módszer szerint, amikor ilyenszerű botrányos képekre van szükség, akkor kiválasztják a manipulátort, aki amúgy önállóan vállalja a konfrontációt, amelyben némi igazság is van, kivonulnak a helyszínre kamerákkal együtt és képeket keresnek az előre megírt forgatókönyvhöz. Megvan a bombasztikus hír főcímben, képekkel alátámasztva. A manipulációban mindig az érzékeny témákat keresik, amelyek egyrészt növelik a nézettséget (felugranak a reklámáruk), másrészt ugyanakkor azzal már senki nem törődik, hogy milyen érzelmeket szülhetnek az elferdített képek és gondolatok. Hosszabb távon, önmagukat járatják le ezek a médiumok, ezért ma már annak vagyunk tanúi, hogy kellő óvatossággal figyelik állami szervezetek, sajtófigyelő szolgálatok a különféle orgánumokat. Csőd-közeleli helyzetet is teremthetnek az állandó sajtóperek, amelyekben szép összegeket kell kifizetni kártérítésként az ártatlanul meghurcolt embereknek.

Kevésbé szándékos ferdítés

Kevésbé szándékos manipulációnak lehetünk tanúi olyankor, amikor a tudatos ferdítés nyomait nem találjuk, esetleg utólag véljük felfedezni a jeleket az előre kidolgozott forgatókönyvre vonatkozóan. Tegyük hozzá, hogy bármilyen esetleges esemény, cselekvés vagy szöveg, utólag – az értelmezés hálójában – szándékosnak tűnhet. Felnagyítható bármilyen esemény az értelmezés által, főleg ha kevésbé figyeljük a hírforrást, csupán fél-füllel hallgatjuk.

Természetesen, történhet hiba is, ami félreértéseket okozhat, ilyenkor fontos a helyreigazítás, lehetőleg azonnal.

Az emberek értelmezési készségeit és különféle képzeteket, előítéleteit a sajtóorgánumok nem ellenőrizhetik. Ezért, bármilyen sajtóorgánum felelőssége nagy. Ezért jeleztük már az elején, hogy a média úgy önmagában hatalmat jelent. Bármilyen kép és szöveg hatást vált ki a nézőből, a hallgatóból, az olvasóból.

Szándék nélküli manipuláció

Ez szorosan kapcsolódik az eddig leírtakhoz. Minden hír, minden szöveg vagy kép – a maga megjelenítésével – manipulációs eszköz lehet. Ezt kizárni nem lehet. Az emberek fejébe látni, fejével gondolkodni, ellenőrizni, senkinek nem áll módjában. Ez személyes dolog. Egy dologra fel kell hívnunk a figyelmet: napjaink társadalmá eléggé elszokott már az olvasástól, szinte elvárjuk azt, hogy lehetőleg minden fontos információt jól megrágva (szinte értelmezve) közöljenek velünk. Az olvasástól való elszokás egyre növeli a passzív analfabétizmust. Mit jelent ez? Te is kipróbálhatod magadon! Vegyél a kezedbe egy magyar nyelvű napilapot,

és keressél egy olyan cikket, ami nem a napi hírekről szól, hanem valamilyen esemény esszé-szerű leírása, társadalomtudományi értelmezése. Figyeld meg, hogy hányszor kell nekiugranod egy-egy frázisnak, mondatnak? A passzív analfabéta ember az, aki el tudja ugyan olvasni az ismeretlen szöveget, mert ismeri a betűket, de annak tartalmára már kevésbé tud reflektálni. Mit is akar közölni a szöveg, esetleg mi van a háttérben, milyen motivációk sürgették a szerzőt gondolatainak leírásában – ez már képtelenség!

Röviden összefoglalva: a manipulációhoz is két félre van szükség. Adott a manipulátor, aki szándékosan befolyásolni, elferdíteni szeretné a tényállást és adott az a tömeg, amely a manipulációt elszenved. Minél gyengébben képzett emberekből áll egy társadalom, annál inkább befolyásolható, manipulálható tömegeket fedezhetünk fel benne. Ezért, a manipuláció, valójában önismereti kérdéseket is magába zár. Kérdezd meg önmagadtól: milyen ismeretekkel rendelkezem, milyen információk alapján alakítom ki a véleményemet bármivel kapcsolatban? Hogyan ellenőrzöm az elhangzott információt? Első hallásra már mindent elhiszek, sőt továbbadom a szöveget, lehetőleg egy kissé felnagyítva, vagy több forrásból tájékozódok, levonom a következtetést elsősorban a magam számára?

A manipuláció elleni küzdelem

Ma már szélesan elterjedt az a szemlélet, miszerint a társadalmat és a világot egy nyitott rendszernek tekintjük. Nyílt társadalomról szoktak beszélni, amelynek egyik ismérve az, hogy a sajtószabadság mindent megelőző érték. Alkotmányok írják elő, hogy a hiteles tájékoztatáshoz

mindenkinek alapvető joga van. A legnagyobb médiumok tulajdonosai (magánbefektetők, állam) mindannyian ügyelnek arra, hogy szabályokban rögzítsék saját működésüket. Tehát, intézményes szinten is működnek önszabályozó rendszerek, illetve említést tettünk már az állam által működtetett független felügyelő szakintézményről, amely folyamatosan figyelőszolgálatot tart fenn, illetve reagál a különféle elmarasztaló beadványokra. Többnyire minden országban létezik médiatörvény, amely alapját képezi a felügyeletnek és a törvényes működésnek.

Léteznek alternatív figyelőszolgálatok, amelyek szakmailag elemzik az írott sajtóban történeteket. Romániában az AcademiaCatavencu című satirikus politikai hetilap főmunkatársa Mircea Toma az, aki egy ilyen jellegű szakmai csoportot vezet. Ők a lapokat elemzik és a témákat rangsorolják, hozzák egymással összefüggésbe, a heti események és hírek tükrében.

A romániai magyar sajtófigyelés még várat magára, pedig 2004-ben (még) több országos, regionális napilap és hetilap jelenik meg magyar nyelven Romániában.

A televíziók megfigyelése már bonyolultabb feladat. Itt inkább műsorokat figyelnek, különböző időszávokban bejátszásra kerülő adásokat, szövegeket, filmeket. Ma már törvény tiltja azt, hogy napközben és kora este olyan filmek kerüljenek bemutatásra, amelyek rontanák a zsenge fiatalság erkölcsét. A képernyő sarkában mindig fel kell tüntetni azt a számot, ami jelzi az éveket. 12 év alatt kizárólag szülői felügyelet mellett nézhető az adott műsor. 16 év alatt bizonyos filmeket már nem ajánlanak és 18 év alatt tilos. Ez a három kategória létezik.

KONKLÚZIÓ HELYETT, AVAGY A LOGIKAI MODELL TÉTELEZÉSE

A logikáról azt gondolom, hogy az embert intellektuálisan próbára tevő hatásmechanizmusként kell kezelnünk. Így értendő az én-te viszonyrendszer logikája elsősorban. Az a lényeg, hogy minden interakcióban benne rejlik valamiféle logikai rendszer, amit érdemes megfejteni, mert ez hordozza önmagában a kreativitás lehetőségét. Meg kell dolgozni azért az alkotó folyamatért, ami ténylegesen hatással lehet másokra.

Bármilyen szöveg logikai elemzésekor a tudatosság legmagasabb foka valósul meg, mert a kulcsfogalmak belátását követően, rangsorolni kell a kijelentéseket és a manipulációról sem feledkezhetünk meg. Ez a minimum, amit magunkkal vihetünk bármilyen kreatív játékba. Úgy is felfogható ez az egész, hogy ezek a logikai eszközök szinte szükségszerű feltételei a kreatív gondolkodásnak. El kell jutni egy olyan logikai szerkezet megalkotására, ami akár rajz, akár sablon formájában utat mutat valamiféle megoldás irányába. Azt is mondhatnánk, hogy problémamegoldásunk akkor mondható teljesnek, ha valamiképpen logikai ábrázolást közlünk az egészről. Így tesszük helyére a dolgot. Valójában sohasem lehetünk biztosak megoldásainkban, csak előkészülhetünk a kreatív gondolat befogadására, majd bizakodhatunk abban, hogy ez gyógyítani fog. El kell jutni egy olyan logikai szerkezet megalkotására, ami akár rajz, akár sablon formájában utat mutat valamiféle megoldás irányába. Azt is mondhatnánk, hogy problémamegoldásunk akkor mondható teljes-

nek, ha valamiképpen logikai ábrázolást közlünk az egészeiről. Így tesszük a helyére a dolgot. Valójában sohasem lehetünk bizonyosak a megoldásainkban, csak előkészülhetünk a kreatív gondolat befogadására, majd bizakodhatunk abban, hogy ez gyógyítani fog. És a gyógyulás már önmagában újjászületés, létrejövetel, azaz kreativitás. Aki saját gondolatvilágát saját logikai rendszerként kezeli, annak az embernek talán könnyebben jön el a kreatív pillanat az életében. Vagy el is jött, csak éppen nem veszi észre. Úgy néz ki, hogy évek hosszú sorát kell még arra áldozni, hogy erről a logikai modellről bebizonyosodjon: ténylegesen eszköztára lehet a gondolatbeli megújulásnak vagy fejlődésnek, amit akár kreativitásnak is mondhatunk. Továbbá, azt is jó lenne tisztán látni, hogy egy hozzánk közel álló matematikai teória eleve nem hordozza-e önmagán eme vélelmezett logikai struktúra „jegyeit”. Ha igen, akkor a benne rejlő értelmezési horizontok megmutathatnák a gyakorlati alkalmazás mikéntjét. Az igazi kérdés, hogy az alkotásnak van-e köze az én-te logikához? Ha igen, akkor milyen összefüggések fogalmazhatók meg? Továbbá: az én-te logika alkalmazása milyen értelemben gyógyít? Van-e benne olyan szerű inspiráció, ami élő kapcsolatokat „hoz majd létre”? Ha igen, akkor az ember közösségi orientációja tanítható feladat és legalább tíz éven át kutatni, az adatokat osztályozni kell, ha modellként kívánjuk felmutatni. Tegyük hozzá: ennek soha nem lesz vége! Mert a gondolkodás az már csak ilyen. A létezés forrásairól teszünk tanúbizonyságot folyamatosan. Mi is ez? Spontán erőként tapasztaljuk, mert amikor padlóra kerülünk és a racionalitás szabályai szerint végünk van, valahogyan mi mégis elkezdjük életünket élni újra és a pillanat boldogságát kihasználva, a másik ember gondolatába, értünk mondott imájába kapaszkodunk. Ez a kapaszkodás az útravaló!

BIBLIOGRÁFIA

Ambrus Tünde: *Székely falutízesek*. Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 2012.

Arno Anzenbacher: *Bevezetés a filozófiába*. Herder, Budapest, 1993.

Bolberitz Pál: *Bevezetés a logikába*. (egyetemi jegyzet – Pázmány Péter Hittudományi Akadémia) Budapest, 1988.

Buber Martin: *Én és Te*. Európa, Budapest, 1999.

Fromm Erich: *A szeretet művészete*. Háttér, Budapest, 2008. Gál László: *Bevezetés a logikába*. Egyetemi jegyzet, Kolozsvár, 1998.

G. Havas Katalin: *Logikus!* (A Pedagógus Szakma Megújítása Projekt) Korona, Budapest, 1994.

Kneale William; Kneale, Martha: *A logika fejlődése*. Gondolat, Budapest, 1987.

Linn Dennis SJ; Linn, Matthew SJ: *Az élet sebeinek gyógyítása*. Marana Tha sorozat, Budapest, 1992.

Lupsa Elena; Bratu, Victor; Stoica, Maria Dorina: *Logika és érveléstan* (tankönyv a IX. osztály számára) Corvin, Déva, 2004.

Müller Jörg: *Szorongások feloldása Istennel találkozáskor*. Marana Tha sorozat, Budapest, 1998.

Nyíri Tamás: *A filozófiai gondolkodás fejlődése*. Szent István Társulat, Budapest, 1991.

Vann Gerald O.P.: *Morals and Man*. Fontana Books, London, 1962.

Tóth Imre: *Bolyai János*. Technikai, Bukarest, 1955. 25-28.

Turay-Nyíri-Bolberitz: *A filozófia*. Sz. István Társulat, Budapest, 1990.

Szécsi Gábor: *Tudat, nyelv, kommunikáció*. Áron, Budapest, 1998.

INSTEAD OF CONCLUSION OR ASSUMING THE LOGICAL MODEL

I think that logic should be treated as a mode of action which puts man to an intellectual test. That is how the logic of the system of I-you relationship has to be interpreted. Every interaction bears some kind of logical system which is worth to be solved, because it involves the possibility of creativity. The creative process that can influence others indeed has to be worked for. When any kind of text is analysed logically, that involves the greatest extent of consciousness, as after the key concepts are comprehended, the statements have to be classified, and manipulation has to be taken into consideration as well. This is the minimum which can be introduced into any kind of creative game. The means of logic are grounds for creative way of thinking, and the practical applicability of this method has to be worked out, which is tried in the present study.

Contact address:
personicum@gmail.com

